

Ціна 76 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIV.

ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ — 1973 — JULY-AUGUST

Ч. 282-283



НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНІ ІЛЮСТРОВАНИЙ МІСЯЧНИЙ

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний, І. Д. Пишкало, Р. Рахманний,
П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolar, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevsykyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOVI DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3N1

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки — професор
П. К. Ковалів. З нагоди його 75-ліття з дня
народження, 9 серпня 1898.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ігор Качуровський, Володимир Скорупський, Ніна Туз, Богдан Мазена — поезії	1, 2
Самовідданий наш учений П. К. Ковалів	3
Яр Славутич — Ювілей визначного мовознавця	5
Вадим Сварог — Про дівчину, що хотіла бути героїнею	8
Пантелеймон Ковалів — До питання української зв'язки "Є" в реченні	12
Панас Феденко — Ідеї та слова Дмитра Донцова	15
Дмитро Чуб — Співачка Ганна Колесник...	18
Перший з'їзд українських письменників Канади	20
А. Юриняк — Микола Хвильовий	22
Дарія Сіяк — Найновіші видання	24
Борис Грінвальдт — актор, вояк, поет	26
Іван Пишкало — Патріарх українських душ	29

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Г. Біланюк, Детройт, США	\$10.00
С. Боженко, Сан Франціско, США	7.00
Євген Слон, Ісака, США	7.00
Олексій Скрепіль, Маямі, США	5.50
П. Саламаха, Чикаго, США	5.00
О. Смеречинський, Торонто, Канада	5.00
В. Ростун, Чикаго, США	3.50
Д. Федорко, Детройт, США	3.50
Д-р Л. Кушнір, Філадельфія, США	3.50
Ріта Дешко, Лос Анджелес, США	3.50
Зінаїда Лазуренко, Гросс Пойнт Вудс, США	3.50
С. Сокольський, Мінеаполіс, США	3.50
В. Вовк, Мінеаполіс, США	3.50
Юрій Ганкевич, Монреал, Канада	3.50
Орися Судчак, Монреал, Канада	3.50
Р. Лібер, Торонто, Канада	3.50
М. Сотник, Торонто, Канада	3.50
А. Ліщина, Торонто, Канада	3.50
К. Лаврентій, Оттава, Канада	3.50
Т. Омилянко, Вінніпег, Канада	3.50
Д. Романик, Давнсвю, Канада	3.50
Є. Бандаренко, Форт Вейн, США	3.50
П. Стрижовець, Трой, США	3.50
А. Скрипняк, Дундас, Канада	3.00
Д-р Д. Павлишин, Клівленд, США	3.00
М. Т. Голинський, Едмонтон, Канада	2.00
В. Неліпа, Торонто, Канада	2.00
М. Нестеренко, Наягра Фоллс, Канада	2.00
І. Кучеренко, Ліверпул, США	2.00
С. Флоринська, Торонто, Канада	1.50
Осип Фіришак, Чикаго, США	1.50
Н. Іваненко, Ореджвілл, Канада	1.00
В. Педенко, Вілловдейл, Канада	1.00
В. Степанюк,	0.50
А. Шпук, Саус Гейт, США	0.50
О. Жежер, Австралія	1.00
Л. Михайлів, Австралія	0.25

(Продовження на 3-ій стор. обкладинки)

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

САНКТ ВОЛЬФґАНґ

Прямокутна стоїть церква над озером,
Незугарно її вікна прорубані.

Але сутінь містичну
Не здолати нікому в ній.

Там різьбою колон витвір Шванталера
Мов змагались хотів з генієм Пахера,
Тільки на півдорозі
Раптом став, засоромлений.

Бо молитва сама втілилась в образі,
Коли Пахер різбив з дерева вічності
Злотні пальці Мадонни
У готичнім піднесенні.

**
*

Володимир СКОРУПСЬКИЙ

ІЗ КНИГИ "СПОКОНВІЧНІ ЛУНИ" ЛАДО

Пугачем не зморюй ночі,
Тиші не зривай зі сну!
Не одні стражденні очі
Мріяли про далину
І, мов скло, повітря чисте
Покришили на шматки,
Досі кров їх п'ють, як глисти,
Туга, розпач і згадки.
Ладо, — безбереж любови,
Щастя родинних і весни, —
Володарко і покрово,
В душу радість удихни!
Півень білий — жертва щира,
Що благає ласк твоїх,
Будь одна у тебе міра
Для бояр і смердів їх!
Ти ж на небі між богами,
Зри непримхливо на світ!

ПОВІТРЯ

Святий Кирику, не шли
Вітру нам, як робим сіно,
Душністю копиць не тли,
Мов у скрині злегле віно.
Ми посвистувати будем,
Як ховрах попід ожини,
Поки легіт не прибуде
І з покосів здме росини.
Нагло зв'язаному вихру
Перехрестимо сокиру
І запустимо, мов тигру,
Спраглому пригод і жиру.
Чортове весілля кров'ю
Бризне враз на топорище,

Від йорданських свіч із сходу
Злий, тікаючи, засвище
І шугне в чагар рудавий,
Де із відьмою танками
Не лише істопче трави,
А й на пил розмеле камінь.
Мох і цвіль покришать камінь,
Що в нім снить про тебе міт.
Але серце не покине
Лити пісню і слей
Тим, хто самоти не скине
На безмовний мавзолей.

ВЕЛЕС

Велесів внуче, віщий Бояне,
Шлеш не останнім дружні пеани
Богові скоту, хмар пастухові,
Музики й статків вартівникові.

Житиме ж Велес, поки сонети
Передаються, мов естафети,
І озовуться в єдності роду
Волею неба й духом народу.

Власій хай ходить з кіньми у поле,
Сил для худоби люд його молить,
Небу не вирве влади і тайни,
Ідола здавши водам Почайни.

Велес не згине, поки поети
Правдою колять, наче багнети,
Поки в їх слові — духа держава,
Серцю піснями свіжа прослава.

(Автор прочитав ці вірші на I-му з'їзді "Слова" Канади 2. 6. 73).

Ніна ТУЗ

ЛІТНІ НАСТРОЇ

Земля у сонці пишно зріє —
Мов яблуко зелене, запашне,
Що скоро медом і вином зайантаріє
У добрий час —
І цього соняшного плоду,
Якщо ми збережемо його багатство й вроду,
Тут вистачить
Для кожного із нас.

**
*

Гей, здорово, чорноброве,
Літо сонячне, медове,
Чи ти в серці золотієш,
Чи ти тільки на землі?...

В небі білі кораблі —
Будуть райдуги і бурі,
І колосся на ланах,
Наче струни на бандурі.

Вечір — як Дніпро в зажурі,
Шепотіння, сміх і спів,
Птах, немов сріблиста нота,
Через хмари пролетів...

**
*

Тридцять літ, як проїхав кордон,
Витер сльози, сказавши: прощайте!
Тоді вперше скитальним тавром
Припечатано серце роздерте.

І пішов по дорогах чужих
Я на поклик химерної долі...
Гасне промінь у далях сумних,
Лине туга до рідного поля.

27. 5. 1973.

**
*

Мій друже прийдешній, майбутній юначе,
Для тебе ці строфи, для тебе мій спів
Про душу ласкаву і серце гаряче,
Про музику-казку осінніх вітрів.

Коли ти полинеш у даль неозору, —
Спини на хвилину невтомний свій лет
В далекій Альберті, де мріють простори,
Де жив і трудився химерний поет.

**
*

З хаосу днів до вічності полину,
Усе минеться у своїй порі.
І може з мене тільки порошина
Зустріне усміх ранньої зорі.

Нехай шепочуть сосни і вільшини
Про дивний сон, про марне забуття.
Я лиш дрібненька космосу частина,
Я тільки мить довічного буття.

УКРАЇНІ

Далеко ти, красуне синьозора,
Далеко ти, богине степова!
Для мене ти як далеч неозора,
Для мене ти як райдуга жива!

Коли блукав я по чужих дорогах,
Коли не гріло сонце в чужині —
Ти слала подих із ланів розлогих
І променіла зіркою мені.

Хай лине вітер крізь ліси і гори,
Хай донесе тобі палкі слова!
Прийми ж мій спів, красуне синьозора,
Прийми уклін, богине степова!

(Ці вірші автор читав на 1-му з'їзді "Слова"
Канади 2. 6. 1973).

ВП. Пан А. Я. Гак

Філядельфія, США

Червень 1973

Вельмишановний і Дорогий Анатолію Яковичу!

Президія Об'єднання Українських Письменників в еміграції "Слово" від імени всіх Ваших колег, товаришів і друзів, розсіяних лихоліттям нашого часу по багатьох країнах Західного світу, вітає Вас сердечно з днем Вашого славного 80-річчя.

Ви один з небагатьох серед нас, що ось уже понад пів сторіччя активно і самовіддано творчо працюєте для добра українського народу, для зміцнення і розвитку української літератури. Ви пройшли тяжкий, але чесний шлях українського письменника нової пореволюційної доби. Ви свідок і учасник державного й культурно-національного відродження українського народу — 1917-1920; Ви творчо-активний діяч років нашого нового культурно-літературного піднесення і надій — 1921-1930; Ви пережили страхітливую добу сталінського терору — 1930-1939; Ви пройшли з своїм народом пекло великої вселюдської трагедії — Другу світову війну і, нарешті, Ви поділили долю тої частини нашого народу, що в протесті проти комуністичної диктатури змушена була покинути рідний край і вийти на еміграцію. І всі ці етапи нашої новітньої історії, наших переживань і нашого буття в ній знайшли своє зображення у Вашій багатогранній, формами і засобами, творчості. Чи то в романах, повістях і оповіданнях ("Молода напруга", "Розгороджене життя", "На двох трибунах" та багатьох ін.), чи то в п'єсах і комедіях ("Студенти", "Людина в окулярах", "Родина пацюків" та ін.), чи то в гуморесках і б'ючких фейлетонах ("Лопанські раки", "Роман з партійкою", "Свиняче сальдо", "Міжплянетні люди" та ін.), чи то у Ваших спогадах про пережите і бачене, які відомі з часткових публікацій, а тепер, як довідуємось, незабаром виходять окремою книжкою. Це все Ваш ваговитий вклад у нашу літературу. І цього ніхто ніколи заперечити не зможе.

За цей Ваш вклад, за всю цю значущу, чесну і талановиту працю від усього нашого літературного коша, від усіх Ваших друзів і шанувальників складаємо щиру подяку й побажання здоров'я й дальшої творчої праці.

За президію ОУП "Слово"

Григорій Костюк — Голова

Остап Тарнавський — Секретар

САМОВІДДАНІЙ НАШ УЧЕНИЙ П. К. КОВАЛІВ

До 75-ліття з дня народження

Якщо подзвоните до професора Ковалева, то неодмінно почуєте голос Віри Володимирівни, яка на Ваше питання, чи дома Пантелеймон Кіндратович і що він робить, відповідь звичними словами і переконливим тоном: "Чоловік мій працює".

Чи це рано-вранці, чи серед дня, чи пізно ввечері — та сама відповідь і той самий тон, у якому легко відчуту мелодію люб'язности і схвалення. Бо чоловік її працює для науки, для свого народу, для історії. Як добра і мудра дружина, Віра Володимирівна завжди охоче, з приємністю і почуттям гордості — словом і ділом уміло помагає своєму чоловікові, тим ще більше його заохочуючи трудитися і додаючи йому енергії до праці.

Не рік і не два вже працює Пантелеймон Кіндратович у себе дома, в невеликому апартаменті — на 9-му поверсі, у Бруклінському районі Великого Нью-Йорку, коло самого берега океану. Їх у цьому апартаменті всього двоє — сам Пант. Кіндр. і Віра Володимирівна, бо син їхній — Борис Пант. — давненько вже звив собі гніздечко з своєю родиною, хоч і недалеко від батьків, яких ніколи не спускає з ока і завжди готовий допомогти їм чим завгодно. Хто не бачив того невеличкого апартаменту, де мешкає наш Ювіляр з дружиною, той не повірить, що там може розміститися цілий видавничий комбінат, з якого виходять книга за книгою, брошура за брошурою, мапа за мапою, таблиця за таблицею — написані чи складені й видрукувані на веритайпері праці нашого вченого мовознавця і церковного (православного) діяча. Пантелеймон Кіндратович поєднує в своїй особі автора наукових праць і друкаря-видавця, що практично включає і ще з десяток професій і премудростей. А техніку друкування на веритайпері опанував Пант. Кіндр. так, що йому заздрять такі наші видавництва, як "Свобода". Коли я п'ять років тому відвідував Пантелеймона Кіндратовича з Вірою Володимирівною, то вони тоді вже з полегшенням згадували давноминулі часи, коли остаточно покоровився їм веритайпер і відколи запанував у домі дух перемоги та вселилася в них певність себе — благополучно здійснювати мрії й пляни на дальші роки. А тепер можемо сказати: на довгі роки хоч і нелегкої та виснажливої праці, але праці не без творчої насолоди.

Минуло десять років відтоді, як пішов Пант. Кіндр. з державної служби в Америці — здавалося, на відпочинок. Але замість відпочивати, він ще інтенсивніше став трудитися, зосередившись у світі науки і скерувавши всю свою енергію на творчу працю — в силу свого покликання, з чистого ідеалізму, для загального добра. І працює так, як працювали наші жерці науки в Києві, звідки той дух прийшов із Пантелеймоном Кіндратовичем до Нового світу, до Брукліну, і де



Проф. П. К. Ковалів з родиною — дружиною Вірою Волод. і сином Борисом Пантел.

нова техніка уможлиблює йому майже все написане видати друком і пустити в широкий світ. А що саме вже видав наш Ювіляр і що чекає своєї черги, про це пише докладно в своїй окремій статті Яр Славутич — у цьому ж випуску нашого журналу, присвяченому Ювілярові.

Крім суто наукової творчої праці, П. К. має силу-силенну інших обов'язків: як член Богословського інституту УПЦ в США, він бере участь в опрацюванні видавничих плянів того інституту, відповідає за мовну редакцію журналу "Український церковний вісник" УПЦ, пише статті до того ж вісника і до "Українського православного слова", а також постійно співпрацює з нашим журналом, пишучи ґрунтовні статті на мовні та літературні теми; як директор пастирсько-богословських курсів при Консисторії УПЦ в США, апробує й готує до друку рукописи з богословських наук для своїх курсів, досить часто виступає з науковими доповідями на наукових конференціях, веде дуже акуратне листування з науковими установами, ученими, редакціями тощо.

На наше запитання, коли він відпочиває і як

проводить своє дозвілля, довелось почути від Пантелеймона Кіндратовича: "Ніякого дозвілля я не маю, а працюю без перерви і відпочинку..." На друге наше питання — яким чудодійним способом і звідки в нього на те все береться сила — чи не від доброго спорту, П. К. відповів: "...Спеціальним спортом я не займаюсь, а тільки роблю фізичні вправи вдома з уживанням води. Це підтримує здоров'я, додає енергії й посилює бажання працювати". Це питання ми поставили не випадково: десь-колись П. К. висловився, що без спорту годі й мріяти про таку, як його, працездатність.

Ставити третє питання ми не мали потреби, бо й так віддавна знали: П. К., як дуже мало хто в наш час, має незвичайну родину — дружину і сина. Моральна підтримка і постійна професійна допомога від них йому завжди забезпечена і то така, що ніколи журитися не доводиться. Велику і щоденну допомогу має П. К. від дружини: це вона найбільше рукописів передруковує на машинці і добре настріляним оком перечитує всю коректу, сортує й упорядковує матеріали в процесі приготування їх до друку, а водночас — що важить найбільше — творить у домі-видавництві допильнованим ладом і порядком спокійно-ділову атмосферу, в якій чоловікові-вченому, авторові, редакторові, друкареві НЕ доводиться шукати "загублене", чекати, поки щось буде "знайдене", не треба витрачати час на переміщення того, що "чомусь не там", або нервувати, що "хтось" поклав щось "не туди" і т. д.

Син Борис допомагає в технічному оформленні книжок, магічним способом знаходить найвідповідніші (щодо якості роботи і доступності цін) друкарні, раніш сподіваного терміну — сюрпризом! — підносить батькові на показ готову продукцію, як правило — добре переплетену і з золотим тисненням книжку. Техніка збуту книжки — це також діло меткого сина Бориса. Не задрити, а повчитися треба дуже багатьом дружинам і синам наших батьків — у Віри Володимирівни і Бориса Пантелеймоновича.

Та нехай ніхто не думає, що це все — сама ідилія і тільки щастя. Безумовно, це велике щастя мати таку дружну родину, але так само дуже ясно, що наш учений Ювіляр і його бджілка-трудівниця дружина в такому віці жертвують не тільки часом (ніколи не відпочиваючи!) і витрачають понад усяку міру енергію (фактично ж дуже мало за те маючи матеріальної винагороди), а й просто ризикують своїм здоров'ям — наражають себе на не знати які наслідки, якщо їх здоров'я дасть ускладнення (хто не знає, що в Америці один день у шпиталі для однієї особи обходиться до пів тисячі доларів!). А яким це моральним тягарем має бути те, що вчений стільки свого дорогого (йому і нам) часу вбиває на суто технічну, нудну для нього працю — не встигаючи через те дати стільки наукової продукції, скільки хотів би він! Чи всі ми розуміємо це?! Така, отже, тяжка шапка — не Мономаха, а нашого вченого і великого патріота на еміграції.

А на столі у нашого Ювіляра лежить і чекає, щоб її видали (отже цілком готова вже), капі-

тальна праця, в якій викладені найважливіші проблеми з українського мовознавства, — "Українська фраза" (синтакса словосполучень). Здається, понад 700 сторінок машинопису, який лежить непорушно з 1968 року: боїться вчений братися до друкування його, бо скільки ж це років йому з дружиною піде на саме копісування в домашній друкарській техніці і скільки за цей час не зможе він написати нових наукових праць та зробити ще невідкладного і дуже потрібного діла!

Добре пам'ятаючи Пантелеймона Кіндратовича ще з Київського педінституту, знаю, що й тоді він фактично не мав конкурента щодо завзятости в академічній праці: того навчили його і те прищепили йому, очевидно, батьки (батько — священник), його вчителі (а Євген Тимченко — найбільше), цебто любов і нахил до наукової й культурної праці; того вчив і вчить він, наш теперішній Ювіляр, своїх учнів. Добре ще пам'ятаю, як працювали, аж пишали, під його керівництвом такі здібні аспірантки як Галина Яснопольська та Варвара Бобер у Києві (1939-1941 рр.). Та Галина була надзвичайно здібна, перша приходила до бібліотеки Академії Наук і остання відходила — просто не мавши ніколи часу хоч на часинку милої розмови з нею... "Як не встигну все простудіювати, то знаєш що мені буде від високопреподобного Пантелеймона!?" — так люб'язно-шановливо (не іронічно!) казала вона. І не тільки вона.

Хоч сам же Пантелеймон Кіндратович смиренно може говорити: "...Така вже доля кожного вченого", але при цій нагоді хочеться сказати: вельмишановний і дорогий наш Ювіляре, Ви заслужили того, щоб — трудячись для нас — Ви мали час відпочивати, як і всі ми, та щоб не все Ви самі видавали (фінансували з пенсії своєї) й друкували, а щоб узявся хтось із наших цінителів Вашого наукового дорібку й видав десь бодай оту "Українську фразу" — звичайним друком, тим уможлививши Вам написання ще багатьох цінних праць. І нехай би той хтось із повною підзав'язку калиткою й сам заробив на тому більше за Вас, але дав Вам дихнути й про своє здоров'я хоч трохи подбати. І про здоров'я дуже шанованої і такої ж заслуженої разом з Вами дружини Вашої Віри Володимирівни. Та хоч про малу пільгу для золотого сина Вашого — вірець сина для всіх синів! — Бориса Пантелеймоновича, який коштом добробуту своєї молоді родини також багато жертвує для загальної добра, Вам постійно безвідмовно помагаючи. Обоє Ваші найближчі і найдорожчі заступили, щоб ми їх не забули згадати і з великою вдячністю за їхню увагу до Вас і труду Вашого відзначили й їх.

Вам же, наш символі самовідданості і самопосягати на науковій і всенародній ниві, помагай. Боже, на довгі і щасливі літа!

Поздоровляючи Вас, Пантелеймоне Кондратовичу, з Вашим 75-літтям, найбільшу подяку просимо прийняти від редакції "Нових днів" та їх читачів за винятково цінну Вашу співпрацю.

Д. КИСЛИЦЯ

ЮВІЛЕЙ ВИЗНАЧНОГО МОВОЗНАВЦЯ

(До 75-річчя Пантелеймона Ковалева)

Цього літа словнюється 75-ий рік проф. Пантелеймонові Ковалеву, одному з найбільш заслужених українських мовознавців, що тепер живе в Нью-Йорку.

Народився проф. П. Ковалів 9 серпня 1898 р. в м. Браїлові в Україні. Вищу освіту здобував на філологічному факультеті Київського університету, який закінчив 1922 р. Науковий вишкіл отримав на семінарі вищого типу з українського та слов'янського мовознавства під керівництвом професорів Є. Тимченка і М. Грунського.

Вчений ступінь кандидата філологічних наук отримав проф. П. Ковалів 1939 р. після успішного захисту тези "Функції дієслівних пристосків у російській літературній мові" — у Ленінградському університеті. Хто знає тридцять "чорні роки", за висловом Юрія Клена, той добре розуміє, що під час розгрому української науки бодай тимчасовим порятунком було зайнятися російською мовою, виїхавши з України.

Але при першій же нагоді наш учений повертається до наукового вивчення рідної мови, з якою пов'язує все своє життя. 1949-го року він захищає докторську дисертацію "Лексичний фонд літературної мови Київського періоду, X-XIV ст." в Українському Вільному Університеті (Мюнхен).

У Німеччині, в сорокових роках, та в Америці, протягом наступних двох декад, проф. П. Ковалів викладає по вищих школах, як це він робив ще в Україні. Протягом усього свого післявоєнного життя працює в УВУ чи то як його професор чи як науковий співпрацівник, друкуючи наукові праці в серії курсів ("Історія української мови", 1949, та інш.). Поза цим якийсь час наш учений викладає в Українському Інституті в Нью-Йорку.

Варто згадати також зв'язки нашого мовознавця з Богословською Академією (в Баварії) та Науково-Богословським Інститутом при Українській Православній Церкві (в Америці¹), що причинилися до плідної наукової праці також у релігійній царині.

Наукове Товариство ім. Шевченка стало головним видавцем наукових праць проф. П. Ковалева. Серед багатьох монографій, досліджень і критичних статей найвизначнішою працею нашого мовознавця є, на наш погляд, його оригінальна двотомова розвідка "Лексичний фонд літературної мови Київського періоду, X-XIV ст." (Нью-Йорк. НТШ, 1962-64). З огляду на те, що під радянським ладом дослідження нашої мови найдавнішого часу якщо не заборонене, то принаймні дуже обмежене, цю монографію треба

розглядати як дуже актуальну і, здається, єдину в українському мовознавстві. Наш учений використав тут і здобутки попередників, зокрема матеріяли, зібрані відомим славістом І. Срезневським, і свої власні знахідки.

У першому томі цієї визначної монографії подано основний лексичний фонд давньої української літературної мови, у другому — запозичення з інших мов. Показчики до кожного тому допомагають легко знайти відповідне слово. Основний фонд охоплює лексику, що окреслює живу й неживу природу, матеріальну й духову культуру, суспільні відносини, політичну структуру та загальноживану лексику. Кожен із цих шести розділів має добре продумані підрозділи. Завдяки цьому праця набуває чіткої структури. Другий том охоплює лексичні запозичення — германські, грецькі, латинські, кельтські, тюркські, скандинавські, фінські, балтицькі, західні (з німецької, польської та французької мов) і слова невизначеного походження. Окремо виділені грецькі кальки.

У доданому резюме (англійською мовою) до першого тому цієї монографії дослідник дає дуже добрий сумарний виклад для чужомовного читача, а в передмові приходиться до такого висновку:

Центром літературної мови був Київ, столиця Київської держави... Отже, й лексичний фонд літературної мови в своїй основі Київський...²).

З таким висновком не можна не згодитися — тим більше, що сумлінний дослідник широко обговорює лексику, характеризуючи суспільні відносини та на підставі достатніх даних наголошуючи Київ як адміністративний і культурний осередок великої держави, яка — крім властивих українських земель — мала під своїм ладом землі Новгородську, Суздальську й Ростовську. Росіяни, північні сусіди, перейняли від нас лексику нашої давньої літературної мови, лексику в переважній більшості створену русичами, давніми українцями.

Ніби підготовою до цієї епохальної монографії були "Нариси з історії української мови". Львів, 1941 р. (перше видання під назвою "Історія форм української мови", Харків, 1931). Хоч офіційно на титульній сторінці стоїть двоє авторів — "М. К. Грунський, П. К. Ковалів", — насправді вся праця, за винятком вступу і дрібних вставок у тексті, повторюємо, "вся основна праця належить Ковалеву, судячи з його заяви при подачі праці до Київського Інституту Мовознавства в 1933 р."³).

"Основи формування української мови" (Нью-Йорк, НТШ, 1958) — це ніби супруга до "Лексичного фонду..." На багатющому матеріалі, при критичному перегляді всіх теорій, зокрема т. зв. "праруської" чи "спільноруської", дослідник заперечує як "спільноруську" теорію, так і її радянський різновид, тепер офіційно прийнятий в Україні. У світлі мовних фактів, зокрема зміни О, Е в І у нових закритих складах, споконвічної вимови в українській мові давнього "ятя" як І, збереження споконвічного м'якого ЦЬ (отець), давнього ствердіння шиплячих, давньої зміни Л у В, як і багатьох морфологічних явищ (особливо закінчення -ОВІ, -ЕВІ в давальному відмінку однини) та інших типових сучасній українській мові форм, в т. ч. синтаксичних особливостей, проф. П. Ковалів доводить незаперечну давність української мови. Його підсумок:

...найголовніші явища української мовної системи безперечно сягають... вглиб історії і значною мірою навіть доісторії. Ці факти є найбільшим свідченням того, що формування української мови сягає далекої давнини, а її історія безперечно починається з появи перших писаних джерел⁴).

Перші писані джерела на українській етнографічній території датовані одинадцятим сторіччям. Це в них, зокрема у збірниках київського князя Святослава, пізнаємо виразних предків сучасних форм української мови, іноді достотних двійників. Тому формування української мови треба віднести до "доісторії", себто до часу перед одинадцятим сторіччям, яким датовані перші українські літературні пам'ятки.

Історія української мови кровно цікавила й цікавить проф. П. Ковалева. Його "Українська мова та її становище серед інших слов'янських мов", надрукована в серії "Славістика", ч. 20 (Вінніпег, 1954) дає не лише аналізу явищ, а й визначення місця української мови серед інших слов'янських. Відкидаючи т. зв. "групову теорію розвитку слов'янських мов", наш учений підкреслює:

В питанні мовної близькості (спорідненості) слов'янських мов треба класти в основу не окремі групи мов, як це робили досі ті дослідники, що дотримувались групової теорії, а цілу праслов'янську мовну систему в її діалектному розвитку (розстрілка наша — ЯС⁵).

Так проф. П. Ковалів шукає мовної близькості слов'янських мов — у "корінні їх діалектного співжиття в праслов'янську епоху", бо це "єдиний науково виправданий метод вирішення цього питання"⁶).

Таку ж методу застосовує наш мовознавець і в своїй останній більшій науковій праці "Вступ до історії східнослов'янських мов" (Нью-Йорк, НТШ, 1970), виходячи з цілком вірних міркувань про анти, "попередників південно-західної галузі східних слов'ян"⁷). Уже загально визнано, що анти, поза всяким сумнівом, були слов'янами, тож від них і виникає Русь — пізніша державна

формація на українській етнографічній території.

Зі скальпелем хірурга в руках проф. П. Ковалів пильно простежує розселення слов'ян, розпад їхньої мовної одності, виникнення української мови, що "розвивалася протягом XIV-XVI ст. під чимраз більшим впливом живої народної мови", хоч і "не стала в своєму розвитку цілком на ґрунт живої народної мови навіть в XVII-XVIII ст."⁸).

"Вступ..." написано так просто й цікаво, що масовий читач багато скористає, познайомившись із цією новою працею дослідника. До речі, в ній погруповано характеристичні риси української мови та сусідніх білоруської й російської.

На історичному тлі, в історичному розвитку, вивчає проф. П. Ковалів також фонему слов'янських мов у своїй іншій монографії — "Слов'янські фонemi, походження та історичний розвиток" (Нью-Йорк, НТШ, 1965). Це чимала праця з багатою літературою предмету, хоч вона написана скоріше за традиційною методою й не входить в американські, часто карколомні, наświetлення, що калейдоскопічно змінювалися протягом шістдесятих років і трохи раніше.

Варто ще згадати цінну публікацію "Молитовник-служебник, пам'ятка XIV ст." (Нью-Йорк, Науково-Богословський Інститут, 1960), що приймає до основного "історичного" зацікавлення проф. П. Ковалева. Репродукуючи текст пам'ятки, наш учений супроводжує її добрим коментарем, переконливо доводячи, що — всупереч думці Митрополита Іларіона, який назвав згаданий служебник "молитовником кн. Володимира 999 р.", — треба датувати пам'ятку щонайменше на триста років пізніше. До аналізу притягнуто палеографію, матеріал письма, зміст молитовника й т. п. Внаслідок цього виїшла науково-обґрунтована розвідка, що переконала й самого Митрополита Іларіона в тому, що не він мав рацію. І проф. П. Ковалів. Автор цієї статті власними ушима слухав цю думку з уст сл. п. Владика.

Коротко насвітливши головні наукові праці нашого ювіляра — за порядком їхньої значності й важливості (на наш скромний погляд) — не можемо не згадати ще й таких виданих практичного застосування: підручник вищого типу "Українська мова" (Нью-Йорк, НТШ, 1966), "Наголос в українській літературній мові" (Нью-Йорк, 1952), "Мистецтво слова" (Мюнхен, 1948) — останнє написано спільно з сином Бописом Ковалевим. У наших умовах це просто необхідні посібники для людини, що хоче бути письменною.

Бібліографія наукових праць проф. П. Ковалева, доведена до 1969 р. і вміщена як долашок до брошури "Наукова діяльність проф. П. Ковалева" проф. Василя Чапленка, охоплює 336 позицій переважно на теми з українознавства. Відтоді вона збагатилась десятками нових статей, що з'явилися по різних українських журналах і часописах. Крім того, є в нашого ювіляра кілька статей англійською мовою, що надруковані в наукових збірниках.

Останнім часом проф. П. Ковалів зосереджено

працював над великою розвідкою "Українська фраза", аналізуючи своєрідні національні особливості словосполучень української мови. Невеликі уривки вже надруковано в українській пресі, в т. ч. в альманасі "Північне сяйво", книга 4

ловніше, дуже малу частину. Вшановуючи проф. П. Ковалева, бажаємо Дорогому Ювілярові та його Вельмишановній Дружині, пані Вірі, вірній помічниці в переписуванні багатьох наукових праць, доброго-предоброго здоров'я і довгого віку!



П. К. Ковалів серед учених: В. Міяковський, Я. Рудницький, О. Оглоблин, В. Дорошенко, Дм. Антонович, Світозар М. Драгоманов. (Прага).

(1969) та у кварталнику "Овид", що виходить у світ у Чикаго.

З усього видно, що проф. П. Ковалів живе діяльним життям науковця, не цураючись поточної, чорнової роботи. Часто з'являлися його рецензії на українські видання, як також практичні поради щодо слововжитку, ідіом чи правопису. Якби редактори українських часописів, переважно малописьменні люди, слухали його мудрих порад і вчилися мови за його вказівками, то й українська преса на чужині виглядала б краще, не бувало б мішанини "суржяку з горохом".

Науково-богословська діяльність проф. П. Ковалева заслуговує на окрему увагу — кількість його публікацій у цій царині також показова: до 1969 р. наш учений і богослов надрукував 214 праць по різних українських часописах⁹⁾. Наука й релігія для проф. П. Ковалева завжди йшли в парі, взаємно себе доповнюючи.

До релігійно-обрядових тем наш ювіляр завжди ставився як філософ чи історіософ. З цього погляду треба відзначити його "Проблеми релігійної свідомості" (Нью-Йорк, 1960) та не менш цінну книжку "Релігія в світлі сучасної науки" (Нью-Йорк, 1955). Має він кілька статей на тему церковної української мови.

75 років життя і 50 років наукової діяльності — це справді багатий ужинок належно прожитого нелегкого життя й багатогранної діяльності, з якої в цій короткій статті згадано лише найго-

Примітки

1) Життєписні дані беремо з двох публікацій до 70-річчя проф. П. Ковалева: Проф. В. Чапленко, "Наукова діяльність проф. П. Ковалева. З нагоди 70-річчя життя та 45-річчя науково-педагогічної праці", Нью-Йорк, 1969, у серії "Доповіді" НТШ, ч. 29; протопресвітер Іван Ткачук, "Науково-богословська і церковно-громадська діяльність проф. П. Ковалева", Нью-Йорк, 1969, у серії "Доповіді" НТШ, ч. 30.

2) П. Ковалів, "Лексичний фонд літературної мови Київського періоду, X-XIV ст.", Нью-Йорк, НТШ, 1962, том I, стор. XXIII.

3) В. Чапленко, див. прим. 1, стор. 5.

4) П. Ковалів, "Основи формування української мови", Нью-Йорк, 1959, стор. 213. У серії "Записки НТШ", збірник Філологічної секції, т. 29.

5) П. Ковалів, "Українська мова та її становище серед інших слов'янських мов", Вінніпег, 1954, стор. 36. У серії "Славістика", ч. 20.

6) Там же, стор. 37.

7) П. Ковалів, "Вступ до історії східнослов'янських мов", Нью-Йорк, НТШ, 1970, стор. 7.

8) Там же, стор. 72.

9) І. Ткачук, див. прим. 1, стор. 15.

ПРО ДІВЧИНУ, ЩО ХОТИЛА БУТИ ГЕРОЇНЕЮ

(В. Винниченко. "На той бік". Повість)

Громадянська війна в розпалі. Одну частину української землі тримають війська Української Народної Республіки. Друга частина загарбана Червоною армією, керованою з Москви.

Недалеко від лінії фронту, на "советський" її стороні, з'являється дівчина, одягнена дуже незвичайно в той час, коли розбещена комуністичною демагогією солдатня та "караючий меч революції" — чекісти запекло полюють на "недобитих буржуїв". Дівчина в англійському капелюсі з чорним пером, у чудесному синьому костюмі, в лякованих черевичках — зовсім "архаїчна" постать...

Вся її зовнішність — ніби виклик новому режимові. Вона визивно ходить по вулицях принищеного від страху міста, серед озброєних до зубів червонорійців та спролетаризованих місцевих жителів. Вона домовляється з візником Юдкою, щоб він перевіз її на "той", тобто український бік. І її ані трохи не бентежить те, що до її розмови з візником прислухається якийсь тип у кепці.

На її щастя, цей тип у кепці виявляється місцевим лікарем, який розгублено тиняється по вулицях, не знаючи, що робити, як пережити крах свого дореволюційного життя. Він втручається в розмову дівчини з візником і, коли Юдко відмовляється везти її на той бік без дозволу, обіцяє йому, що дістане їй офіційний дозвіл. Мало того: по короткому роздумові лікар каже дівчині, що сам поїде з нею.

Власне, лікареві зовсім немає потреби їхати на той бік. Куди йому треба, що йому треба, він і сам не знає. Був він колись популярним (особливо серед дам) повітовим лікарем; "нашим філософом", "світським левом" (хоч і провінціалним), спокусником повітових красунь — красивим мужчиною з ніби виточеним із слонової кости носом та "непристоїно гарними" очима, завжди елегантно одягненим епікурейцем і сибаритом.

Усе це в минулому. Тепер він старіючий самотній парубок з багатьма романтичними спогадами, віддаватися яким, правда, нині не час. Тепер головне — якось вижити в революційній завірюсі, в задрипаному пальті та пролетарсько-му картузику з обломаним козирком.

Лікар Верходуб — людина абсолютно аполітична. Хоч він і з українського селянського роду, але нічого від села в ньому немає. Типовий малоросійський інтелігент — без усякої української національної свідомости. Ні до яких авантюр він за своєю вдачею не схильний. Тільки б притаїтися десь і уціліти серед уламків свого розваленого життя, здригаючись від кожного пострілу в місті чи поза містом.

Чому ж він вирішив — і то так раптово, необачно, легковажно — прив'язатися до цієї таємничої, необережно одягненої дівчини, що вразила його своєю незвичайною, ефектною вродою? Вона навіть не сказала йому, чому саме їй треба на той бік...

Просто ця дівчина нагадала йому його колишню "пасю", його колишню кохану "Наяду", яка двадцять років тому "тримала в своїх руках ниточки його життя" та робила з ним усе, що бажала. Може саме тому він і причепився до цієї незнайомки, що вона встала перед ним як привид з пори його молодости, як символ кращих часів, що дозволить йому "відсучаснитись", ментально віддалитися від навколишнього жаху.

А може він сподівається й на побіжний "роман", який дасть йому бодай тимчасову розраду, бодай кілька днів забуття, втечі від самотності й огидної дійсності?

Може його, старіючого ловеласа, зачарувала незвичайна врода цієї дівчини, і він хоче бодай на кілька днів розтягнути споглядання її, хоч би й без усяких утилітарних цілей?

А дівчина ця, що назвала себе Ольгою, але не побажала дати своє прізвище, дійсно з біса гарна. Винниченків опис її зовнішности не залишає ані найменшого сумніву в її просто таки фатальному "секс-апелі".

"В усій її поставній постаті, в повороті голови, в широких клубах, у пасемцях шовково-пухнастого волосся на потилиці було щось таке, від чого в доктора все серце гойднулося вгору, як на раптовому ліфті".

"Той самий нахил голови на правий бік і лукавий, сміхотливий погляд із-під брів... Очі сині, теплі, грайливі й явно-хворобливо-блискучі... Уста широкі, соковиті. Верхня губка чітка, хижа, а нижня соковита, сласна, земляна... Владність, королівська певність себе, повільність людини, яка знає, що все робиться по її волі... Грудний, невимовно-жіночий сміх". Для доктора вона відразу стає його Наядою.

Особливий чар таять у собі її очі: морські, рослинні, слизькі, з непрозорим холодним блиском; то допитливі, лукаві, теплі, то скляні, "без іскри контакту". Щоразу, в критичні хвилини, буває й так:

"Доктор збоку подивився на Наяду — що за дивна, неприємна зміна: в лиці не було вже ні ніжної, дитячої задуми, ні лукавої, рідної ласкавости землячки; воно наче в мент висохло, збігло, застрягло; синє, обрамлене темними віями око скляним блиском устромилось наперед і не відповідало на рух доктора".

Але здебільшого: "сині Наядині очі блищали знайомим докторові скляним блиском і притягали до себе своєю дивністю й нетутешньою якоюсь красою. А на устах була владна й обіцяюче мила посмішка".

Ця Наяда цілком свідомо свого неймовірного секс-апілу, уміло включає його коли треба, й ніхто не спроможен йому противитись. Не тільки доктор, але й "советський" службовець, і червоноармієць, напівбандит із косматою душею.

Письменник так детально, із щоразу повторюваними епітетами, описує надзвичайну Ольжину вроду, що аж не віриться, що ця Наяда не якась софістикована чужинка, не аристократка, а дівчина з села Криві Гарбузи, ще й з убогої, незможної родини.

"У руці доктора лежала така тонка, ніжна, тепла рука, яка ніяким чином не хотіла асоціюватися з Кривими Гарбузами. І цей шикозний капелюх, і англійський костюм, і ця королівська постава, і ці очі, повні певности і влади. Невже це з Кривих Гарбузів? А чому ж ні, зрештою? Чому Наяді не перебратися в Кривих Гарбузах у людський образ? Та й чи не частіше за все вони перебираються по Кривих Гарбузах, а не по гнилих містах?"

Отже не дивно, що доктор був настільки зачарований Наядою, що навіть не поцікавився, звідки в цієї колишньої селянської дівчини "шикозний англійський костюм" у час розрухи й загальної пролетаризації. Більш того: коли Наяда згодом каже йому, що їй власне не треба їхати на "той бік", що вона їде в штаб південної червоної армії, щоб убити командуючого цієї армією Машкова, то доктор, не довго думаючи, говорить їй, що "за одну можливість злитися з таємною, чародійною, незрозумілою нам, простим смертним, жіночістю можна не тільки на смерть піти, а й на лютіші муки".

Коротше кажучи, доктор пропонує Наяді свою допомогу й участь в її небезпечній експедиції.

Отже сюжет повісті зав'язано. Твір, що починається так, може бути опрацьований у різних жанрах. Він може бути романтично-героїчний — про відважний, самопожертвний вчинок української патріотки, про її принесення в жертву свого молодого життя для визволення України від московських окупантів.

Цей твір може бути також романтично-пригодницьким з великим елементом "суспенсу", з несподіваними поворотами сюжету, з драматичними ситуаціями, що весь час тримають увагу читача в крайньому напруженні.

Ця повість може бути соціально-психологічною з поглибленою аналізою сил, типів і характерів, діючих на обох сторонах фронту, з аналізою історичного моменту, його передісторії та його майбутніх наслідків.

Ця повість може бути й просто реалістичною картиною грандіозного катаклізму й побуту людей у цей судбоносний час, з підкресленням глибини національної трагедії, з дослідженням її глибших причин.

Але щоб показати нам збірний образ україн-

ської патріотки (а їх у нашій історії було немало, назвемо хоча б Лесю Українку, Олену Телігу, Ольгу Басараб), чи треба було виводити неймовірно секс-апільну Наяду, дуже невмілу, як побачимо далі, навіть наївну конспіраторку? Тим більше, що ця героїня нічого не осягла.

У повісті є кілька сторінок "суспенсу", але загалом Винниченко не належить до числа авторів специфічно пригодницьких творів, які вимагають особливих здібностей і відповідної літературної техніки.

Письменник відтворює в своєму творі дуже загальний образ епохи, але без глибших психологічних досліджень. Його характері або традиційні (візник Юдко, власниця заїзду Кучугуриха), або змальовані побіжно, взяті з зовнішньої їх сторони стереотипні постаті "червоних".

Якщо доктор Верходуб з усіма його метаморфозами — психологічно досить цікава постать (принаймні в умовах відсутности в творі складніших характерів), то Ольга не дуже переконлива в ролі "мужицької дочки", героїні, що вбиває червоного командарма чи принаймні плянує його вбити.

Взагалі кажучи, для того, щоб піти на таку героїчну самопожертву, Ользі потрібна була б глибше опрацьована ідеологія, ніж просто обурення з того, що "ця кацапська брутальна гидь, цей Машков, цей лютий україножер, цей свідомий, умисний кацап-націоналіст" та його червоні опричники й яничари топчуть ногами портрети Шевченка, розстрілюють учителів-українців, селянських і пролетарських дітей, палять, нищать українські книги, "знову кидають наші душі у яму". Всього цього, звичайно, досить для того, щоб ненавидіти "советську владу", але для того, щоб вирушити на самопожертву, потрібні глибші мотиви, якщо хочете, навіть суб'єктивніші причини.

У повісті є деякі реалістичні і разом з тим символічні картини — хоча б оцей епізод зняття української вівіски з крамниці споживчого товариства.

Загін червоноармійців під командою росіянина скидає вівіску, повішену за Центральної Ради. Вона була пофарбована в дві фарби: жовту й синю. Можна було навіть прочитати на ній: "Любомирська споживча товариська крамниця".

"Вона ні за що не хотіла злізати звідти, ця жовто-синя вівіска. Міцно, цупко вп'ялася чи-

ПОМЕРЛА НАТАЛЯ ДМИТРІВНА ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО

8-го червня ц.р. померла в Новому Ульмі, Зах. Німеччина. Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко, професор історії Українського вільного університету (Мюнхен) і довголітній декан філософського відділу, автор понад двох сот наукових праць з історії і археології України та історії української церкви. Остання праця Покійної — двотомова "Історія України", другий том ще друкується.

Вічна Їй пам'ять!

мось у ганок, і хоч би тобі що! Кіндрат і солдат тягли вгору, вниз, підбивали чобітьми з усіх боків, хилитали, погнули всю, а вона як жива приросла там.

— Та сокирою по гаках! По гаках її!

— Еге, сокирою! Зубами не вгризеш її.

— Ек, подлая! Дай-ка, брат, вінтовку сюда. Погоді, Кондрат! Ми єйо січас! Только с вінтовкой і можно с ней справіться! Ми єйо вінтовочкой подсадім.

З купки зараз же простяглось угору кілька рушниць.

— На, держи, товариш!

— Та з-під низу її, гвинтовкою. Штиком бісову душу!

Підваживши гвинтівкою раму, солдат і Кіндрат напнулися, кркнули, і вивіска, не витримавши, з тріском підскочила. Серед найближчої купки розкотилась задоволений гомін.

Гойднувши востаннє, солдат з Кіндратом з криком шпурнули вивіску вниз у калюжу. Вона з мокрим ляском упала в воду, і болото бризнуло на всі боки.

— А нукась посторонісь там! Україна летіт!

Найближчі дядьки злякано відсахнулись убік, почали рукавами витирати обличчя, а в юрбі, весело сміючись, загомоніли. Тільки друга купка стояла все так само мовчки, непорушно, застигло.

Стали приміщувати нову вивіску. На ній стояло: "Любомирская общественно-потребительская лавка". Дядьки й солдати серйозно, з пошаною слідували за цією роботою".

У цьому по-винниченківському іронічному, навіть саркастичному реченні "Дядьки й солдати серйозно, з пошаною слідували за цією роботою" можна прочитати дуже багато — зокрема про психологію "мас" у ті часи.

У повісті є ряд поетичних картинок української природи, але вони позачасові, з конкретним часом не пов'язані.

"Дорога почала збігати згори. Внизу по яру розкотились біленькі хатки, а на ту гору вибігло троє млинів, розставили крила й весело розмахували ними, закликаючи хатки до себе. Запахло солонкуватим димом, кізяком, свіжо спеченим житнім хлібом. Довгими ракетами здіймались до гори співи півнів і, закруглившись на кінці, падали й зникали. Залізними, іржавими голосами мекекали вівці".

Як же розвивається далі романтична авантюра наших героїв?

Завдяки Ольжиному секс-апілові вони одержують офіційну перепустку на той бік. "Советський" службовець навіть цілує Ользі руку, даючи їй дозвіл їхати. Вони нашвидку складають плян кампанії, треба сказати, вельми непродуманий і легковажний, та вирушають назустріч небезпекам.

Їх спиняє червоноармійський заслон і відводить до жовтовусого командира-росіянина. Оскільки заарештовані заявляють, що їхні документи забрали бандити, командир, подивившись на їх руки, відразу вгадує в заарештованих "недобитих буржуїв".

Їхні запевнення, що вони їдуть до товариша Машкова з особливим дорученням від полтавської парторганізації з дуже важливими відомостями, не справляють на жовтовусого ніякого враження. Він відбирає в них гроші і кидає їх у "камуру", у в'язницю.

Пізніше Ольга спробує покрити жовтовусого своїм випробуванням секс-апілом, але з несподіваним наслідком: жовтовусий наказує їй "добровільно" прийти до нього увечері. Ольга вирішує піти і вбити жовтовусого Єремєєва. Але в неї немає зброї, й вона позичає в доктора кешеньковий ніж. Він тупий. Вона починає гострити його на черепку, але без видимих результатів...

Обидва проводять у "камури" жахливу ніч. Доктор, охоплений смертною тугою, кається в тому, що зв'язався з Ольгою, й вирішує йти до жовтовусого та зрєктися Ольги. Яке йому, зрештою, діло до її українців, до кацапів, до панів і пролетарів! Але Єремєєва немає. Тим часом і Ольгу починає трусити несамовитий жах. Вороженча доктора до неї зм'якується. Треба щось робити. Відвага знову вертається до доктора.

Порятунок приходить несподівано. Доктор бачить, що вартовий біля їхньої "камури" заснув, і йому вдається взяти його рушницю. Коли вартовий прокинувся, доктор стріляє в нього, потім починає стріляти в різні сторони з криками:

— Німці!! Гайдамаки!!! Товариші, спасайтесь! А-а, о-о!!!

У таборі зчиняється паніка. Доктор і Ольга щосили тікають у нічний морок. По дорозі, вже вдосвіта, вони бачать кінний німецький роз'їзд. Але доктор шепоче Ользі:

— Тихо! Сидіть і не руштєсь. Це німці. Але, будь ласка, мовчіть. Німці нам можуть бути такими ж ворогами, як і ті!

Але тепер наші герої врятовані. Охоплена радістю, Ольга цілує доктора. Вони вирішують чекати, аж зовсім розвидниться і потім іти далі.

Кінцеві епізоди повісти, які я виклав тут дуже коротко й схематично, написані добре, по-винниченківському майстерно. Вони читаються з ічтересом, роблять повість вартою прочитання. Взагалі кажучи, читач не занудиться над цією книгою, не зважаючи на деякі її неадаптованості й хиби мови.

Отже, героїні з таємничої Ольги не вийшло. Нікудишня з неї конспіраторка і нікудишня плянувальниця. Просто уявила собі романтична дівчина, що вона не тільки власниця жіночих чарів, а ще й героїня. Але для подвигів потрібен насамперед не секс-апіл, а розум і кметливість. Проте вона старалась, а це вже немало.

Чи хотів В. Винниченко вписати якийсь глибший підтекст у цю з добродушною іронією розказану ним історію про виправу двох невдалих героїв — історію, яка могла б бути забавною, якби вона не відбувалася на тлі великої історичної драми, що розігрувалася тоді на Україні?

У кожній історичній чи побутовій драмі завжди трапляються майже гумористичні епізоди на збачинах основних подій. Письменники часто вводять їх у свої твори, щоб "розрядити" емоцій-

П О В І Д О М Л Е Н Н Я

Комітету в справах видання писаної спадщини П. К. Волиняка

Як уже повідомлялося в травневому числі нашого журналу, в Торонто створено Комітет у справах видання писаної спадщини П. К. Волиняка.

Діючи на доручення організаційних зборів, президія Комітету запросила певну кількість осіб до складу Комітету і з-поза Торонто, на що була позитивна відповідь від більшості запрошених.

Подаємо теперішній склад Комітету (за алфаветом):

Валер Микола, Василенко Ростислав, Ваць Іван, Гава Неоніла, Гава Михайло, Гай-Головка Олекса, Завертайло Данило, Кислиця Дмитро, Китастий Григорій, Коновал Олексій, Костюк Григорій, Криволап Юрій, Лисий Анатоль, Ліщина Андрій, Ліщина Леонід, Нитченко Дмитро, Олексюк Іван, Павлюк Василь, Роговський Карпо, Родак Петро, Романенко Григорій, Сварог Вадим, Славутич Яр, Степовий Андрій, Стефанік Юрій, Чапленко Василь.

(Імена решти запрошених, що відповідають позитивно, подамо додатково наступного разу).

Склад президії Комітету (покищо без змін) такий: Д. В. Кислиця — голова, Петро Родак — заст. голови, Іван Олексюк — секретар, Григорій Романенко — скарбник, Неоніла Гава — член президії.

Склад контрольної комісії Комітету: Андрій Ліщина — голова, Микола Валер і Карпо Роговський — члени.

(Можливі зміни та доповнення в складі президії і контрольної комісії також будуть подані своєчасно).

Упорядником-редактором першої книги-збірника писаної спадщини П. К. Волиняка призначено члена Комітету, відомого літератора, довгілітнього і постійного співпрацівника "Нових днів" Вадима Сварога. На прохання редактора збірника може бути створена дорада редакційна або видавнича комісія.

Президія Комітету в принципі вже домовилася з друкарнею (Базиліян Пресс) про термін видання книги і ціну за друк. На цій підставі оголошуємо умови передплати на першу книгу-збірник писаної спадщини П. К. Волиняка:

у твердій оправі — \$10.00 у м'якій — \$8.00

Ціну цієї книги в роздрібному продажі не можемо визначити (передбачити) за рік наперед, але та ціна може бути тільки вищою.

Передплата вже приймається. Просимо слати її на таку адресу:

IVAN OLEKSIUK
29 LARKIN AVE.
TORONTO, ONT.
CANADA M6S 1L8

Чеки чи поштові перекази (краще перекази) виписувати ось так:

P. WOLYNIAK FUND

Книга має вийти друком приблизно за рік відтепер. Розмір її — 600 стор. Будь-які додаткові повідомлення будуть подані в "Нових днях".

ПРЕЗИДІЯ КОМІТЕТУ

нальне напруження читачів. Думаю, що розповіді про епізод саме такого роду і було наміром Винниченка. А втім життя — річ складна й багатогранна, і з кожної події можна зробити немало різних висновків.

У своїй передмові до цієї повісти Г. Костюк пише:

"За три роки революції В. Винниченко написав усього три речі: п'єсу "Панна Мара", драму

"Між двох сил" і оцю повість "На той бік". Для Винниченка це замало... Тому зрозуміла його туга за творчістю, почуття "голоду" за писанням. "На той бік" — це перший акт угамування кількарічного творчого "голоду".

Очевидно, не маючи часу на більший і серйозніший твір, В. Винниченко задовольнив своє бажання писати, створивши в легкому жанрі цю повість, у якій почувается багато чого від його ранніх творів.

ДО ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗВ'ЯЗКИ "Є" В РЕЧЕННІ

1

В українській літературній мові досі не виявлено точно питання, як будувати речення із складним присудком, де за зв'язку править поміч-не дієслово *бути*, що в теперішньому часі має форму *є*. Українська преса аж переповнена цим *є*, вживає його там, де треба і де не треба. Ю. Шерех (Нарис, 85) каже, що надужиття зв'язки *є* посилюється європейськими впливами. У польській мові дуже поширена форма орудного із зв'язкою *є*. О. О. Потєбня (Из записок, I-II, 512) наводить такий приклад: "Niemka rodem, jest Polką sałum sercem". Він пояснює, що тут орудний не тому, що "jak by Polka", а тому, що вона полька, але в той же час вона німка. Зрівнюючи вирази: "jestem obywatel z Sanockiego" і "ja choć rzemieślnik, także jestem obywatelem kraju". Тут орудний відмінок тому, що "я громадянин, але в той же час ремісник".

Недавно на тему "Є" опублікував статтю інж. К. Туркало (Нові Дні, 1973, ч. 277), де він гостро виступає проти цього *є*, згадуючи двадцять роки, коли українські філологи не вживали його. За зразок автор статті бере проф. Є. Тимченка, який на питання, чи можна вживати *є* з орудним відмінком, нібито відповів дослівно так: "Хто в своїх писаннях вживає *є* з орудним відмінком, той неграмотна людина". Далі інж. К. Туркало подає таке твердження, де *є* непотрібне: "Я інженер", "Це книжка відомого професора", "Це дуже докладна біографія" і завважає далі: "Чи чув хто в народі, щоб селянин сказав: "Я є селянин". І не вчившись по високих школах, він скаже: "Я селянин". А взяти І. Франка: "Я син народу, що вгору йде!"¹⁾.

Я не буду сперечатися з проф. Є. Тимченком, бо і я був його учнем у Київському університеті і добре знаю його погляди на речі. То була доба орієнтації на живу мову українського народу, на український фольклор. Проф. Є. Тимченко особливо був послідовний у побудові української мовознавчої науки на народній основі. Про це яскраво свідчить його магістерська дисертація російською мовою "Функции генетива в южнорусской языковой области" (1916), побудована виключно на матеріалі українського фольклору. За таким принципом він будував свої пізніші праці — синтаксичні відмінки. За ним пішли інші вчені, як Смеречинський та ін. Цим шляхом пішла й О. Курило, написавши книжку "Уваги до сучасної української літературної мови", також побудовану майже виключно на матеріалі українського фольклору.

Від того часу минуло вже багато років. Українська літературна мова в своєму розвитку виїшла за межі народності (хоч в основі її лежить народна мова) й розвивається далі за зразком

інших слов'янських та взагалі індоєвропейських мов. Суто народна синтакса не може цілком забезпечити вимог синтакси сучасної літературної мови, яка в своєму розвитку має ширший розмах. Тому й виникло нині питання про можливість вживання зв'язки *є* в реченнях із складним присудком. Але одне треба пам'ятати: не треба надуживати цим *є*, а писати його там, де воно конче потрібне, і уникати його там, де воно не потрібне. Говорити ж взагалі, що орудний відмінок із зв'язкою *є* — "калічення мови", — дуже несерйозно.

2

Нині граматики української літературної мови, шкільні граматики²⁾ і навіть університетські курси³⁾ побудовані дещо за іншим принципом, за принципом визнання орудного відмінка із зв'язкою *є*, встановлено навіть певні правила, а саме: постійна ознака присудкового імені (називний відмінок) і непостійна ознака (орудний відмінок).

Так, іще О. Богуміл і П. Житецький твердили, що орудний неможливий, де присудкове ймення незмінна, стала ознака підмета⁴⁾.

О. Синявський (Норми, 222) твердив, що "орудний присудкового додатку взагалі більш властивий тоді, коли присудок повинен визначати не постійну, тривалу властивість підмета, а саме навпаки, коли він показує властивість тимчасову, минулу, називний — постійну, сталу". Напр.: "Той робітник був німець" (постійна ознака), але: "Він був два роки вчителем" (непостійна). О. Курило (Уваги, 59) констатує, що в називному в українській мові буває незмінна і змінна ознака, а в орудному змінна ознака. Напр.: "Я швець і мій батько був швець" (Нар. 298). "Вони були найрозумніші люди свого часу" (Кул. VI, 502). "Я буду над тобою матір'ю" (Рудч. I, 91).

¹⁾ О. Потєбня, очевидно, мав рацію, коли твердив: "Связки есть в греческом и латинском, как и славянском", навіть у називному відмінку. Напр.: "Знание есть сила". Присудок "есть сила" складається з атрибута і зв'язки. Из записок. Москва, 1958, стор. 116.

²⁾ В. С. Ващенко. Граматика української мови. Синтакса, Київ, 1938. Проф. Ю. Шерех і Д.н. Кислиця. Граматика української мови. Синтакса, Мюнхен, 1947. П. Ковалів. Граматика української мови. Мюнхен, 1946. В. Сімович. Граматика української мови. Раштат, 1918.

³⁾ Б. М. Кулик. Курс сучасної української мови, ч. II, Київ, 1961. М. П. Івченко. Сучасна українська літературна мова. КДУ, 1962. О. Курило. Уваги... 1941.

⁴⁾ О. Богуміл і П. Житецький. Начерк історії літературної мови. "Україна", II, 1914.

Таке саме твердження подає в університетському підручнику й Б. Кулик (Курс, 45): "Основне значення орудного присудкового іменника полягає в тому, що він здебільшого означає не постійну ознаку, тоді як називний відмінок присудкового імені показує ознаку постійну⁵". Яскравий приклад з поезії Т. Шевченка: "Вона була ще молодою і прехорошая собою", де "молодою" не постійна ознака, а "прехорошая собою" — постійна.

Ось кілька прикладів, де орудний має тимчасову, не постійну ознаку: "В цьому сенсі суспільство для людини і є скарбницею" (Визв. Шлях, 1973, ч. 1-2, стор. 79). "Він за гетьмана Івана Брюховецького... був генеральним суддею" (Укр. історик, 1968, ч. 1-4, стор. 25). "Під сучасну пору д-р В. Лучків є головою Комітету"... (Свобода, 1973, ч. 65). "Окружний федеральний суддя, який якраз тепер є суддею у процесі..." (Там же⁶).

Про зв'язку є Б. Кулик (Курс, 45) пише: "Вживання зв'язки є в сучасній українській літературній мові характеризує науковий, діловий і почасті публіцистичний стилі мови. Розмовно- побутовій мові вживання зв'язки є (єсть) не властиве, за винятком окремих випадків, напр., коли підмет і присудок збігаються: "Життя є життя". Або з стилістичною метою, коли треба надати відтінку категоричного твердження: "Я єсть народ, якого кривди сила ніким завойована ще не була" (П. Тич.). "Це і є традиційний більшовизм московської нації" (Визв. Шлях, 1973, ч. 1-2, стор. 38).

Це саме стверджує й О. Курило (Уваги, 59): "Треба обминати другого номінатива там, де через збіг двох номінативів може вийти непорозуміння: "В погоду і смутний веселим буває" (Ном. 602); непорозуміння викликало б: "В погоду і смутний веселий буває". Подібне значення має й приклад: "Військо є носієм і оборонцем української ідеї" (Укр. історик, 1968, ч. 1-4, стор. 178⁷).

Отже, зв'язка є вживається переважно при присудковому імені в орудному відмінку. Деякі граматики навіть твердять, що "при відсутності зв'язки є ніколи не може бути орудний відмінок; ні в якому разі не можна сказати: "історія — вчителькою життя", а тільки "історія — вчителька життя" (О. Панейко. Граматика, 175). Це пояснюється, очевидно, тим, що авторові відомо, що конструкції без зв'язки вважаються польонізом. Цей польонізм, за Буслаєвим, є в російській мові, з чим згоджується й О. Потебня (I-II, 498): "и смелый, дерзкий шаг есть подвигом героизма" (Буслаев. Грам. §246⁸).

3

Окремо розглянемо випадки з заперечною дієслівною зв'язкою. Б. Кулик пише таке: "Іменна частина, виражена прикметником (дієприкметником, порядковим числівником), вживається переважно в формі називного відмінка, а в сполученні з заперечною дієслівною зв'язкою — частіше в формі орудного". Напр.: "Робота в нас була артільна" (Гонч.). "Берегова стежка була затоп-

лена; з боку моря село було відірване від світу" (Коц.). "Робота на пришкільній ділянці не була важкою" (Б. Кулик, Курс, 46).

Відповідно до цього наведемо ще більше прикладів з поправками: "В примітивних громадах сепарація... індивіда не є довершена" (треба: "не довершена"). "...це не є літургічні книги" (треба: "це не літургічні книги") (Календар "Рідна Нива", 1967, стор. 98). "Советська Україна не є визнана" (треба: "не визнана") Великою Британією" (Там же, 80). "Наша преса не є в кращому становищі" (треба: "не в кращому становищі") (Суч., 1970, ч. 11). "Членство в ній (в спілці) не є рівнозначне" (треба: "не рівнозначне") (Там же). "Коротке керівництво компартії не є... приготуване" (треба: "не приготуване") на те" (Свобода, 1973, ч. 61). "До того ж не є він зобов'язаний" (треба: "він не зобов'язаний") (Овид, 1967, ч. 4), "...єдність не є нині довершена" (треба: "не довершена нині") (Наук. Зап. УВУ, 1967-68, ч. 9-10). "Ця праця... не є завершенням" (треба: не є завершеною"), але киненням (треба: "але вона кидає") невеликого світла" (треба: "невелике світло") (Укр. історик, 1968, ч. 1-4). "...сама Церква поділеною не є" (треба: "не є поділеною"), бо наш Символ Віри не дозволяє" (Календар Рідна Нива, 1967, стор. 132). "...природний лад хоч не є ідеальний" (треба: "хоч не ідеальний"), все ж не є нестерпний" (треба: "не є нестерпним") (Суч., 1970, ч. 11).

⁵ Цікаве й слушне зауваження подає В. Сімович (Грамматика, 278): "Як присудком є самий прикметник, то він ніколи не може стояти в б (оруд.). Бо як ми про когось балакаємо, що він, напр., гарний, добрий, поганий, — то це вже ми подаємо сталу прикмету чиясь. Бо так мусимо балакати тільки: "Дівчина (є, була) гарна". "Віч (є, був, буде) великий (ніколи: гарною, великим)". Як бачимо, це залежить від лексичного значення прикметника та його оточення.

⁶ Богуміл і Житецький (Начерк, 18) кажуть, що орудний неможливий, де присудкове ім'я — стала, незмінна ознака підмета. Такі звороти в гал. говірці, як "історія є вчителькою життя", становлять, на їх думку, польський вплив.

⁷ У сербській мові орудний ставиться лише тоді, коли при вживанні називного було б важко відрізнити присудковий відмінок від підмета. Напр.: "када је предикат име" і "када је предикат име" (О. Потебня, I-II, 503).

⁸ Цей погляд підтримує й Ю. Шерех: "При нульовій дієслівній зв'язці (пропущена зв'язка) іменник вживається в називному відмінку ("Я невпокорений ізгой"). Вживається в таких випадках (без зв'язки) орудний відмінок, що трапляється в західньоукраїнських авторів, як от "Твоє щастя моїм щастям, твій біль моїм болем" (Вороб.). становить, треба думати, польонізм" (Ю. Шерех. Нарис, 88).

Окремо спинимо нашу увагу на випадках, де присудкове ім'я стоїть у препозиції, тобто перед підметом. Треба знати, що підмет стоїть не тільки на першому місці, але й на другому. Препозитивний присудковий іменник вживається тільки в орудному відмінку (Шерех, Нарис, 88), бо інакше він буде сприйнятий як підмет, як ми бачили вище приклад "Правдою є, що...", який інж. К. Туркало помилково назвав підметом. Постпозитивну позицію займає підмет. Напр.: "Джерелом наших уявлень є відчуження" (Б. Кулик, Курс, 49). "Першою ознакою є те, що він почав розуміти красу" (В. Винниченко).

Отже, неправильна перебудова речення інж. К. Туркалом "де власником капіталу є держава, яка не є обмеженою правом і незалежним судом" на "...де власниця капіталу держава" ставить у ряд два іменники: "власниця" і "держава". Невідомо, де підмет і де присудок. В першому варіанті ясно видно, що "держава" — підмет, а "власником" — присудок. В другому варіанті речення не оформлене, і тому невідомо, де підмет і де присудок. Тут та ж сама препозиція присудка, що стоїть в орудному відмінку перед підметом. Такого типу конструкції українська літературна мова дуже часто вживає. Подамо кілька прикладів: "Батьком модерної графіки являється (є П. К.) безперечно Ю. Нарбут" (Вільне слово, 1973, ч. 13). "Доказом того є факт..." (Визв. Шлях, 1973, ч. 1-2, стор. 25). "Марія подумала, якою справді дивною людиною є цей Куліш". (Ю. Тис, На світанку, 163). "Найкращим показником цього є українське шкільництво" (Свобода, 1973, ч. 63). "Базою сильних є сильна економіка" (Там же, 68).

Але й тут трапляється неправильне вживання форми називного замість орудного. Напр.: "Реченець для реєстрації є перше квітня" (треба: "Реченцем") (Батьківщина, 1973, ч. 7). "Друга частина факту є, що саме..." (треба: "Другою частиною факту є...") (Вільне Слово, 1973, ч. 13). "Підстава образу (треба: "Підставою образу") є сильно абстрагована архітектура" (Свобода, 1973, ч. 72).

Дуже штучним, неприродним було б перебудувати ці конструкції на конструкції з постпозитивним присудком⁹).

Треба звернути увагу на такі разючі неправильності, як вживання зв'язки є при прикметниках, дієприкметниках та порядкових числівниках. Ця форма дуже впадає в очі, а нею переповнена наша преса. Існує правило, що в таких випадках зв'язка є зовсім непотрібна¹⁰).

Подамо кілька прикладів: "На провінції є заплановані (треба: "заплановані") святкування (100-річчя НТШ) в Чикаго" (Свобода, 1973, ч. 49). "Всі ювілейні видання НТШ є означені (треба: "означені") ювілейною емблемою" (Там же). "...спомини про відвідуване місце є зображені (треба: "зображені") в тужливій атмосфері вечірніх кольорів" (Там же, ч. 64). "У А. Олен-

ської-Петришин природа є зумісне стилізована" (треба: "зумісне стилізована") (Там же). "Яка є концепція церковної єдності?" (треба: "Яка концепція") (Наук. зап. УВУ, 1967-68, ч. 9-10). "Який є зміст" (треба: "Який зміст") українського екуменізму?" (Там же). "Я є грішний ("Я грішний") перед Богом за війни" (Вільне Слово, 1973, ч. 10). "Українці є найбільш покривджені" (треба: "Найбільш покривджені") (Там же, 13). "...політика світу є для нас негативна" (треба: "для нас негативна") (Овид, 1972, ч. 3).

Деякі речення вимагають іншої перебудови: "Є це зворушливий доказ, що..." (треба: "Це зворушливий доказ" (Свобода, 1973, 65). "Розвиток української історичної науки є справою не лише істориків" (треба: "це справа не лише...") (Там же). "Дерево, що є вертикальне, є інакше виконане" (треба: "Вертикальне дерево інакше виконане") (Там же, 72). "Ви є потуга, але всі разом" (треба: "Ви потуга, але...") (Вільне Слово, 1973, ч. 14). "...в дійсності є це наукова праця" (треба: "це наукова праця") (Нові Дні, 1973, ч. 278). "Чи можливим є (треба: "Чи можливо") притягнути до громадської праці... українців?" (Суч., 1970, ч. 11). "Менше правильно є, якщо існують намагання..." (треба: "Гірше, коли існують намагання...") (Альманах УНС, 1973).

**

Такі часті огріхи трапляються в мові нашої преси, що їх допускаються автори різних писань. Треба перевірити їх згідно з поданими вище вказівками, але в жодному разі не можна їх викидати, де вони цілком на місці, як необхідний граматичний і стилістичний засіб в літературній мові. Трапляються випадки порушення граматичних правил щодо з'язки є, але в таких випадках треба зважати на стиль, коли ці порушення виправдуються.

Отже, треба бути дуже обережним і уважним і не йти за трафаретом перегинання палиці в той чи інший бік. Часте вживання зв'язки є там, де мовна територія була під західним впливом, зокрема під польським впливом. Але щоб уникнути цього, треба добре вивчити шкільні і наукові граматики української мови. Там можна знайти ключ до розв'язання цієї досить складної проблеми.

⁹) Інж. К. Туркало, згадуючи старі часи, коли учні робили аналізу речення, згадує, що й підмет "обов'язково має бути в іменовому (називному) відмінку", а тимчасом тепер в реченні "Правдою є, що" "підмет стоїть не в іменозому відмінку, як йому належить, а в орудному". Явна помилка, бо це не підмет, а присудок.

¹⁰) Див. проф. Юрій Шерех і Дмитро Кислиця. Граматика української мови. Синтакса, Мюнхен, 1947, стор. 13.

ІДЕЇ ТА СЛОВА ДМИТРА ДОНЦОВА

30-го березня 1973 р. помер у Монреалі, Канада, Дмитро Донцов, проживши 90 років. Як давня римська приказка каже, про мертвих або добре, або нічого. Але це правило годиться для тих, що стягли осторонь від громадського життя, для людей, які кажуть: моя хата скраю, я нічого не знаю. Було б лицемірством змовчати, не висловитися щиро і ясно про Донцова, коли він кінчив свій життєвий шлях.

Той шлях не йшов по простій лінії, були там закрути й зигзаги, про які українське громадянство мало знає або зовсім нічого не відає. Ще будучи студентом, Д. Донцов почав свою журналістичну діяльність, приставши в Петербурзі до Української соціалістичної робітничої партії. І був він тоді "правовірним марксистом". Писав Донцов з 1906 р. в журналі "Наша Дума" (Петербург), був співробітником "Літературно-наукового вістника", що виходив у Львові та в Києві з участю в ньому М. Грушевського та І. Франка. Будучи на еміграції, Донцов співпрацював з українським соціал-демократичним місячником "Наш голос" (Львів, 1910-1911); дописи його містилися в місячнику "Украинская жизнь", що виходив у Москві під редакцією С. Петлюри від 1912 року.

Безперечно, Донцов мав хист до журналістики, його статті й брошури знаходили читачів — і тоді, коли він писав, що вривається в капіталістичне суспільство з "пролетарським барабаном" класової боротьби, і тоді, коли він перейшов на протилежні позиції та гатив завзято в "буржуазний бубон". Слід зазначити, що стиль писань Донцова часто був далекий від звичайного в журналістиці цивілізованих країн — спокійного, розважного способу інформації, основаної на фактах; цей спосіб дає можливість читачеві самому робити висновки з поданих фактів, розвиває в нього здібність до самостійного думання. Журналіст Донцов був переважно пропагандистом, він хотів накинути читачеві свою думку, включно з неправильною інформацією, щоб викликати у читачів нехоть, погорду, недовір'я до осіб, що не погоджуються з поглядами Донцова.

Ще 1913 р. зустрічаємо підпис Д. Донцова (псевдо — Д. Закопанець) під заявою Української соціал-демократії до конгресу Соціалістичного Інтернаціоналу (відбувався той конгрес у Базелі) з протестом проти загрози війни, яка тоді вже нависла над Європою. У тій заяві сказано, що царська Росія плянує захопити Галичину й Буковину з метою задушити український національний рух.

З вибухом війни 1914 р. у Львові — заходами соціал-демократів з Наддніпрянщини — створено

Союз Визволення України. Провідниками СВУ були: Володимир Дорошенко, Маріян Меленевський, Олександр Скоропис-Йолтуховський і Андрій Жук. До СВУ приставав і Донцов, але скоро він пішов своїм шляхом. СВУ висловився за створення самостійної української держави на українських територіях, що були під російською владою, якщо Росія буде розбита у війні з центральними державами — Німеччиною та Австро-Угорщиною.

Уряд Німеччини ставився байдуже до політичних плянів СВУ. Австрійські урядові чинники, хоч на словах і були прихильні до СВУ, — на ділі не бажали ніякої самостійної України. В австрійських впливових політичних колах плянували створити польську державу — в унії з монархією Габсбургів. До тієї польської держави мала б належати і українська провінція Галичина.

Донцов ще до війни 1914 р. висловлювався, що українцям треба прямувати не до самостійности, а до "сепаратизму". Це означало: Австрія, в разі війни, мала відірвати від Росії якнайбільшу частину Наддніпрянської України і прилучити цю територію до монархії Габсбургів... Побачивши, що австрійський і німецький уряди зовсім не думають про будь-яку незалежну Україну, Донцов покинув Союз Визволення України, пішовши своїм шляхом. Про це писав СВУ у передмові до брошури "Самостійна Україна", що була видана у Вецлярі (Німеччина) 1917 р.

"Донцов, як "представник Загальної Української Ради", в Стокгольмі 1915 року інформував шведську пресу, що *неначебто немає ніодної серйозної української організації, яка б домагалася самостійности, і що Україна почувається себе щасливою, якщо до Австрії приріже війна більший чи менший кусок України*"... "Для Союзу Визволення України було важно установити, з чийого властиво припоручення Донцов так формулював бажання українського народу й чому властиво він, знаючи дуже добре наші самостійницькі постулати, виступаючи часто з твердженням, що "він перший" обосновував "самостійництво", раптом так упав з тону?... На запит, звернений до президії Загальної Української Ради, в чийм імені і з чийого припоручення виступив Донцов з цим самовідреченням українського народу, дістали ми від п. віцепрезидента ЗУР М. Василька, тодішнього покровителя п. Донцова, таку знамениту відповідь:

"Він, віцепрезидент М. Василько, заявляє, що п. Донцов, живучи в Берліні, стоїть у повнім контакті з німецьким і австрійським урядом і напевно, так догадується пан віцепрезидент Ради, дістає вказівки від центральних правительств за-

маніфестувати більше помірковані українські вимоги, бо мабуть на сей момент, по ходу воєнних подій і міжнародних взаємовідносин, самостійницькі змагання українців не підходять для правительств Центральних Держав”.

Сей “практичний політичний крок” п. Донцова якнайкраще вияснює всю небезпечність “орієнтації” для тих людей, у кого нема одної твердої цілі. І навпаки, для кожного, хто уміє політично думати, ця ілюстрація якнайкраще вияснює політичне становище Союзу Визволення України, який, звертаючись підчас війни до центральних і нейтральних держав з своїми представленнями й домаганнями, весь час прямував до одної й тої ж цілі — державна незалежність цілої України.” (Див. “Самостійна Україна”, Вецляр, 1917 року, стор. 41-43).

Поки Донцов виконував директиви австрійських урядових чинників, ведучи пропаганду в нейтральних країнах, Союз Визволення України старався збудити національну свідомість між українцями-полоненими з російської армії, що перебували в Німеччині та в Австрії. Надміру тяжка була ця просвітня робота, але з цих полонених після мирового договору в Бересті 9 лютого 1918 р. створено дивізії для боротьби за самостійну Українську Республіку: “Синя” і “Сіра” дивізії.

Донцов з’явився до Києва перед бунтом російських і “малоросійських” поміщиків проти уряду УНРеспубліки: цей бунт, під охороною німецького війська проголосив “Українську Державу” на чолі з генералом Скоропадським, якому надано титул гетьмана. Новий режим на чолі з прихильниками “єдиної неділимої Росії” скасував закони УНРеспубліки на користь українського селянства й робітництва і почав “карательні експедиції” проти хліборобів, що поділили між собою поміщицькі землі. Терор і всякі переслідування впали й на голови визначних діячів української політики й культури: був замах на М. Грушевського, арештовано багато організаторів українського війська, в тюрму посадили членів Уряду УНР — С. Петлюру, М. Порша та інших.

Уряд Скоропадського “відвернув народ від українства” — так писав славної пам’яті мепенат української культури Євген Чикаленко 1920 року.

Донцову були байдужі криваві муки українського народу під репресіями російських “карателів”, що діяли під охороною німецького й австрійського війська. Проти цього режиму протестували українські політичні партії, представники професійних спілок, культурні установи. Але Д. Донцов стояв у Києві на чолі УТА (Українська Телеграфна Агенція), котра подавала інформації в дусі, вигідному для режиму Скоропадського.

У листопаді 1918 р. упала влада Скоропадського. Скоропадський проголосив, що завданням його уряду було відновити “велику Росію”. Новий уряд УНРеспубліки не мав охоти карати тих українців, що були “коляборантами” режиму Скоропадського. Тому Донцова прийнято на службу в одну з дипломатичних місій Україн-

ської Народної Республіки, і він виїхав з України, що перебувала в огні, окрадена злими людьми.

В затишку, далеко від поля бою, Донцов міг студіювати нові диктаторські рухи, що одночасно появилися в Італії та в Німеччині. Фашизм та націонал-соціалізм. В характерах обох ватажків — Муссоліні й Гітлера — відкрив Донцов близькі, симпатичні йому риси, особливо як безоглядну демагогію, перекручування й фальшування фактів, погорду до інтересів народних мас, що мають бути тільки “матеріалом” для “геніальних циніків” (слова Донцова).

Коли в кінці 1920 р. впала УНРеспубліка, то з Донцова вже був готовий “вождист”, запеклий ворог народоправства, бо, мовляв, демократія — то зрівняння всіх на найнижчому щаблі, а нам потрібні “лутші люди”, що вміють держати маси в послусі.

Для “доказу” та ілюстрації своєї нової “віри” знаходив Донцов потрібні йому цитати у авторів давніх і новочасних: від грецького комуніста Платона (5 вік до нашої ери) до теоретика тоталізму англійця Гоббса (17 вік), у сучасних йому французів Шарля Моррасса, Моріса Барреса, російського реакціонера Константина Леонтьєва і подібних, що ідеалізували диктаторські режими з їх суспільною ієрархією.

На весні 1921 р. мав я доповідь для членів Спілки українських журналістів у Відні — я буз тоді “свіжим емігрантом” з України. В дискусії взяли участь два колишні члени УСДРП: Петро Дятлов, котрий мене критикував з позицій комунізму, і Донцов, що робив мені закиди з позицій свого антидемократизму вождівського напрямку.

1921 р. Донцов видав у Львові книжку “Підстави нашої політики”. В цій книжці він висловився прихильно про Польщу й Румунію. Польський уряд дозволив Донцову в’їзд до Львова. Тут Українська Видавнича Спілка доручила Донцову редакцію місячника “Літературно-Науковий Вістник”. Керівники Спілки, певно, ще не знали тоді еволюції, яку пережив Донцов від соціал-демократизму через службу в австрійській пропаганді та в державі Скоропадського до захоплення “геніальними циніками”.

У той час у Польщі вже поширилася в пресі пропаганда фашизму та всякої диктатури, і Донцов не зостався позаду: в своїх статтях у “Літ.-Науковому Вістнику” він громив демократичний лад і прославляв диктаторські режими як багаті для добра українського народу. Коли Юзеф Пілсудський учинив бунт у Варшаві проти законного польського уряду 1926 року і створив свій режим, відповідальний “перед Богом та історією”, то Донцов написав захоплену статтю про диктатора Пілсудського під заголовком “Залізна рука”. Минуло чотири роки, і та “залізна рука” Пілсудського учинила кривавий погром українцям 1930 року, при чім, поряд з людськими жертвами, знищено багато українських кооперативних і просвітних установ та приватного майна.

Безоглядна пропаганда Донцова проти народоправства і хвала диктаторам викликала протести між членами Української Видавничої Спілки. То-

му вирішено припинити виплату субсидії Донцову на "Літ.-Наук. Вістник" 1930 року. Але Донцов метнувся до Варшави і знайшов інше джерело. Про це мені оповідав Андрій Лівіцький у Німеччині 1946 р.: начальник "другого відділу" полковник Шецель дав кошти на видавання місячника "Вістник". Донцов мав той аргумент, що в Західній Україні ширилося радянське фільство, і він, Донцов, у своїй пресі вестиме боротьбу проти більшовизму. Про джерело "Вістника" я писав у тижневику "Наше Життя", що виходив в Авгсбургу, Німеччина. Міг би Донцов спростувати те, що твердив А. Лівіцький, або ж притягти до відповідальності його і редакцію за "наклеп". Але від Донцова не було ніякого відгуку ні тоді, ні пізніше.

У видавництві "Вістник" Донцов вів пропаганду за фашизм повною парою: для "політичної освіти" українців він друкував книжки — біографії всяких вождів — Гітлера, Муссоліні, навіть книжка про диктатора Португалії Салазара вийшла з редакції Донцова. Статті Йозефа Геббельса, Гітлерового міністра пропаганди, друкувалися в "Вістнику". Польського режиму, що гнобив українців, Донцов не зачіпав у своєму журналі: мав він поважну причину для своєї мовчанки про діяльність "залізної руки" на спині українського народу...

Донцов особливо завзявся представити події української революції від 1917 року в світлі своєї "доктрини": мовляв, за поразку нашої боротьби за державність була винна демократія. Більше того, Донцов і руїну Української козацької держави, створеної повстанням Хмельницького 1648 року, приписує ідеям демократії...

Донцов не хотів бачити страшної географічної ситуації нашого народу в сусідстві Дикого Поля, відкіль протягом довгих століть приходили дикі орди, руйнували господарство України і забирали людність у неволю. Відомо, що ще року 1769 кримські татари учинили наїзд на Лівобережну Україну і взяли людей у ясир. Міг би прочитати Донцов "Літопис Самовидця" (недавно перевиданий у Києві): там описано, як майже щороку приходила орда і брала людей наших у неволю. Євген Гребінка, сучасник Гоголя, писав, що діти на Полтавщині гралися, примовляючи:

"Комашки, комашки,
Ховайте подушки,
Татари йдуть!"

(Твори, т. III, стор. 170), р. 1957). Чи за татарські напади винувата "українська демократія"?

Донцов спробував дати "філософію української історії в книжці *"Дух нашої давнини"*.

Автор тут зібрав множество цитат з різних авторів і джерел історичних (дійсних і легендарних) для доказу своєї "тези", що все зло для України пішло від демократії, котра перешкодила у нас створити панівну касту. Історичного знання Донцов у своїй книжці не показав, чуже йому було й розуміння суспільно-господарських проблем, котрі мають велику вагу в історії всіх народів. Він поставив собі завдання — створити "ле-

генду", значить — фальшивий образ нашого минулого.

Про провідну верству козацької держави, створеної революцією Б. Хмельницького, Донцов писав, що "стало це панство задемократичне", а через те настала руїна держави. В дійсності, козацьке старшинство ("значні") старалося забезпечити собі й своїм дітям владу в війську, землі з "підданими" селянами і всякі привілеї; навіть до царя московського іздили просити "грамот" на володіння маєтностями "окрім козаків", на дідичну власність, бо полковники й інші старшини мали від гетьмана землю за службу, "до ласки нашої військової". Чи ті, що били чолом цареві московському, щоб дав їм грамоти на землю, були "демократи", навіть завеликі демократи, як писав Донцов?

Хто хоч трохи знає джерела до історії України, пам'ятає, що в перші роки революції Хмельницького на Україні всі "писалися в козаки". "Так усе, що живе, піднялося в козацтво", — писав сучасник того руху, названий Самовидцем. Таким чином, уся нація стала озброєним народом. Однак цей процес до свободи й рівності суспільної загальмували ті, що хотіли мати особливі права та привілеї, як каста, за термінологією Донцова. Тих членів цієї касты—"значних", що просили у польського сойму, їх "нобілізувати" (дати права шляхти), і тих, що діставали від царя "грамоти" на землі, Донцов зачисляє до "демократів"... Чи може бути більша плутанина в словах і поняттях? Саме від цих егоїстичних дуків, що забрали собі поля й луки, так що бідному козакові "ніде стати й коня попасти" (Дума козацька), пішла руїна, бо прагнуча вільности нація не хотіла вернутися до панських порядків, скасованих "шаблею козацькою". Дійшло до того, що показана українська людність покидала свої міста й села і оселялася на "окраїнах" Московського царства, де можна було жити на "слободах" і нести козацьку службу: то була Слобідська Україна з містами Харковом, Острогожськом, Валуйками, Охтиркою та іншими.

Не знав (чи не хотів знати) Донцов і того, як після смерті Б. Хмельницького новий гетьман Іван Виговський пішов на руку "значним" і дозволив вертатися в їхні колишні маєтності тим шляхтичам, що пристали до Війська Запорозького. Наприклад, Юрій Немирич, магнат український, що мав перед 1648 роком землі на Лівобережній Україні, пробував, з дозволу Виговського, взяти втрачену землю під свою упразу. Цей факт та інші подібні викликали повстання козаків і показаного селянства проти уряду Виговського. В тих заворушеннях убито й православного шляхтича Боглевського, родича Виговського.

Само собою, ця "кастова політика" давала нагоду Москві втручатися до справ України: цар криводушно обіцяв свою прихильність як "черні", так і "значним", але вимагав, щоб розсварені кляси українського суспільства слухали наказів Москви. Ще й за Коліївщини 1768 р. ширилася чутка між гайдамаками, що цариця Катерина

СПІВАЧКА ГАННА КОЛЕСНИК ПОКОРИЛА НАШІ СЕРЦЯ

(З українського культурного життя в Австралії)

Кажуть, що тринадцятка завжди віщує невдачу. Це твердження заперечив успіх концерту Ганни Колесник, що відбувся 13-го травня 1973-го року в Ессендоні, біля Мельборну. Це був триумф українського вокального мистецтва, української пісні і самої співачки Ганни Михайлівни Колесник (меццо-сопрано). Коли зважити на кількість глядачів та їхнє захоплення, то такого концерту Український народний дім не знав протягом довгого часу свого існування. Цього разу сюди з'їхались любителі співи не лише з Мельборну та його передмість, а й з далеких міст, як Джілонг, Балларат, Албурі й Водонга, що лежать за 100, 150 і 250 кілометрів від Мельборну.

Ще до початку концерту всі квитки були продані, хоч додано було з сотню додаткових стільців, щоб вповнити всю залю. По шостій годині зала й балкон були заповнені, і понад 800 глядачів почали оплескувати, чекаючи з нетерпінням небаченого свшан-зілля.

Нарешті, завіса розсувається, і ми бачимо на кону нашого відомого артиста й режисера, доброго конферансьє Ярослава Гевка. Клясичний репертуар першої частини програми концерту не дозволяє йому розсипати своїх жартів і дотепів, і він коротко говорить про значення рідної пісні в національному бутті нашого народу, а потім говорить про творців сьогоденного свята мистецтва: "Наша українська спільнота, — говорить він, — збільшилась ще на одну талановиту мистецьку родину, скріпивши тим самим наші мистецькі сили в Австралії". Далі кілька слів говорить про тих, що за хвилину творитимуть це мистецьке дійство — недавно солістку Київської опери та балету Ганну Колесник та її небожа, талановитого 15-річного піаніста-акомпаніатора Володимира Ратушного, який недавно на конкурсі до Консерваторії в Сідней здобув перше місце і стипендію.

хоче помагати їм в боротьбі проти панщини... Неуміння й неохота "значних" розв'язати соціальне питання на Україні після 1648 року було головною причиною руйни козацької держави. Це визнає й історик-монархіст В. Липинський. Але Донцов цього не розумів і в своїх писаннях твердив про "касти", "лицарський дух", "честь" "гордовитість" діячів цієї "касти". Шевченко, якого так ясно цитував Донцов, глибше зрозумів негарні риси представників тієї "касти": коли писав, що то були "раби, підніжки, грязь Москви, варшавське сміття"...

(Продовження в наступному числі)



Г. Колесник промовляє на прийнятті 21 травня ц. р. в Аделаїді.

І ось під бурхливі оплески 1700 людських долонь, ніби з якогось мистецького олімпу, бадьорим кроком з'являється на кону наша очікувана співачка. Ваблячи глядачів своєю милою усмішкою і чарівним виглядом, вона відразу завойовує серця глядачів. Але такий гучний шквал оплесків, видно, її бентежить і глибоко зворушує, що аж її чарівні очі блиснули побільшеною "вологістю". Вона з напруженням чекає тиші, потім обвівши оком затемнену залю, глянула на молоденького симпатичного акомпаніатора, і по залі, слідом за звуками мелодії, вже лине італійською мовою спів арії "Піете Сігноре" О. Страделла та арія з відомої опери Верді "Трубадур", одної з тих, що принесла композиторові всесвітню славу. Потім перший відділ програми вповнюють твір німецького композитора Г. Генделя "Омбра Маї Фу", арія Насті з опери "Тарас Бульба" М. Лисенка, "Аве Марія" Баха-Гуно та "Пісня матері" Г. Майбороди.

Кожну річ аудиторія вкриває гучними оплесками. Кожна з них вимагає великої майстерності. Співачка ж виконує з таким чуттям, що

окремі драматичні верхи творів у її виконанні викликають глибоке зворушення в серцях глядачів. До того ж із слів співачки знаємо, що сумні чи трагічні змістом пісні чи арії — її улюблені твори, бо їй подобається передавати у співі сум і страждання народу.

Для нашого загалу друга частина програми була ще ближчою до серця, бо це були переважно народні пісні та пісні літературного походження, близькі до народніх. Це "Повій, вітре, на Україну", "Чом, чом не прийшов", "Не питай, чого в мене заплакані очі", "Безмежне поле", "Минають дні", "Черевички", Дума про Нечая та "На що мені чорні брови". На "біс" співачка виконала арію Одарки з "Запорожця за Дунаєм", при чому вона зазначила, що це спеціально для жінок з нагоди дня матері.

Співачка знову схвильована дружніми рясними оплесками, вона підходить до свого акомпаніатора Володі Ратушного, бере його правою рукою за його ліву, цілує і під ще бурхливіші оплески підносить обидві руки догори на знак подяки й успіху і кланяється до зворушених глядачів.

Радіючи разом з усіма успіхами нашої чарівної й талановитої співачки, бачачи її схвильоване обличчя і зволожені очі, хотілося б сказати:

Ні, не в боях, і не в завзятім герці,
Впаду до ніг твоїх як раб краси,
За тих пісень чудові голоси,
Що й досі ще бринять у моїм серці.

Але підсумовуючи весь перебіг концерту, хочеться сказати і про головні позитиви нашої співачки, що так захопили слухача, перетворивши концерт на справжнє свято мистецтва. Найперше, це приємний, чистий і сильний голос з широким діапазоном, що захоплює слухача і тримає його в напрузі до самого кінця; що співачка уміє вкласти душу в кожного пісню чи арію і дати їй свою власну інтерпретацію, а тому навіть часом давня, всім відома пісня раптом набирає нового звучання. Ганна Колесник, як драматична артистка, в деяких місцях доходить до трагічних вершин, але добре знає міру, має добрий самоконтроль. Свою сльозину у зворушливих місцях уміє передати глядачеві, а це високе мистецтво майстерності і глибоке відчуття змісту. Пригадаймо хоч би славну Марію Заньковецьку, яка й на генеральних пробах уміла так зіграти свою трагічну роль, що навіть її партнери-мужчини мимоволі витирали сльози з очей.

Закінчення концерту, чи вже фінал цього свята, супроводився численними вітаннями, подарунками, поцілунками, подяками і піднесенням низки чудових квітів. Згадаємо лише першого — Миколу Глуховеру, культурреферента Союзу українських організацій, який був організатором цього концерту: він дякував співачці від СУОА та всіх присутніх за чарівний спів, а молодому піаністові за супровід. На окрему увагу заслуговує поляка австралійця д-ра Данієля Кагана, керівника Асоціації віолончелістів Вікторії та співробітника Мельборнської консерваторії, який сказав, що за 12 років своєї праці в Мельборні він уперше чує

СТАЛІНСЬКИЙ ДЕСПОТИЗМ У ДНІ

Петро Шелест, Іван Дзюба, Іван Світличний, Олесь Бердник, Євген Сверстюк, В. Чорновіл, Святослав Караванський, Ніна Світлична, Ніна Строката (Караванська), Ірина Стасів, Одарка Гусяк, Людмила Шереметєва, Катерина Зарицька, Стефанія Шабатура, Стефанія Гулик, Галина Дідик, Алла Горська, Зіновія Франко, Михайло Осадчий, Іван Гончар, Михайло Брайчевський, Віктор Іванисенко, Леонід Селезенко, Данило Шумук, Микола Холодний, Леонід Плющ, Ігор Калинець, Іван Гель, Зіновій Антонюк, Василь Стусь, Олекса Притика, Анатолій Лупиніс, Тарас Мельничук, Юрій Шухевич, Микола Плохотнюк, Антон Олійник, о. Василь Романюк, Іван Губка, Сергій Верес, Семен Корольчук, Григорій Кальбош, Остап Пастух, Ігор Герета, Ярослав Геврич, Богдан Горинь, Микола Гринь, Панас Заливаха, Мирослава Зваричевська, Євгенія Кузнецова, Дмитро Іващенко, Олександр Мартиненко, Михайло Масютко, Ярослав Менкуш, Михайло Озерний, Іван Русин, Мефодій Чубатий, Анатолій Шевчук...

Це неповний перелік імен переслідуваних, арештованих, засуджених і репресованих діячів та шанувальників української культури в УРСР і в СРСР. Це імена борців за справедливість і додержання людських прав, уписаних і гарантованих республіканськими і союзною конституціями в "державі рад". І це імена подвижників мужнього гуманізму — людей добрих і щирих, як і всіх людей, які прагнули добра і щастя для своїх народів.

Уже другий рік панує масовий сталінський терор на Україні, яким нечестиві, як про це признавався й Микита С. Хрущов у своїй доповіді на XX з'їзді КПРС, завершують незавершене Сталінове "діло": напосілися знищити український народ. Бож чим же іншим можна пояснити "роботу" поганих поросят з нашим народом?!

Знаємо, що репресії й арешти не припиняться, але ніякі утиски не зможуть спинити природної сили пробудженого нашого народу. Українська культура торжествуватиме свою перемогу, бож історія вчить нас, що напочатку безсилі в своїй боротьбі з сильним ворогом, кінець-кінцем стають переможцями.

такий чудовий голос. Одночасно він пообіцяв зробити все, щоб наша співачка мала концерт для австралійської публіки.

Із теплим щирим словом подяки виступила наша зірка Галина Мих. Колесник, почавши традиційними словами: "Дорогі брати і сестри"... дякуючи, вона закликала до єдності і дружби, а також до підтримки нашого рідного мистецтва на цій землі.

ПЕРШИЙ З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ КАНАДИ

1-2-3 червня 1973 р. в Торонто

Це справді відрядне явище, важлива історична подія — Перший з'їзд українських письменників Канади. Вага цієї події полягає не тільки в тому, що фактично всі наші письменники в цій благословенній країні виступили, нарешті, “в одну громаду скуті”, а і в тому, що *Канадський Уряд* явно і славно сприяв з'їздові морально і матеріально — в пляні і душі нинішньої політики багатокультурності. Таке сприяння і заохочує наших письменників, і зобов'язує — а те й те добре: письменники візьмуться за своє діло ще краще. Коли перший з'їзд відбувся з видимим успіхом, то від другого можна — будьмо оптимістами! — сподіватись значних зрушень і, як тепер там кажуть, творчих звершень: на той другий з'їзд принесуть наші письменники томики і збірки нових творів. Хоч такого клича ми на з'їзді не чули, але він міг би прозвучати — так само, як свого часу (в Харкові) заклик Остапа Вишні: “Томики, товариші, томики!..”

Порядок денний з'їзду був оголошений майже в усій нашій пресі, інформативні нотатки про перебіг з'їзду також були вже подані (напр., в “Українському голосі” за 20 червня ц.р., у “Новому шляху” за 30 червня), дещо з промов на з'їзді вже повнотою надруковане (напр., промова голови Об'єднання Українських письменників Канади “СЛОВО” на відкритті з'їзду Юрія Стефаніка в “Свободі” за 9 червня та в “Новому шляху” за 30 червня ц.р.), решта буде опублікована в пресі скоро, а згодом, може, буде виданий повний збірник того, що на з'їзді говорилося.

Як повідомляли вже інші звітодавці, Перший з'їзд письменників Канади “проходив під гаслом протесту проти переслідувань української мови й культури на Україні та проти арештів її чоловічих представників — письменників, мистців і діячів української культури” (“Новий шлях”, 30 червня ц.р.). У своєму слові на відкритті з'їзду Юрій Стефанік, як голова Об'єднання, сказав:

“Те, що ми досі зробили в цьому напрямі (в справі оборони переслідуваних культурних діячів на Україні) — анемічне, слабе, недостатне. Проте ми мусимо не тільки кричати, ми мусимо виконати бажання одного з героїчних провідників українського резистансу Валентина Мороза та створити в Канаді і США український резерват, щоб навіки втримати при житті українську мову і культуру... Бо не тільки гикаві журавлі заслуговують на те, щоб їх врятувати. І саме цю проблему я вважаю центральною проблемою нашого з'їзду.”

З першою доповіддю на з'їзді виступив професор Гр. Ол. Костюк, голова світового Об'єднання українських письменників (Нью-Йорк) на тему — “Доба і письменник”, що буде надрукована в нашому журналі. Доповідач, посилаючись на висловлювання Євгена Сверстюка, Олександра Солженіцина, Перл Бак, Альбера Камю та ін.,

указав на основні недуги нашої доби та на завдання і ролі письменників.

На окрему увагу заслуговує те, що в з'їзді брали участь представники молодих і наймолодших українських письменників (поетів) Канади. Пана Ірина Макарик виступала і з доповіддю (“Інтеграція без втрати субстанції”), і з читанням своїх творів. Праця з молодими й наймолодшими — це одне з головних завдань письменницького об'єднання — не тільки в Канаді. На Другому з'їзді повинно бути щонайменше вдсятеро більше таких молодих і наймолодших.

Правильно і мудро зробили організатори, залучивши до участі в своєму з'їзді наших друзів не-українців, як професор Ватсон Кіркконнелл, д-р С. Дж. Ейнен, д-р Джеймс Дж. МекГрегор (Едмонтон). Перші два виступали з доповідями на ранковій сесії в суботу, 2-го червня (д-р Ейнен говорив про навчання французької мови в англійській Канаді, а проф. Кіркконнелл про українських авторів під канадським небом), а д-р МекГрегор говорив під час бенкету — і як же приємно було чути його мудрі слова про участь українців у будівні великої Канади і збагачення її українським культурним вкладом, про велику працю промовця у збиранні матеріалів про українських поселенців та про його щире бажання всіляко помагати нашим людям у Канаді, щоб вони почували себе рівними і рівнорядними співтворцями матеріальних і культурних скарбів Канади. Такі мудрі канадці і наші щирі приятелі багато добра зробили для Канади й для нас, а ще більше зроблять, коли ми зуміємо цінити своїх прихильників і друзів.

Про всі доповіді не маємо наміру згадувати, але загалом скажемо: на з'їзді письменників могли і повинні були помітніше переважати доповіді на літературні теми, про специфіку творчості наших письменників у Канаді, про літературну критику (на цю тему — жодною доповіді). Це має бути враховане в наступному з'їзді.

Якось так сталося, що доповідачка, дуже симпатична поетеса Олександра Черненко, чомусь називала непорозумінням деякі критичні завваги по її доповіді (“Українська література в канадській славістиці”). Це, мабуть, зумовлене було її поетичним темпераментом, бож дуже скоро ми з нею дійшли, здається, до порозуміння. Річ у тім, що вона обмежилась у своїй доповіді переліком публікацій на теми з української літератури — виключно англійських. Їй звернули увагу, що вона згадала чимало дрібних публікацій, не вказавши на значну кількість важливіших — також англійських; ще з більшим притиском підкреслили промовці в дебатах, що *поза університетами* і не заходами асоціації славістів також видано в Канаді або кинено на канадський ринок — капітальні українські літературні видання, що сто-

крат переважають рівнем і значенням видання університетів та асоціації славистів — переважно українською мовою: праці Митрополита Іларіона, томи Уласа Самчука, Дмитра Чижевського, книги Григорія Костюка, "Зруб і парости" Юрія Лавріненка, літературні есеї та наукові розвідки великого нашого вченого Юрія Шереха-Шевельова та ін. Чи ж не дивно, що доповідка згадала маленьку нотатку Ю. Шереха, написану годиться ради про компілятивну велику книгу (англомовну) Юрія Луцького ("Літ. політика..."), а промовчала Шерехову капітальну річ "Не для дітей"? Невже тільки тому, що та книга ("Не для дітей") видана українською мовою? Чи, може, канадські слависти не втнуть по-українському читати таких видань? Тоді — дуже жаль, хоч нам відомо, що кращі викладачі (професори) української літератури в канадських університетах таки вчаться розуму з тієї Шерехової книги...

Крен у сторону англomовних видань про українську літературу в Канаді криє в собі велику небезпеку: занедбання української мови, яка й так викладається в деяких канадських університетах неповажно, ніби між іншим, а замість літературної мови *тоже професори* нав'язують студентам воляюк та вчать азбучних істин з лінгвістики. А ми ж відбуваемо з'їзд під гаслом рятування української мови!... А канадський уряд словом і ділом помагає нам плекати нашу культуру і мову, а не тільки те вважає культурним і науковим, що тут видається англійською чи французькою мовою (хоч так і досі думають деякі професори).

Говорили речі до речі й цілком актуальні Іван Боднарчук ("До проблем української літератури для дітей"), д-р М. Лупул ("Збереження української мови й культури"), Яр Славутич ("75-річчя української поезії в Канаді"). Щоправда, Яр Славутич в одному місці своєї доброї доповіді (про Бориса Олександрова) трохи передав куті маку. Але ми певні, що Олександрів із Свиридом Ломачкою в боргу не лишиться — і буде потім все "окей".

Слід віддати належне українській культурній публіці (Торонто й околиці): вона масово прибула на прилюдний вечір українських письменників, які читали свої твори. Те саме — і щодо бенкету, хоч на бенкети нас і так завжди стати. Концертів ж частину бенкету скрасила своїм чудовим голосом і виконанням Раїса Садова. Без неї бенкет був би убогий.

Наше побажання на майбутнє: більше ініціативи на з'їздах письменників — у руки письменників, справжніх літераторів!

Д. КИСЛИЦЯ

НЕ ЗАБУДЬТЕ
ВІДНОВИТИ
ПЕРЕДПЛАТУ
СВОЄЧАСНО!

Резолюція З'їзду Об'єднання Українських Письменників у Канаді "Слово"

що відбувся 1-3 червня 1973 р. в Торонто, Онт.

Ми, українські письменники Канади, зібрані на своєму з'їзді в Торонто 1, 2 і 3 червня 1973 року, глибоко затривожені подіями мовно-культурної русифікації, яка тепер пляново, насильницькими засобами проводиться окупаційною владою Москви в Україні та інших республіках-колоніях Радянського Союзу.

Ми категорично протестуємо проти цієї політики Москви і обурені тими масовими репресіями, що їх там застосовують проти українських патріотів, які ставлять спротив народобивчим заходам московської окупаційної влади.

У той час, коли всі поневолені народи світу, до найменших мовно-етнічних груп, визволяються від своїх поневолювачів і здобувають свої суверенно-політичні права, народ України й далі перебуває в стані найвиразнішого, клясичного, колоніального безправ'я, дарма що це суперечить конституції навіть тих державних форм, у яких український народ перебуває. Цей стан ще виразніше суперечить статутіві Організації Об'єднаних Націй, членом якої є СРСР.

У зв'язку з цим ми звертаємося до вільних народів світу, до їх суверенних урядів, до діячів політики й культури, до наших колег-письменників і взагалі до всіх людей, які розуміють вагу і значення свободи людини, свободи народів, миру в світі, порядку та справедливості в ньому, щоб вони приєдналися до цього нашого протесту в ім'я основних засад та ідеалів, якими керується сучасне цивілізоване людство. Стверджуємо, що кривди, які робляться українському народові, це кривди супроти гідності людини, це зневага нашої цивілізації, це загроза для миру і порядку в світі.

Ми віримо, що правда і справедливість переможуть! Ми віримо в грядучу незалежність і державну суверенність українського народу, хоч який би спротив цьому не ставили тепер її поневолювачі!

Президія З'їзду Об'єднання Українських
Письменників у Канаді "Слово"

Улас САМЧУК, голова Ольга МАК, секретар

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

(До 40-річчя загибелі. Жмут спогадів і рефлексій)

Десь у середині 20-их років я вчителював у селі Іванківцях Проскурівського району (західне Поділля, нині Хмельницька обл.). У цій селі до революції була т. зв. двокласова школа, що давала неповну середню освіту; за доби УНРеспубліки це була вищепочаткова школа, а за влади Советів — Іванківська Семирічна Трудшкола. Я був вельми рад, що дістався на вчительську посаду саме сюди, бо тут були більш-менш нормальні шкільні приміщення, а не імпробізовані — в кол. панських та церковних будинках, як майже в усіх інших семирічках району.

Викладаючи в старшому центрі (5, 6, 7 класи) українську мову й літературу, я в шкільній бібліотеці натрапив на декламатор (здається, мав назву "До перемоги"), а в ньому на поезію Мик. Хвильового "Молотки". Вона мені так сподобалась, що я першу строфу пам'ятаю й досі:

"Витанцьовують, сміються
Дзвінко, чітко молотки
Про весілля революцій —
Цоки, цоки чобітки!"

Невдовзі мало бути шкільне свято — закінчення якоїсь там чверти навчального року. Отож я, прочитавши в 7 класі "Молотки", попросив зголоситися охочих вивчити цю поезію напам'ять, щоб на святі продекламувати. На моє здивування — всі двадцять два учні підняли вгору руки: всі зголошувались.

— Гаразд! — заспокоїв я класу, — наступного тижня я вас усіх вислухаю і виберу двох (одного як заступника — на всяк випадок).

— Достаньте нам ще щось цього Хвильового! — з сяючими очима просили учні.

Років п'ять чи шість пізніше я вже жив у Києві і викладав українську мову й літературу в ФЗН*) при заводі "Більшовик" на Шулявці. Це ФЗН було "на 7-річній базі", тобто тут навчалися учні, які вже скінчили 7 клас трудової школи (означення *трудова, робітничо-селянський* тупили тоді скрізь). І ось довелося мені, ілюструючи творами письменників добу громадянської війни на Україні (так звучала тема в навчальному плані), прочитати оповідання "Мати" Хвильового. Читати в класі потрібно було задля того, що в нашому розпорядженні був лише один примірник книжки.

Читачі напевно пригадують собі уступ, де мова про те, як один з двох синів, між собою смертельно розсварених на політичному ґрунті, вбиває під час сну свою матір, будучи певний, що вбиває брата-ворога. (Бо мати зумисне лягає не на своє ліжко, жертвуючи собою заради сина). Неможливо без хвилювання читати це місце. Та

як же я здивувався, коли, одірвавшись на мить від тексту, побачив в очах учнів сльози — і то не тільки у дівчат! Та ще й наступного дня дехто не міг заспокоїтися й підходив до мене, питаючи: невже це можливо — щоб мати аж сама себе підклала під сокиру?!

Така незвичайна чуливість спонукала мене ближче придивитися до цих учнів, бо й до того їх поведінка була трохи відмінна від поведінки більшості класи. Виявилось, що вони — не родовиті кияни, а діти "провінції" — переважно збігців із сіл, в наслідок запровадження т. зв. суцільної колективізації. Були, щоправда, серед них і двоє (брат і сестра) з жидівської родини дрібних крамарів у якомусь містечку на Волині. Ці двоє товаришували з селянськими дітьми і розмовляли по-українському без акценту.

Настав 1933 рік. Я вже був не "стаціонарним" студентом КІПО*), а екстерністом, бо — позбавлений як "чужак" стипендії — мусів учителювати. Проте, коли не був зайнятий у школі, спішив до КІПО на лекції.

У тім часі на мовно-літерат. факультеті був гурток студентів, що їх факультетська стінгазета "За комкадри" (тобто: комуністичні кадри — А. Ю.) охрестила "чужаками", бо вони не були комсомольцями, не відвідували скликуваних Профкомом засідань та зібрань і взагалі уникали т. зв. "громадських навантажень". Може частина цих "чужаків" справді творила якесь законспіроване антирадянське "ядро" (як про це "по секрету" мені казали), а може й ні, — цього не скажу, бо я не був утаємничений. Але всі "чужаки" захоплювались "ваплітянами" (хоч самої ВАПЛІТЕ вже тоді не існувало) і особливо М. Хвильовим. І коли стало відомо, що він застрілився, "чужаки" посмутили. Я досі пам'ятаю почуту тоді в їх гуртку таку фразу: "Нема вже нашого кучеряво-чупринного сміливця. Нема кому промінювати в "темну малоросійську ніч"!...

Одних лише десять років М. Хвильовий діяв в Україні як український письменник і публіцист. Але це була діяльність високої напруги, це було *буяння сил* талановитого письменника і мужнього та гранично щирого публіциста. Щодо цього останнього — щирости, то варто навести свідчення одного з найбільш завзятих і послідовних противників М. Хвильового — еміграційного публіциста В. Наддніпрянца (псевдо). Ось що він

*) ФЗН — школа фабрично-заводського навчання.

*) Київський Інститут Професійної Освіти — кол. Університет св. Володимира.

МІКРОБІОЛОГИ СВІТУ В ОБОРОНІ НІНИ КАРАВАНСЬКОЇ

пише в своїй брошурі "Українські націонал-комуністи..." (видано в Мюнхені, Зах. Німеччина, 1956 р.):

"...Як людина, Хвильовий мав одну надзвичайну рису характеру, якої бракує багатьом людям, особливо тим самим гльорифікаторам. Він був надзвичайно щирим і не переносив фальшу. Дворушництва в його натурі не було. Його внутрішній світ був повний суперечностей і хаосу. Він часто сам заперечував свої власні думки, шукав виходу з своїх внутрішніх конфліктів у самозаперечливих крайностях, але в ту хвилину, коли він про щось говорив або писав, він у те вірив. Таким його характеризують і вороги, і друзі, з числа тих, що його добре знали".

У нашій книзі "Літературний твір і його автор" (Буенос-Айрес, 1954) про белетристичну творчість М. Хвильового розділ з двох статей: "Українське місто і Хвильовий" та "Чи і як негус Т. Шевченка М. Хвильовий у "Вальдшнепах"? Щоб не повторятися, ми тут зупинимось лише на його публіцистиці, тим паче що саме вона, публіцистика, справила таке незвичайне враження в громаді своєю щирістю й актуальністю. Кинені Хвильовим гасла: "Геть від Москви!", "Москва — центр всефедерального міщанства", "Орієнтація на психологічну Європу", "Дайош пролетаріят!" — це був справжній іскрометний фюерверк, нестримно принадний українській людині, бо підносив її у власних очах; це був різкий удар по "хохлаччині" — психічному струмові меншеартости, впоєному українській людині за 250 років московського "старшування".

Зокрема гасло "Дайош пролетаріят" було мовою справжнього провидці, вдарило "в корінь" нашої національної аномалії. Бо якщо українська нація не мала своєї національної буржуазії, то це ще було "пів лиха" в позах з червоною Москвою. Але не мавши ще й національного робітництва, ми не могли мати в своєму посіданні міста, а це вже одне прирікало на невдачу наш змаг за власну державність.

У поета (він же й повістьяр, і драматург) Івана Дніпровського є невеличка поезія "Плугатарі", яка починається рядком: "Лежать в степах плугатарі", а кінчається так:

"Поганий жереб вас зустрів,
Бо не було пролетарів".

Ів. Дніпровський був син українського села і хоч пізніше вступив до комуністичної партії і написав поему "Донбас", проте його плугатарі напевно не боролися за "любимую" Москву, а таки за вільну Україну під національним прапором (як і сам І. Дніпровський перед своєю "партизацією"). Напевно й Ів. Дніпровського — так само як і Вол. Сосюру, як і М. Хвильового — глибоко непокоїла та обставина, що міста на Україні вже й після революції, в двадцятих роках не були українськими. У згаданій вище статті "Українське місто і Хвильовий" ми писали про те, що єдиною втіхою письменника було "бачити десятки тисяч робітничо-селянської молоді, що прийшла з фабрик та сіл і наповнювала середні й

Члени Американської асоціації мікробіологів внесли до ОН петицію в обороні Ніни Караванської (Строкатої). Представники Асоціації — д-р Андрій Зварун і д-р Юрій Карпинський вручили петицію Комісії людських прав ОН, відвідати будинок бюро агентств АП, ЮПІ, Ройтера, газет Нью-Йорку, Вашингтону і Джуіш Кронікл. Вони не тільки інформували про події на Україні і трагічну долю Ніни Строкатої, але і вручили в кожному бюро памфлети "Ніна Строката", "Суди на Україні — 1972" і копію петиції, що була передана Міжнародній комісії юристів, американській делегації до ОН, Міжнародній амнестиї в Лондоні і Нью-Йорку з спеціальним пресовим повідомленням представникам світової преси у Вашингтоні.

**

Світова організація боротьби за свободу, очолювана проф. А. Є. Гарсія з Буенос Айресу (Аргентина) і д-ром Денисом Квітковським з Детройту (США) та Міжнародня Комісія юристів домагаються від уряду СРСР вияснення в справі порушень конституції, пов'язаних із арештами на Україні.

"Міжнародня комісія юристів — говорить в листі генерального секретаря Комісії юристів Ніла МекДермота до міністра юстиції СРСР Володимира І. Терєбілова — стурбована збільшенням скарг із СРСР про арешти інтелігенції, письменників та інших людей, які обороняють права української республіки.

Нам тяжко зрозуміти, — говорить далі в листі — правну основу будь-якого закиду за сбстоювання незалежності будь-якої союзної республіки СРСР на тлі 17-го параграфу Конституції СРСР, в якому читаємо: "Право на вихід з СРСР забезпечується за кожною союзною республікою"...

Міжнародня комісія юристів — це авторитетна, компетентна і незалежна організація, а її завдання займатися питанням міжнароднього права і прав людини. До Комісії належать 36 найвідоміших юристів з різних країн світу.

вищі школи — технікуми й інститути, наповнювала театри й українські видавництва. Вони мали згодом змінити геть обличчя наших міст, в тім числі й "столицю, що на Лопані" (тобто Харків, який до 1934 р. був урядовою столицею УРСР), надавши їм справді українське обличчя. Це місто майбутнього бачив Хвильовий у своїй пророчій візії і любив його. Таке місто мусіло б бути і таки було б підоймою і духовим осередком української державности — не маріонеткової, як тепер, а справжньої — тієї, що окрилює дух і захоплює горизонти.

НАЙНОВІШІ ВИДАННЯ

(З анотаціями)

Русалка Дністрова (фотокопія з видання 1937). Вступна стаття О. І. Білецького. Київ, "Дніпро", 1972. 31+XX+135 стор. Тираж 25.000.

"Русалка Дністрова" — це твір піонерів національного відродження Західної України: Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького, Івана Вагилевича. Книжка складається з передмови, яку можна вважати за своєрідний маніфест відродження української літератури в Галичині. Опісля йдуть публікації народних пісень, а передмову до них написав І. Вагилевич. Наступний розділ — "Складання", тут уміщені оригінальні твори М. Шашкевича, Я. Головацького, І. Вагилевича. Далі йдуть переклади сербських народних пісень із збірки Вука Караджіча та уривки з чеського "Краледворського рукопису". Останній розділ — "Старина"; крім вступної нотатки, розділ складається з трьох пісень, добутих із старовинного рукопису грамоти старости Зоудечовського початку XV ст., з короткого опису слов'янських і "руських" рукописів, що знаходились у Львові в бібліотеці монастиря св. Василя Великого, і з невеликої рецензії на видання І. Лозовінського "Руське весілля".

Шреєр-Ткаченко Онисія, Григорій Сковорода — музикант. Київ, "Музична Україна", 1972. 94 стор. Тираж 7.000.

Роля Г. Сковороди в історії української музики ще й досі мало досліджена. З біографії Сковороди знаємо, що музика була нерозлучною супутницею його життя, з нею пов'язані всі етапи його творчості. Із записів про життя Сковороди М. Ковалинського і І. Срезневського знаємо, що Сковорода творив духовні концерти, складав до псалм музику, сам творив пісні, духовні канти і грав на скрипку, флейтравер, бандуру і гуслі. Слава про Сковороду розходила по Україні скоро, бо мандрівні українські співці-бандуристи підхоплювали його вірші й духовні канти і розспівували їх по дорогах, називаючи їх "псалмами".

Найпопулярніша частина його творчості — канти, псалми та пісні — не були надруковані за життя автора. В освічені кола вони проникали дуже рідко. Слухав їх, знав і співав простий народ — наші селяни, міщани, козаки, чумаки, бурлаки. І як то буває в усних переспівах, змінювалися, і так постали різні варіанти. Музично-пісенна творчість Сковороди пов'язана з його філософсько-естетичною системою, була невід'ємною частиною його життя і діяльності.

Сковорода Григорій. Байки Харківські. Афоризми. Харків, "Прапор", 1972. 131 стор. Передмова Н. О. Батюк. Тираж 50.000.

Протягом 1769-1774 рр. Сковорода написав 30 байок. Першу байку написав віршем 1760 р., опісля писав прозою. Зразком цього жанру була для нього клясична грецька та римська байка, а передусім творчість Езопа. На байках виразно позначився вплив народної усної словесности, зокрема влучних прислів'їв та приказок.

Цікаві пояснення є у розділі "Пояснення до тексту": "Басни Харківські" Г. Сковороди уперше були опубліковані 1837 р. в Москві. Сучасною українською мовою вони побачили світ 1946 р. в окремому виданні за ред. П. Тичини. Переклад творів здійснив Ф. Бурлака... В основу цього видання й покладено цей переклад. *Зміни й доповнення робилося* з метою його вдосконалення, а також для максимального наближення перекладу до авторського тексту. У нашому виданні повніше подається "Сила", в якій автор розкриває морально-філософський зміст байки. В окремих випадках вона скорочується, або й зовсім випускається. Потребу таких скорочень пояснив проф. С. Х. Чавдаров у передмові до видання за редакцією П. Тичини: "Сковорода, ідучи за традиціями Київської Академії і взагалі наслідуючи старі літературні звичаї, іноді підкреслював свої моральні положення біблійними висловами. Зрозумілі для XVIII віку ці екскурси до біблії зовсім непотрібні для сучасного читача. Його повинні цікавити ті зерна істини, що їх висловлює славетний український філософ та письменник, а не ті застарілі риторичні засоби, до яких він вдається. Тому біблійні елементи при перекладі скорочено без усякої шкоди для справи..." А все таки — краще б Сава Христорович цього не робив, не скорочував (з примусу?).

Махновець Леонід, Григорій Сковорода. Біографія. Київ, "Наукова думка", 1972. 255 стор. Тираж 25.000.

Це спроба викласти біографію Сковороди з критичною перевіркою всього найголовнішого, що було сказане досі про його життя. Більша частина книги написана на основі невідомих досі архівних матеріалів або матеріалів маловідомих, на основі аналізу автографів Сковороди, що майже всі були доступні авторові. У книжці вперше (повністю або уривками) публікується низка архівних документів.

Сковорода Григорій. Літературні твори. Вступна стаття Б. А. Деркача. Київ, "Наукова думка", 1972. 436 стор. Тираж 45.000.

Вірші Сковороди, завдяки їхньому тематичному багатству, пошукам оригінальної форми, тяжінню до народнопісенної поезії, афористичности і емоційности, елементам силабо-тонічного вірша тощо, завдали удару традиційній схоластичній

МОВА

поетиці, відкривали перспективи для розвитку нової української поезії.

Байки Сквороди — явище безперечно оригінальне і своєрідне в українському письменстві. Вони не тільки завершили давній період у розвитку жанру байки, але й були кроком уперед. Тому що Скворода вивів байку на шлях самостійного розвитку, виділивши її зі складу риторичних творів, несли в собі елементи нового, що могли бути підхоплені наступними байкарями.

У спадщині Сквороди маємо і притчі. Притчу часто ототожнюють з байкою, але притча фактично є поширеним різновидом байки, тільки висновки, мораль не виділяються в ній окремо, а впливають безпосередньо із самого викладу. У притчах Сквороди знаходимо глибокі гуманістичні тенденції, життєві спосереження, багато засобів образного бачення світу тощо, а це робило їх попередником мистецької прози в новій українській літературі.

Літературна спадщина письменника Сквороди належить до важливих надбань української культури минулого. Творчо використавши досягнення попередників, Скворода одним з перших в українській літературі того періоду дав зразки філософської і пейзажної лірики, вивів байку на шлях самостійного розвитку, наповнив свої твори глибоким ідейним змістом. Це дозволило йому стати предтечею нової української літератури. Позитивні впливи Сквороди помітно відчутні у творчості І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Г. Квітки-Основ'яненка та інших письменників наступного покоління.

Можна ще зупинитися на мові Сквороди. У зустрічі з народом письменник користувався розмовною українською мовою. Мистецькі і філософські твори Сквороди написані традиційною книжною мовою, що становила суміш старослов'янської, української і російської мов з елементами власного словотворення письменника з допомогою змішування морфем українських і російських слів. Широко вживав Скворода також латинську і грецьку лексику, головню з галузей філософської і богословської. Важливо зазначити при цьому, що у всьому мовному стилі Сквороди виразно відчутні значні елементи української народної мови, а часом ця мова навіть переважає.

В книжці вміщено: "Сад Божественных пісней", "Басни Харьковскія", з інших творів — Пісня (О жизнь беспечна!), До Петра Герардія. Фабула, Епіграма, Міт про Тантала, Що таче добротинство?, На день народження Ісуса На день народження білгородського єпископа. Фабула. Похвала астрономії, Образи з 2-ої книги "Енеїди" Вергіля, "Все лише морщиш...", Про свободу, У горі певну втіху приносять сльози, На день народження Василя Томари — хлопчика 12 років, Разговор о премудрости, Про святу речерю, або про вічність, Про примарну втіху. Фабула де Гедо ет Люпо тібціне. Басня Есопова. Ола. Філологічні виписки. Сон, П. Теренції Комелія. кве вокатур Адельфі, Разговор пяти путников о истинном щастіи в жизни, Разговор, называемый

6-го квітня київська "Літературна Україна" надрукувала такий "голос" журналіста І. Корнюшенка:

"Протягом останніх років точилися розмови про видання повного тлумачного словника української мови.

І ось нарешті наприкінці 1970 р. у видавництві "Наукова думка" вийшов довгожданий перший том словника, підготований Інститутом мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР.

— Ну, тепер швидко піде справа, — раділи читачі.

Та вони глибоко помилилися. Друга книжка вийшла в світ 1971 року, третя — 1972.

— Ну що ж, важко починати... — заспокоювали себе шанувальники слова.

Але головний редактор головної редакції суспільно-політичної літератури видавництва "Наукова думка" Л. Довгань в інтерв'ю, опублікованому 1 березня 1973 року в газеті "Друг читача", дав усім зрозуміти, що сподівання швидше отримати повне видання цього фундаментального словника марні. Він підкреслив, що четвертий том "запропо-нуємо" (?) цього року, п'ятий — наступного, а шостий — аж 1975-го.

За таких темпів повне видання тлумачного словника має закінчитись десь аж 1979 року. Може статись, що дехто з передплатників, одержавши перший том, так і не побачить останнього...

В чому ж річ? Адже досвід випуску подібних видань маємо. Сімнадцять томів Української Радянської Енциклопедії, наприклад, вийшли за п'ять років (1960-1964). То це ж сімнадцять томів, до того ж багатоілюстрованого видання!

Слід би було, на нашу думку, і краще вивчити потребу в цьому словникові. Тоді б і тираж був не 30 тисяч, а значно більший".

алфавит, или Букварь мира, Брань архистратига Михайла со Сатаною о сем: легко быть благим, Благородный Еродій, Убогий жайворонок.

Закінчується епістолярною частиною. Листи до М. І. Ковалинського, Я. І. Правицького, Гервасія Якубовича, Ф. П. Жебокрицького, Іова Базилевича, Василя Максимовича, Я. І. Долганського, Артема Дорофєвича.

"Інші твори" — писані часто латинською мовою, а побіч є переклад.

До цього видання увійшли вибрані твори Сквороди переважно літературного характеру. Тексти творів подаються за академічним виданням 1961 р. (Твори в двох томах), крім "Сну", що друкується за автографом, оскільки у зазначеному виданні він поданий із багатьма помилками.

БОРИС ГРІНВАЛЬДТ – АКТОР, ВОЯК, ПОЕТ

(З оповідань чоловіка та спогадів)

Борис Грінвальдт народився 20 червня 1895 р. в Києві в родині барона Кройслінга фон Грінвальдта — нащадка шведського лицарського роду, який залишився на Україні після програної війни Карла XII і гетьмана І. Мазепи проти Петра І. Мати Б. Г. була українка давнього козацького роду; в паперах її було зазначено: "Козачка Сосницького повіту на Чернігівщині". Про це завжди з великим пієтетом згадував Небіжчик.

Малим хлопцем, буваючи в селі, відписаному йому в заповіті тіткою (з цікавою старовинною назвою Глібово-Козаровичі, на Київщині). Борис приятелював з селянськими хлопцями. Ще тоді він близько пізнав народній побут, звичаї, обряди, народні танці та пісні, використовуючи це пізніше в своїй театральній праці. Мав прийманого брата Макара (селянського сироту, усиновленого родиною), мав мамку-годувальницю (бо в його рідної матері не вистачало молока) — українську селянку і няньку Марину, яка співала йому багато пісень та оповідала народні казки. Все це говорить, до якої міри Б. Грінвальдт був сином українського чорнозему.

В домі Б. Г. збиралася театральна та музична еліта Києва: слухали музику, говорили про концерти та вистави. Малий Борис часто бував у театрі, до якого мав особливе замилювання, робив удома потім декорації до бачених п'єс, тонко підмічав гру різних виконавців і деколи робив влучні зауваги, дивуючи дорослих.

Б. Г. закінчив у Києві спеціальну гімназію для родовитих дітей і дістав за успіхи золоту медаль. Потім два роки студіював медичні науки в університеті св. Володимира. Але з вибухом 1-ої світової війни покидає ун-т і за традицією батьків, де перший син мусів бути вояком. вступає до кавалерійської школи, а звідти на фронт. Тут Б. Г. виявляє надзвичайну вояцьку відвагу і його нагороджують срібним Георгіївським хрестом з кокардою.

Після вибуху революції та з початком українізації військових частин Б. Г. негайно береться за організацію їх і відтоді стає лицарем-воїном за свою Вітчизну-Україну.

Під час перерви фронтних боїв (за гетьманщини) Б. Г. встигає закінчити Музично-драматичний Інститут ім. М. Лисенка, і його запрошує в свою трупу славетний М. Садовський, якого Б. Г. знав ще змалку. Треба сказати, що крім акторського хисту, Б. Г. мав ще виняткової краси голос — баритон, а також віртуозно танцював. Проте почуття святого обов'язку боронити Батьківщину (на яку знову навалилась червона Москва) перемогло і Б. Г. вернувся на фронт і до кінця бореться в рядах рідного війська, маючи під своєю командою сотню особливого призначення. Ця сотня виконувала розвідчі рейди — особливо небезпечні доручення.

Б. Г. завжди з великою любов'ю і пошаною говорив про Симона Петлюру, був дисциплінованим вояком і командиром-патріотом, був нагороджений Залізним Хрестом.

Не судилось Українській армії встояти проти переважаючих сил ворога. А тут ще Польща поспішила замиритися з нашим ворогом коштом України — і довелося нашим вояком, а в тому й Борисові Грінвальдтові, піти за дроти в табори Каліш-Щипйорно. Тут молоді козаки й старшини швидко взялися до праці в гуртках самоосвіти і самодіяльності. Крім різного роду освітніх лекцій, ініціативна група в складі Є. Маланюка, Ю. Драгана, М. Гриви, Б. Грінвальдта і М. Чирського створила таборове видавництво, а при ньому літературний журнал "Веселка", в якому всі названі були головними співробітниками й редакторами. У цьому ж вид-ві ("Веселка") вийшла перша збірка поезій Б. Г-та "Гами". На жаль, у дальшій життєвій дорозі автор свій примірник збірки загубив, чим був дуже засмучений.

Тут же в таборі організується театральне т-во "Запорожці" (від назви Запорізька дивізія), в якому Б. Г. бере найдіяльнішу участь як режисер.

Після розформування таборів Б. Г. хапається за будь-яку роботу. Так він їде рубати ліс до Августова. Звідси невдовзі його забирають колеги-актори, яким пощастило організувати театр. Дамо слово самому Грінвальдтові. Ось що пише він у листі до редактора журналу "Музичні вісті" пані Ол. Костюк (вона збирала матеріали про українських мистців) про театр, куди його запросили:

"...це був театр Дори Олександрівни Руденко (надзвичайно талановита актриса, а ще талановитіший режисер), де я й працював аж до переїзду в Німеччину. В театрі Д. Руденко декілька останніх років (я) пробув гол. мистец. керівником. Режисерами були: Сіатовський, Гуренко (мій улюблений вчитель), Левитський Дмитро (син Федора Левитського), Комаровський, брати Мандзенки, сама Дора Руденко. Відзначаю ще дуже талановитого диригента Пекарського, який багато речей давав у своїй обробці (він же й добрий артист-співак).

Засяг діяльності театру: Волинь, Холмщина, Підляшшя, Білорусь, Полісся. В Галичину мене не пустили, як "неблагонадійного". Мене туди кликав М. Бенцаль, мій "ідол". Він спеціально їздив у Варшаву до міністерства культури просити за мене.

Репертуар театру — до 140 п'єс (три ревії, виступали теж з концертами) — від наших клясичних, побутових та історичних (і аж) до сучасних п'єс. Тяжко було навіть вичислити все: Старицький, Кропивницький, Карпенко-Карий (а в таборі, напр. "Розгром" І. Багряного). Грали

п'єси жидівських письменників: Шолома Аша, Ш. Алейхема, Якова Гордіна, Софії Білої, — бо треба було пристосуватися до аудиторії, яку часом в більшості складали жиди. За більше як чверть століття переграє у кожній п'єсі по 3-4 ролі, а в деяких усі. Польська критика високо цінила мене і писала, що цього режисера й актора треба за всяку ціну притягнути на польську сцену...

Треба признати, що в польських театральних колах ставлення до українців було як до колег-мистців і виключало національну ворожнечу.

У Німеччині (я) продовжував працювати режисером театру ім. Котляревського в Ашаффенбурзі, а в Ляндсгуті — мистецьким керівником Товариства акторів української сцени. Під протекторатом УНРРА в Німеччині улаштовано фестиваль мистецтва всіх національностей, які опинилися в цій країні. Тут наш український театр бере перше місце.

Борис Грінвальдт належав до Союзу діячів українського театрального мистецтва у Львові і до Об'єднання мистців української сцени; як також до ОМУС-у в еміграції. Будучи всебічно талановитим мистцем, Б. Г. сам малював декорації для театру, а крім того за своє життя намалював багато картин (образів) на продаж, чим у Польщі додатково заробляв на прожиття. Позатим мав здібності диригента, знав напам'ять усі партії музичних п'єс, ставлених театром; розрізняв мелодії окремих інструментів в оркестрі та знав усі їхні назви; мав абсолютний слух.

Працюючи з таким запалом у театрі, що поглинав масу енергії, Б. Г. видає у Варшаві поему "Другові", наклад якої гине в пожежі, бо це було вже під час 2-ої світової війни. Пізніше, втікаючи від наступу рад. армії, під час бомбардування губить валізу з старими родовими паперами, фота з Визвольної боротьби (серед того і своє фото, де він верхи на коні звітує Головному Отаманові). Б. Г. зазнав у роки війни важкої родинної втрати: загинув в УПА єдиний син його від першого подружжя — Ярослав.

Про театральну діяльність після переїзду до Америки скажемо знову словами самого Б. Грінвальдта (із того ж листа до ред. Ол. Костюк): "У Філадельфії (куди я напочатку 1950 р. приїхав) поставив "Запорожця" і "Потяг-мариво"... Від часу мого прибуття в Сейнт-Пол-Міннеаполіс 1951 року з ОДУМ-ом ставив "Боярину" і "Грішницю" Лесі Українки, "Панну-штукарку" Володимирського, з якими їздив до Вінніпегу і Форт Вільяму в Канаді. З СУМ-ом поставив "Назара Стодолю" Т. Шевченка, уривок з п'єси Яр. Гриневича, інсценізації "Гайдамаків" Т. Шевченка та "Марії" В. Стефаніка, п'єсу "Степовий гість" Б. Грінченка (повторено в Канаді). Із старшими акторами ставив такі п'єси: "Крутіж" Ю. Косача (написано в Німеччині для мене; (я) назвав "Зрадою" і сховав автора за прізвищем Ю. Квітки, щоб не "дратувати" публіки), "Наймичку" І. Тогобочного (обидві по 2 рази); 1-у дію "Запорожця" на святі "Українського Дня".

Тут же в роки 1960-64 ставив з дітьми: "Думи мої" — монтаж за Т. Шевченком (2 рази), п'єсу "Соняшник" В. Островського (3 рази), п'єсу "Червона шапочка" Л. Полтави (2 рази), дитячу оперу "Коза-Дереза" М. Лисенка (3 рази); при чому 1 раз перед американською аудиторією..."

У Твін-Сіті (С. Пол-Міннеаполіс) провадив танцювальний гурток МУН-у.

1964 р. у вид-ві "Новий Шлях" (Вінніпег, Канада) видано збірку "Поезії" Б. Грінвальдта (157 стор., форм. великої вісімки, в напівтвердій обкладинці). Рецензії на збірку написали: Яр Славутич, Ол. Бабій, М. Дербуш, д-р А. Вусик.

Яр Славутич зазначив, що як поет Б. Г. має вроджений хист та свій власний голос, про що свідчать такі поезії як, напр., "Автопортрет" або "359" (Базар), де поет згадує своїх товаришів зброї. Ол. Бабій окреслив Б. Г. як непересічного талановитого поета, а збірку — як свого роду поетичну сповідь і автобіографію. Поет відчував, що героїв Армії УНР вела в бій полум'яна творчість Шевченка. Тому в поезії "Отаманові духу" так схарактеризував Кобзаря: "володар краси і правди, сумління нації, що кинув бунт у душ могильну тишу". Ол. Бабій відзначив також вірші, в яких поет оминав шаблеонові традиційні форми, трафаретні образи. М. Дербуш відзначив багатий мовний арсенал, незаявленість тем, різноманітність ритміки і римування, добру архітектоніку. У приватних листах Б. Г. мав відгуки Є. Маланюка, котрий відзначав вояцькі поезії. Із Смолія, якому найбільше заімпувала особиста лірика збірки.

Найкраще, мабуть, ілюструє стиль Б. Грінвальдта як поета його невелика поезія під назвою "1919". Наведемо її тут.

— 1919 —

Прапорами райдуг — гами, гами.
Що й за юні. Юні все, ті самі.
Чи в боях розгублені, в нестями.
Все з піснями гами... В спів з вітрами.

Вітають.

— — — —

Мати і ікона, на порозі.
На колінах — "Чи вернеться?" — в тривозі.
За ворітьми сотня... коні, коні.
Жаль розбився там... ген, на бетоні.

Стогоном.

— — — —

Гей, за ту червону!... За калину!
В степ, закурені, криваво линею.
— Закружляли понад тьмяним світом
Шабледзвонним волеборним мітом.

Як гімни.

— — — —

В січі блискали мечі ночами.
Сонце тьмили лавами-смерчами.
Краяли країни ґрунт ножами.
— Україну обвели межами.

Мечами.

На слова декількох поезій Б. Грінвальдта написали музику композитори: В. Шуть, Н. Пашенко.

За роки 1965-1971 в Лос Анджелесі, де Б. Г. знову створив театр при допомозі ентузіастів, поставлено п'єси: "Назар Стодоля" Т. Шевченка, "Старі гріхородники" Софії Білої, "На перші гулі" С. Васильченка, "Наймичка" Тогобочного за Т. Шевченком (додано дикторів, які деклямували перед кожною дією уривки поеми), "Мораль пані Дульської" Т. Запольської (з польського), 1-у дію "Отамана Пісні" М. Чирського. Також низку інсценізацій: "Відьма", "Сон", "Лебедін", "Три душі", "Думи мої", "Гайдамаки", "Доля жінки, дівчини-сироти в творах Т. Шевченка", "Шевченко-Пророк", "Іван Вишенський—Ів. Франка; також Франківський вечір про драматургію Ів. Франка з читанням уривків із п'єс "Учитель", "Украдене щастя", "Сон Святослава". Поставлено напівревію "Місячна райдуга" і монтаж: "Україна", "Першого Листопада", "На 20-ліття смерті Т. Чупринки", "Гришниця", "Сім струн" — Л. Українки.

Обірваними зів'ялими квітами залишилися недокінчені "Бояриня" (де Б. Г. мав грати полковника) і "На полі крові" — Л. Українки та незакінчені пляни...

Таким був Б. Грінвальдт: вояк, актор, поет.

Нехай же в пам'яті всіх, що його знали, він назавжди залишиться живим (тому, що він так любив життя, красу, квіти, мистецтво, людей), життєрадісним, веселим, — як ті троянди, що він плекав у своєму садку і так любив, — та повним юнацького запалу.

Євгенія ГРИНВАЛЬДТ

УВАГА!

УВАГА!

**ЧИТАЧІ В ТОРОНТО
ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ**

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

**Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслуговування печей.**

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

Зустріч Українців Канади і США

На оселі "Київ", що біля Торонто, Канада, 29 липня 1973 року відбудеться зустріч українського громадянства Канади і США, присвячена 40-річчю штучного голоду на Україні. Зустріч влаштує СУЖЕРО Канади і ДОБРУС США, а організаційну роботу в справах улаштування зустрічі веде спеціально створений комітет. Архiepіскоп Михаїл в супроводі українського духовництва відправить польову службу Божу, а після того буде відправлена панахида. Головну доповідь виголосить проф. Григорій Олександрович Костюк.

Колишні репресовані радянською владою, об'єднані в сужерівсько-добрусівським русі, не можуть забути жахиття сталінського терору і беззаконня, вчиненого українському народові в 1932-1933 роках. Це ж бо була пекельна драма нашого народу, що була ділом великодержавних шовіністів на нашій Батьківщині. І це були роки видимої смерті, коли, як каже поет Іван Багряний:

І берія та не мала,
Ой, не мала, видать, була, —
Бо заросли биллям поля,
Бо запусіла вся земля,
Повимирали і двори,
І цілі села,
И хутори,
Повимирало геть підряд
Населення
цілих сільрад!
Колгоспи ж мерли взагалі
Із ланковими на чолі! —
Немов виконували план,
Немов угнували лан...

(Із повісті "Антон Біда — герой труда")

1932-1933 — вісім цифр і майже вісім мільйонів жертв голодової облоги України. Більше того, зроблено замах і на передчасну смерть цілої генерації — підриваючи голодом здоров'я дітям і підліткам.

Вшановуючи пам'ять мільйонів українців, замучених голодом, учасники зустрічі не тільки висловлять свій осуд тих, які цього злочину доконали, але й зобов'язують, як плянує Організаційний комітет у справах підготовки до Зустрічі, всі українські організації й інституції в світі поставити пам'ятник жертвам голоду на Україні в Тридцять Третім Році. І то, на нашу думку, треба поставити пам'ятник у тій країні, де лежить прах Карла Маркса — ідеолога інтернаціоналістичного мракобісся!

Тридцять Третій Рік кличе кожного українця вклонитися тіням задушених синів і дочок нашого народу. Нехай же численна участь в жалобних урочистостях стане грізним докором для тих, що доконали той страшний злочин і якого українцям ані забути, ані простити неможливо.

ПАТРІАРХ УКРАЇНСЬКИХ ДУШ

(До 10-річчя на волі в'язня радянських концтаборів — Страдника Христового)

Перебування Верховного архієпископа Йосифа Сліпого в радянських тюрмах і концтаборах — це епіграф до чорної сталінської доби в сумній історії українського народу — в історії, якої не має жодна цивілізована нація світу нинішнього сторіччя: арешти, етапи, розстріли, розкуркулення, колективізація, сталінський штучний голод на Україні.

Хоч і не обвугленим, але поржавілим на крутій дорозі 18-річної каторги, колишній львівський Митрополит Йосиф Сліпий, прибувши в лютому 1963 року до Ватикану, очолив Українську католицьку церкву за рубежами рідної землі. Не міг Блаженніший архієпископ, втішившись волею, забути ран, нанесених нашому народові. Протягом віків назбиралося тих ран дуже багато. Рани великі і болючі. А будучи ще й не тільки високоосвіченим, але й сміливим, Кардинал Сліпий підносить у Ватикані справу автономії Української католицької церкви. Коли Ватикан насторожився, кард. Йосиф Сліпий не захитався.

Вимоги непохитного Кардинала Сліпого спрямували не лише світову увагу на український народ і Українську Церкву, але й показали вірним Української католицької церкви, що їхнє місце на Сході — там де наша Батьківщина, де наша Церква і сумна чи й весела історія українського народу.

Цього року Первоієрарх УКЦ Йосиф Сліпий відзначає 10-ліття свого звільнення з радянського "раю" — об'їжджаючи майже всі континенти світу, зокрема ті країни, в яких живуть українці, а більшість серед них українці-католики. Побував Блаженніший владика в Іспанії, Австралії, Новій Зеландії, Тайвані, Філіппінах, Японії, Канаді, США. Скрізь зустрічали й вітали Архієпископа Йосифа дуже тепло. У Канаді вітали його міністри провінційних і федерального урядів: Б. Ганущак, І. Яремко, С. Гайдаш... Листовно вітав прем'єр-міністр федерального уряду Канади високодостойний П'єр Е. Трудо, а колишній прем'єр-міністр Канади високодостойний Джон Діфенбейкер не тільки був присутнім на службі Божій, але й відбув довгу розмову з Архієпископом Йосифом. Блаженніший Архієпископ, дякуючи Дж. Діфенбейкерові за виступ в ООН, розповів йому, як довідалися українці в Сибіру про ту Діфенбейкерову оборону українського народу і як тішилися, що Канада устами свого прем'єр-міністра заступилася за Україну.

Величаво зустрічала кард. Й. Сліпого й Торонтонська українська громада. Близько двох тисяч українських католиків зустріли його на торонтонському летовищі і по праву називали

його патріархом українських душ. Найбільша зала, — Мейпл-Ліф Гарденс, де відбувалися урочисті святкування, була майже повна. Це був триумф непохитної віри в Бога разом із тим, хто чудом пережив тюрми, етапи і Сталіна з Берією й опинився на волі. Про цю подію преса, радіо і телевізія широко інформували канадське суспільство.

Горжественність цієї історичної події нагадала й православним українцям про нашого покійного вже Митрополита Іоана Теодоровича, який єдиним із 33-ох архієпископів і єпископів УАПЦ 1921 р., закатованих сталінськими деспотами, теж чудом залишився живим, а живучи на американським континенті, був всеукраїнським благовісником.

Архієпископ Йосиф не говорить багато, але його прості і скромні слова глибокі, цілеспрямовані і мають велике значення.

Прислухаючись до висловлених думок Верховного Архієпископа УКЦ, українських католицьких ієрархів і громадсько-політичних діячів, приходиш до висновку, що з відбуттям Ватиканського собору Українська католицька церква на еміграції стала незалежною. Про це виразно в одній із своїх промов на заході Канади сказав Кардинал Сліпий так: "Ми нині, після Ватиканського собору, почуваємось самі собою... Всі ми почуваємось одними і ними хочемо остатись." ("Українські вісті", Едмонтон, Канада).

Справу патріархату українські католики теж вважають справою принципово доведеною. Правда, не весь склад українських католицьких ієрархів однозгідний в цім питанні, але показовим уже є те, що єпископи і миряни, звертаючись до свого Первоієрарха, називали його патріархом. Та й на пресконференції для англосовієтської преси, що відбулася в Торонто, Архієпископ Йосиф ось що сказав: "Українська Церква завжди, починаючи від князя Володимира Великого, була самостійною і змагала до завершення патріархату. Тепер ця справа, мимо великих труднощів і перешкод з боку ворогів, не погребана, а напевно увінчається успіхом, бо наша справа справедлива, Божя. Наша Церква, що дала багато мучеників за віру, не вигідна ворогам Бога і українського народу". ("Гомін України", Торонто).

Отже, завершення і утвердження патріархату УКЦ буде триумфальним успіхом Блаженнішого Архієпископа Йосифа і то, мабуть, на тому ґрунті і Вірі, на які довелося спертися українській православній ієрархії, відроджуючи УАПЦ на Україні в 1921 році — долаючи віки, утвер-

КЛУБ ТРЕТЬОЇ МОЛОДОСТІ

Власне, ми самовільно вживаємо **третьої**, бо самі члени цього клубу називають його **Клубом другої молодости**, а ще частіше, пестливо, — "наш куточок".

Де ж він, такий клуб, утворився і з чийої ініціативи?

Читає, мабуть, здивується, що не в Європі і не США, а в країні — хоч і з великим майбутнім, але не надто передовій, а саме — в **Бразилії**. Ініціатором і організатором є жінка Раquel де Соарес. Вона ж і дала докладне інтерв'ю, виклавши чи з'ясувавши цілі цього "молодого клубу старих", як пожартував один з журналістів.

Міркування Раquel де Соарес коротко такі: а) старечі доми-притулки слід скасувати, бо в них люди старіються раніше свого часу. Треба старим людям давати поштовх включитися в життя суспільства. б) розвій медичної науки щораз далі відсовує межу старости фізично, тож слід і психологічно не відставати, вміло і вчасно пристосовуватись до змін суспільно-культурного життя. Багато різних "переляків" (табу) старечого життя наука вже відкинула (різні склерози, ревматизми тощо), а згодом цих табу ще буде менше. в) Взагалі — думай про життя, а не про смерть!

**ПЕРША УКРАЇНЬКА ОПАЛОВА ФІРМА
FUTURE FUEL OIL LTD.
and
SERVICE STATION**

24-годинна, солідна і швидко обслуговування і навіа "форнесів" безплатно.

**945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario
Office: 536-3551 — Nights: 762-9494**

джуючи відродження і місце української нації під сонцем. І коли б Сталін не знищив УАПЦ і її подвижників, нині наша Православна церква мала б напевно глибший і ширший національний ідеологічний зміст.

Шлях утвердження патріархату, який територіально і національно належить і нашому історичному народові, хоч і тяжкий, але він спертий на найвищий авторитет — авторитет Творця нашого. Шлях цей вказаний Отцем, Сином Божим й Вічною Істиною життя. Та й дорога чиста і світла, як світло з ляпади, бо ж і Архiepіскоп Йосиф пройшов велику путь наших великих страдників, які старалися пізнати істину життя. А живе ж бо те, що має перспективу розвитку, а з розвитком і волю до змін.

ДЕВ'ЯТЬ ПАКТІВ ПІДПИСАЛИ НІКСОН І БРЕЖНЄВ

Протягом тижневих переговорів і зустрічей у США президент Р. Ніксон і генсек Л. Брежнєв уклали (підписали) 9 пактів, а саме:

1) про уникнення термоядерного конфлікту, що може статися в наслідок напружених відносин з іншими країнами;

2) про принципи дальших переговорів у справі обмежень (скорочень) термоядерної зброї та спільного вжитку атомної енергії для зміцнення миру;

3) про співпрацю в роз'язуванні наземних, повітряних та морських транспортних проблем;

4) про додаткові американські і радянські маршрути (приземлення) для пасажирських літаків Аерофлоту і Панамериканської компанії;

5) про розширення наукових, культурних, технологічних та навчальних зв'язків і обміну;

6) про створення американсько-радянської торговельної палати і забезпечення її приміщеннями з відповідним обладнанням;

7) про зменшення податків на громадян однієї країни, що живуть у другій;

8) про запланування деяких видів співпраці в ділянці сільського господарства;

9) про співпрацю в ділянці океанографії.

Про що саме ще домовились Ніксон-Брежнєв, виявиться згодом.

УВАГА!

УВАГА!

Усім зацікавленим нашим красним письменством пропонуємо купити книжку

Володимира Винниченка

"НА ТОЙ БІК"

ПОВІСТЬ

Редакція і вступна стаття Григорія Костюка. Мистецьке оформлення Якова Гніздовського. Видання Комісії для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка Української Вільної Академії Наук у США.

133 сторінки. — Ціна 3 дол.

Замовляйте в Академії або у в-ві "Нові дні":

**Ukrainian Academy
206 West — 100 Street
New York, N. Y. 10025, USA**

УВАГА!

УВАГА!

Повідомляємо Українське Громадянство, що
В НЕДІЛЮ, 29-го ЛИПНЯ 1973 РОКУ
на оселі "КІЇВ", біля Торонто,

в і д б у д е т ь с я

ЗУСТРІЧ

УКРАЇНЦІВ КАНАДИ І США

ДЛЯ ВІДЗНАЧЕННЯ

40-ЛІТТЯ ВЕЛИКОГО ГОЛОДУ НА УКРАЇНІ,
яку влаштовують СУЖЕРО і ДОБРУС.

У П Р О Г Р А М І :

1. Поминальна архиерейська служба божа і панахида, яку відправить **ПЕРВОСРАРХ УГПЦ АРХІЄПІСКОП М И Х А Ї Л** у сослуженні митроф. прот. о. **Д. ФОТІЯ**.
2. Складання вінків від українських організацій на символічну могилу.
3. Головну доповідь виголосить проф. **Г. КОСТЮК** — автор цінної книжки "Сталінське правління на Україні: дослідження доби масового терору (1929-1939 рр.)", виданої американським видавництвом в 1960 році.
4. В мистецькій частині виступить одумівський ансамбль бандуристів ім. **Г. Хоткевича**, під мистецьким керівництвом **Валентини Родак**.
деклямація — **Д. Романика**.

Керівник програми інж. **Л. Ліщина**.

Українці Торонто і Східньої Канади! Українці США!

Своєю масовою участю у відзначеннях ми не тільки віддамо належну шану пам'яті мільйонів українців, заморених голодом у 1933 році, але й висловимо свій гнівний осуд всім тим, які вчинили цей страшний злочин! Запрошуємо інші народи теж взяти участь у цих відзначеннях!

КОМІТЕТ ВІДЗНАЧЕННЯ 40-ЛІТТЯ ГОЛОДУ НА УКРАЇНІ

НІЧОГО НЕ СКАЖЕШ

— Який у вас начальник, куме?
 — Нічого поганого сказати не можна, бо як скажеш, то зразу звільняє з роботи — за' власним бажанням...

Слідчий допитував одного чоловіка, який украв чоботи, але ніяк не признався.

— Подумайте тільки, — сказав слідчий, — вас засудять, потім соромно буде людям в очі глянути, для всієї сім'ї ганьба. І все — через якусь пару чобіт.

— Та ще й тісних, — зідхнув той.



Увага... Ветерани Канадської Армії і Союзних Держав, а також їхні вдови

Нові зміни в чаргері ветеранів уповноважують більше канадців, старших і новоприбулих одержати додаткові гроші на витрати, які виплачуювані на підставі Закону про допомогу воєнним ветеранам і Закону про пенсії і допомогу ветеранам Громадянської війни.

Ветерани 1-ої і 2-ої Світових війн та війни в Кореї, які служили в збройних силах Британського коммонвелту, або в збройних силах країн, союзних з Канадою, і члени деяких допоміжних службових частин, що були zatrudнені в час воєнних дій, як торговельні моряки тих країн, уповноважені до допомоги, **ЯКЩО вони жили в Канаді 10 літ** і якщо вони відповідають вимогам воєнної служби, вікові і медичним приписам.

Вдови і сироти по таких ветеранах також уповноважені.

Обмеження у зв'язку з особистим майном вже знесені, це означає, що право на допомогу не є залежне від того, яким викажеться майно апліканта, проте прибуток з цього майна береться до уваги.

Самотні одержувачі можуть заробляти нерегулярно до \$1,000, чого не береться до уваги, так як заробітків до \$1,500 одружених. Також не береться до уваги місячних додатків старечої платні та гарантованого прибутку в сумі \$15.00 для самітних і \$30.00 для одружених.

Рати і границі прибутків піднесено — до \$151.14 і \$257.21 на місяць тим першим, а \$191.14 і \$327.21 тим останнім, що означає, якщо Ваші місячні прибутки є менші, чим згадані позиції, Ви можете звертатися за допомогою для воєнних ветеранів або для ветеранів Громадянської війни.

Так рати, як і границі прибутків підносяться кожного року, щоби тримати крок з піднесеними цінами на продукти щоденного вжитку.

За дальшими інформаціями, і щоб скласти аплікації, пишть до: **The Secretary of Your WVA District Authority**, або на адресу: **The Chairman, War Veterans Allowance Board, Ottawa, Canada, K1A 0P4.**

Published under the authority of
 The Honourable D. J. MacDonald,
 Minister of Veterans Affairs.



З дитиною

На автобусній зупинці — тиснява.

— Громадянку, чому ви заходите на передні двері? — гнівно питає кондуктор

— Та я ж з дитиною!

— А де вона?

— Ввійшла через задні.

Радість

— Чоловіче мій, скоро в нашій маленькій хаті появиться третя істота.

— Люба моя, невже?

— Так: моя мама розлучається з батьком і перейде до нас жити...

Виняток

— Чи є на світі така жінка, яка б щось добре могла сказати про свого чоловіка?

— Так: напр. та, що розповідає про нього... своєму другому чоловікові.

Щоб не спізнитись

— Куди це ти, Іване, так поспішаєш?

— Додому. Лягатиму спати, бо завтра треба рано вставати.

— Чого ж бо це?

— А снідати!

Завбачливий пес

— А чого це, куме, ваш песик гавкає, аж виляски йдуть?

— То він, бач, дає знати, коби його із зайцем не переплутали, бо його вже раз дряпнули — здаля на зайчиська схожий.

Давно б збожеволів

— Вона так багато витрачає грошей на всяку косметику, що збожеволіти можна.

— А ти бачив її без косметики?

— Ні.

— Ото й добре! Бо давно б уже збожеволів!...



Галина Іванівна В'юн

ПОСМЕРТНЕ ВИДАННЯ СПОГАДУ-ЗВІТУ ГАЛИНИ ІВ. В'ЮН

Недавно вийшов окремою книжкою (частинами це друкувалося в "Українських вістях") спогад-звіт Галини Іванівни В'юн

ПІД ЗНАКОМ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА В ПОЛТАВІ 1941-42 РР.

Це фактично літопис усього життя нашої славної Полтави під час сумної німецької окупації протягом того часу — 1941-42 рр. А написала його активна й відважна учасниця тогочасних подій у Полтаві й на Полтавщині — голова Товариства Українського Червоного Хреста Полтавщини.

Видавництво "Українські вісті" опублікувало цю книжку на відзначення 30-річчя масового українського ісходу з Полтавщини. Як цінний для історії матеріал, книжка пок. Галини Ів. В'юн послужить важливим вкладом до спогадів про Полтаву — напередодні святкувань 800-річчя Полтави.

У кінці книжки подана біографічна нотатка про Авторку, якій не судилося дочекатися виходу в світ її спогадів про страшні часи і її дослівно героїчну роль.

Зацікавлені можуть придбати цю книжку безпосередньо в видавництві "Українські вісті" або замовити в нашому видавництві (ціни ми ще не знаємо).

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ!

М. Ю. Браїчевський, "ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗ-З'ЄДНАННЯ, критичні зауваги з приводу однієї концепції".

Книжка написана сучасним українським радянським істориком. — Ціна: 2.00 дол.

Іван П. Багрянний, "ЛЮДИНА БІЖИТЬ НАД ПРІРВОЮ". — Ціна: 6.00 дол.

Іван П. Багрянний, "ТАК ТРИМАТИ".
Ціна: 3.50 дол.

Володимир Винниченко, "СЛОВО ЗА ТОВОЮ, СТАЛІНЕ". — Ціна: 8 дол.

В. Винниченко, "НА ТОЙ БІК" — повість.
Ціна: 3.00 дол.

LOOK COMRADE — THE PEOPLE ARE LAUGHING...

Підрадянський гумор зібрав і видав
Іван Коляска. — Ціна: 2.50 дол.

Василь І. Гришко, "ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ". — Ціна: 1.50 дол.

Василь Іванис, "ДО ПРОБЛЕМИ КАВКАЗУ".
Ціна: 0.70 дол.

Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".
Ціна: 2.00 дол.

Анатолій Юрняк, "ЗАСОБИ І СПОСОБИ ПОЕТИЧНОГО ВИСЛОВУ". — Ціна: 1.00 дол.

Петро Карпенко-Криниця, "ІНДІАНСЬКІ БАЛЯДИ". — Ціна: 2.00 дол.

Олександр Солженіцин, "НОБЕЛІВСЬКА ЛЕКЦІЯ З ЛІТЕРАТУРИ". — Ціна: 0.50 дол.

Книжки замовляти в адміністрації
"Нових Днів".

(Закінчення з 2-ої стор. обкладинки)

Нових передплатників приєднали:

Д. Нитченко, Австралія	3
Д. Кислиця, Канада	1
Параска Татарко, США	1

Всім щиро дякуємо за допомогу.

Редакція і адміністрація "Н. Д."

НА ПЕРЕВІЗ ТРУНИ З ТІЛОМ
СВ. П. В. Г. КРИЧЕВСЬКОГО З ВЕНЕСУЕЛИ
ДО АМЕРИКИ ЗЛОЖИЛИ ДАТКИ ТАКІ
ОСОБИ:

А. Лісович, Австралія	\$10.00
С. Криволап, Австралія	5.00

В нашій крамниці можете набути книги, які друкуються у різних видавництвах України.

Пишіть за нашим каталогом № 4, 1973, який допоможе Вам знайти книгу, яку Ви бажаєте.

Подаємо слідуєчий список книжок, які		являються в нашій крамниці:	
Бердник І., Падалка І. ДІАМАНТИ УКРАЇНИ. "Молодь" 1972, стор. 205. Ціна \$ 2.45		сните захоплюючі подорожі по буйно-зеленому Далекому Сході, розлогіх українських степах і переживаєте безліч пригод. "Веселка" 1971, ст. 300	1.30
Гуцало Євген. ПЕРЕДЧУТТЯ РАДОСТІ. Повісті. "Рад. письменник", Київ 1972, стор. 422. Ціна 2.10		НАРОДНІ ПІСНІ В ЗАПИСАХ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО з нотами. "Музична Україна", 1972, стор. 290. Ціна 1.35	
ДВАНАДЦЯТЬ БРАТІВ. Закарпатські казки Андрія Калина. Художнє оформ. В. Ю. Скакандія. "Карпати", Ужгород 1972, стор. 235. Ціна 1.25		Петкявічюс Вітаутас. ПРИГОДИ ЖОЛУДЯ В КРАЇНІ ВАД. Повість-казка. Переклад з литовської. "Веселка", Київ 1972, стор. 148. Ціна 1.00	
Доленга-Мостович Тадеуш. ЩОДЕННИК ПАНІ ГАНКИ, роман. З польської переклала Валентина Ланда. "Рад. письменник", 1973, стор. 300. Ціна 2.55		Сучасна українська літературна мова. МОРФОЛОГІЯ. "Наукова думка", 1969, стор. 585. Ціна 4.20	
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ Народного господарства Української РСР. В 4-х томах. В-во АН УРСР, Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1969-1972, 4 книги. Ціна за комплект 20.50		Тичина Павло. ВИБРАНІ ТВОРИ у 2 т. "Дніпро", 1971. За комплект 3.15	
Загребельний Павло. З ПОГЛЯДУ ВІЧНОСТІ. Роман. "Рад. письменник", 1970, стор. 248. Ціна 1.15		Сучасна українська літературна мова. СИНТАКСИ. "Наукова думка", 1972, стор. 512. Ціна 5.00	
Загребельний Павло. ПЕРЕХОДИМО ДО ЛЮБОВІ. Роман. Ця книга продовжує розповідь про людей, з якими читачі познайомились в книзі "З погляду вічності". "Рад. письменник", Київ 1973, стор. 260. Ціна 1.75		Сучасна українська літературна мова. ФОНЕТИКА. "Наук. думка", 1969, ст. 325. 3.25	
ІНСТРУМЕНТАЛЬНА МУЗИКА. Українська народня творчість. У книзі репрезентовані кращі зразки інструментальної музики різних областей України. Це мелодії побутових і сюжетних танців, похідна музика, п'єси для слухання. Упорядник А. І. Гумєнюк. "Наукова думка", 1972, ст. 485 7.20		РАДЯНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ в 4-х томах. В-во АН УРСР. Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1969-1972, 4 кн. За комплект 22.00	
Ловецький П. ВИЛИЦІ З ДИВОСВІТУ. Разом з автором цієї книжки ви здій-		Українка Леся. ЛЕЛІЯ. Казка. Малюнки Надії Лопухової. "Веселка", 1973, стор. 22. Ціна 0.70	
		Українське народне мистецтво. ЖИВОПИС. Перелік ілюстрацій: Розпис по дереву, Лисанки всіх областей України, Настінний розпис та т. п. "Мистецтво", 1967, 183 ілюстрації чорнобілих та кольорових. Ціна 10.95	
		Юденіч О. М. ПО РІЧКАХ УКРАЇНИ. "Рад. школа", 1968, стор. 302. Ціна 9.85	

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928

Ціна 75 центів

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIV.

ЧЕРВЕНЬ — 1973 — JUNE

Ч. 281



НОВІ ДНІ

· NOWI DNI ·
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний, І. Д. Пишкало, Р. Рахманний,
П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolak, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskij,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
М6Н 3Н1

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки — д-р М. І. Мандрика. (Див. статті на 1 і 3 стор.).

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Шана й подяка нашому заслуженому сеньйорові М. І. Мандриці	1
Д-р М. Г. Марунчак — Микита Іванович Мандрика	3
М. І. Мандрика — Пророцтво	4
Ол. Неприцький-Грановський — Сонцецвіт	6
Яр Славутич — Сон	7
Зоя Козут — Жінкам	7
Григорій Костюк — Як ми критикуємо? (Закінчення з поперед. числа)	8
Панас Феденко — Про Сквороду без кадила	13
Василь Чапенко — Про історію українського еміграційного письменства	19
Іван Боднарчук — Ой, волошки, волошки!	23
Ганна Тимофіївна Мандрика	25
Олена Несіна — Дрейф материків	26
Читачі пишуть тощо	26

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Євгенія Ірінвальдт, Лос Анджелес, США	\$20.00
Д-р А. Лисий, Міннеаполіс, США	18.50
С. Криволап, Австралія	10.00
Д-р А. Ярославська, Нью Йорк, США	7.00
С. Пономар, Маграс, Канада	5.00
В. Барсон, Піттсбург, США	5.00
П. Потапенко, Детройт, США	3.50
Д. Сачківський, Торонто, Канада	3.50
М. Іщенко, Садбері, Канада	3.50
Р. Завицький, Філадельфія, США	3.50
Д-р Г. Рудницька, Монреаль, Канада	3.50
Ю. Білявський, Торонто, Канада	3.50
С. Глушко, Торонто, Канада	3.50
Ю. Головка, Норс Бей, Канада	3.50
Проф. А. Грановський, Ст. Пол, США	3.50
Тамара Гурська, Торонто, Канада	3.50
В. Кохно, Довнерс Гров, США	3.50
А. Білоцерківський, Ля Саль, Канада	3.50
Прот. Ф. Легенюк, Ст. Кетеринс, Канада	3.50
П. Костенко, Скендіневія, США	3.50
І. Вишкребець, Лондон, Канада	2.50
П. Говорун, Іслінгтон, Канада	2.50
П. Степура, Торонто, Канада	2.00
В. Яровий, Торонто, Канада	2.00
В. Волков, Філадельфія, США	2.00
М. Костирко, Сакраменто, США	2.00

(Продовження на 30 стор.)

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ШАНА Й ДЯКА НАШОМУ ЗАСЛУЖЕНОМУ СЕНЬЙОРОВІ М. І. МАНДРИЦІ

Як мало треба потрудитись, щоб віддати належне і сказати добре чи приємне слово тому з-посеред нас, хто того заслужив. А особливо тому, хто того дуже заслужив, хто для нашого загального добра багато зробив і далі робить, збагачуючи нашу культуру, вписуючи славні сторінки в нашу історію, підносячи наш національний престиж. А заслужено сказане таке слово ("Як много важить слово!" — Іван Франко) — нам же вийде на користь, окупиться сторицею. Чи треба це ще й витлумачувати, доводити? Чому ж ми такі ліниві та скупі на це?

Зате ми не скупі на слова, без міри й без ліку їх сиплячи, зливою виголошуючи — годиться ради, принагідно, за "обильним" столом, з піднесеним настроєм від оковитої, а ще з надією почути колись від хваленого такі ж (у подяку собі) нічим не заслужені дитирамби. І таким асортиментом шанувальних слів, незаслужених і шкідливих для хвалених "принців" і "принцес", рясно-прерясно задруковується папір у нас, званий часописами та іншими виданнями "у твердій оправі". Чи свідчить цей факт про великі наші чесноти та високу нашу культуру? Або про нашу громадську упорядкованість, дисципліну, про здорову силу нашої громадської думки?

Микита Іванович МАНДРИКА давно заслужив, щоб ми його згадали теплим словом. Незалежно від його ювілею. І це ми, грішні, робимо зараз — не прогавивши його недавній ювілей, а проспавши. Як і про Олександра Неприцького-Грановського, Панаса Феденка, Йосипа Гірняка, Митрополита Мстислава, Юрія Шереха-Шевельова, Юрія Дивнича-Лавріненка, Святослава Гординського, Василя Ів. Гришка та ще й ще декого — із тих, що іменами своїми нашу історію творять, бо кожний на своєму місці dokonує діла вікопомні, бо дехто з них (ось тут згаданих) — найперше в науковому світі — велику і добру славу про нас у світ несе. А ми можемо про них (про великих наших) п'ять чи сім років невеличку пам'ятну книжечку мняти-редагувати — мліючи у своїй самозакоханості та уроєній тожечувеній величчі. Славної пам'яті Д. І. Дорошенко таких безчеснотних діячів, що так чи сяк правлять миром чи тримають ключові позиції десь, але для світоців своїх не мають пошани і скупі на добре слово чи ледачі щось добре зробити їм, називав у своїх приватних листах *свинотою*. І то зовсім не за те і не тоді, коли його хтось запхнув мешкати до антресолю, в якому він мусів ходити згорбившись. Всесвітньовідомим професором бувши...

Микита Іванович Мандрика — це один із тих небагатьох, що брали безпосередню й активну участь у нашій національній революції і дожили до наших днів: він був і членом Української Центральної Ради, і працював у нашому уряді за УНР, і був на відповідальній дипломатичній ро-

боті. А наслідком трагічного кінця нашої боротьби за незалежність України — довелось і йому ділити долю своїх товаришів і побратимів у світах, але не склавши руки: продовжувати боротьбу іншими засобами, активно працювати в громадській і науковій ділянках, про що докладніше пише д-р М. Марунчак у цьому ж випуску нашого журналу.

У січневому випуску нашого журналу була вміщена стаття д-ра Мандрики — "Державність України", де також сказано про участь його в революційних подіях і де він, автор тієї статті-доповіді, й тепер виявляє силу свого гарту, оптимізму й віри в свій народ — народ із майбутнім. Там він каже: "Тому, коли вам кажуть, що ми, українці, і наш народ є гіршими за інші народи, — *не вірте!* Коли ви самі так думаєте — *не вірте й собі!*" Такий наш загартований в огні і бурі революції сеньйор-уенерівець М. І. Мандрика.

З усієї старої гвардії найближчих товаришів і побратимів д-ра М. І. Мандрики лишився, здається, тільки професор Панас Феденко в Європі — визначний національний діяч з часів революції, який так само, як і д-р Мандрика, втішається ще добрим здоров'ям і відзначається ясною головою та подивувгідною працьовитістю. Довший чи коротший час жили й діяли також у Канаді, разом з д-ром Мандрикою, ще декілька наших національних діячів, а зокрема д-р Тома Павличенко, проф. І. І. Огієнко (Митрополит Іларіон), проф. Д. І. Дорошенко, Олександр Т. Кошиць. Як склалося щастя-доля Д. І. Дорошенка, І. І. Огієнка (Митр. Іларіона) та О. Т. Кошиця (як і пізніше — Н. Т. Городовенка) — буде написана історія сумними рядами, але д-р Мандрика, як і д-р Павличенко, умудрилися і спромоглися уникнути так званої ласки від нашого організованого громадянства — пронесли гордо і високо голову, почувуючи себе незалежними.

У часи смутку від самотности чи в іншу лиху годину був М. І. Мандрика добрим дорадником і подавав розраду — давніше Ол. Т. Кошицеві, а пізніше Митр. Іларіонові. Особливо Митр. Іларіон був дуже вдячний за добре й приязне слово йому і частенько казав, що він би з розпуки луснув, якби не мав під боком культурного приятеля і дотепного співрозмовця д-ра адвоката Мандрики.

Крім проникливого розуму, сильних орієнтаційних змислів і зарядности в практичному житті, д-р Мандрика мав і має цивільну відвагу, яка завжди вирізняє його з-поміж тих, із ким йому доводилось і доводиться мати справу в громадсько-політичному і науково-культурному житті. Його ерудиція, феноменальна пам'ять і красномовність роблять його виступи (звичайно без нотаток) і ефективними, і переконливими. Розуміється, не для всіх: малі й короткозорі люди, не

маючи розмаху й широкої уяви, можуть назвати його фантастом чи й демагогом, хоч згодом переконуються, що вони не мали рації. Таке бувало, наприклад, на форумі Комітету Українців Канади — в справі засобів для діяльності і самого Комітету, і УНРади. А д-р Мандрика оперував конкретними і реальними даними — говорив про створення кількомільйонного фонду спеціального призначення. Про це писалося в 1950 році на сторінках газети "Наш вік", на що тоді ж ентузіастично реагував Президент УНР Андрій Миколайович Лівіцький (лист його був надрукований того ж року і в тій же газеті, цебто в "Нашому вікові").

Десь у листопаді 1947 р. д-р М. І. Мандрика доповідав на поширеній нараді КУК про спровадження українців з ДП таборів до Канади, називаючи безліч дат і сум. Секретар наради (не стенографіст) Гр. Мазурик, побачившись, ввічливо попросив: "Пане докторе, дозвольте мені мати копію ваших нотаток, я не встигаю занотувувати до протоколу навіть найістотніших дат та сум..." На це була відповідь: "Ніяких нотаток я не маю, те все я маю ось тут..." — і показав пальцем на голову. Трагедії з того не могло бути: пан А. Загарійчук, постійний секретар КУК, мав усі ті дані в касових книгах та різних протоколах президії КУК, що їх раз проглянув д-р Мандрика перед згаданою тут доповіддю. Таку ж пам'ять виявляв завжди М. І., говорячи на літературні теми й цитуючи з пам'яті підряд Байрона, Гете, Міцкевича, Пушкіна, Шевченка, Франка... А вже коли уповноважували його на дуже велелюдних мітингах до збірки промовляти, то це завжди була найцікавіша частина всієї програми для слухачів — і ніхто не виходив з зали, а збірка кінчалась найбільшим успіхом: він бо міг почати й гіпнотично закінчити свій виступ, напр. словами: "Картегана мусить бути знищена!"

Маючи на оці поважні народні справи, М. І. умів знаходити поважних і достойних людей: був завжди в дружніх і ділових зв'язках із діячами СУС братами Стечишиними, Яр. Арсеничем, Тарасом Ферлеєм, Т. Кобзеєм, а чи не в найзадушевніших відносинах із робітником Миколою Микитюком — вірним і беззастережним приятелем, палким і самовідданим українським патріотом — і з глибини свого серця і до глибини кишені. А це також говорить — тільки на користь репутації Микити Івановича. А особливо слід указати на довгу й постійну приязню у приватному й діловому (громадському) житті із о. д-ром Вас. Кушніром, що робить обидвом ім — велику честь!

Не дуже церемонний д-р Мандрика з ледачими невдахами та крутіями і може не завагавшись узяти їх на цундри, висміяти добре приперченими дотепами, за що дехто на нього іноді косо дивиться та вважає за немилосердного. Є й такі, що ніяк не хочуть повірити, що д-р Мандрика задармо те чи те робить та про фінанси для громадських потреб дбає: бо ті люди ніколи в своєму житті самі задармо кроку не зроблять ні для яких потреб, а також і не скривляться, бачивши чийсь



Д-р М. І. Мандрика розмовляє з Митрополитом Іларіоном під час новорічних відвідин президії УВАН, 1967 р.

(Світлив М. Г. Марунчак)

біді чи вчинену комусь кривду. А "немилосердний" чи ще якийсь там д-р Мандрика міг, наприклад, стати на прохання мало не з цілим манітобським урядом (листопад 1948 р.), щоб виручити безпорадну новоприбулу жінку-вдовицю (закінчила ж вона Київський університет) із свинячої трясоти в бездушного фермера під Вінніпегом, де тій жінці доводилось поратись коло кількох сот свиней, виконуючи роботу за трьох чи й більше чоловіків... Ніхто чомусь не посмів заступитись за ту жінку, а д-р Мандрика вирвав її з біди, домігся покарання для фермера й догани для багатьох бюрократів в уряді, а жінці тій саму роботу підшукав (у п. Господина) та разом із своєю дружиною Анною Тимоф. за три місяці наперед оплатив тій вирученій з біди жінці мешкання. Немилосердний!...

Про працю М. І. в культурній і науковій діяльності схематично сказано в статті д-ра М. Марунчака, а тут хочемо підкреслити і наголосити: не тільки вклав у ті ділянки М. І. свій розум і хист, знання і працю, організаційний сприт і динамізм, а й виконав до кінця почесно-героїчну місію — своїм авторитетом підніс престиж Осередку культури й освіти, не давши звести його на ще одну мізерну шопку (тут треба віддати належне за сприяння йому з боку найпорядніших діячів з УНО), а пригорнувши до праці в осередку відповідних людей, забезпечив йому (осередкові) кращу перспективу, рух ушир і вгору; бувши на посту Президента УВАН, зумів згуртувати навколо себе людей із хистом до науки та з чистим сумлінням і передати їм естафету, без чого наша наукова організація в Канаді мо-

(Продовження на 29 стор.)

МИКИТА ІВАНОВИЧ МАНДРИКА

Коли півтора року тому ми відзначали публічно 85-річчя д-ра Микити Івановича Мандрика в столиці українців Канади, у Вінніпегу, наголошувалось, що ми вшановуємо його не тільки за його несторську дату, але передусім за те, що свої благословенні вісімдесят п'ять літ він не змарнував, а посвятив службі українському народові та його суспільним угрупованням, серед яких перебував. Також підкреслювалось, що наш Ювілят стрічає свій ювілей з зачоченими рукавами при суспільній, поетичній та науково-дослідчій праці,—на посту президента Української Вільної Академії Наук. Позатим він є також заслужений член президії Комітету українців Канади, який відзначив його заслуги почесною грамотою й медалею Т. Шевченка, був головою Осередку української культури й освіти та на інших провідних і чоловічих постах.

Автор багатьох статей у пресі на політичні, громадські й літературні теми, невтомний наш Ювілят найчастіше показується на своєму баскому Пегасі, щоб словом краси та ідеї збагачувати нашу літературу. Чотири роки тому з-під його пера появилася перша *Історія української літератури в Канаді* англійською мовою. Завжди сповнений бажання працювати для своєї рідної громади Микита Іванович ніколи не спочиває на лаврах, не бажав й не бажає, щоб його канонізувати — і це також одна з рис його індивідуальности, яку ми підносимо.

У цій статті спробуєм подати хоч кілька основних віх із життя Микити Івановича, спинитися на його найважливіших ділах.

Міцне його здоров'я і довгий вік завдячують, можливо, його козацькому родові. Прийшов він на світ 28 вересня 1886 року в Києві. Виростав то на прадідівському козачому хуторі на річці Тикичіві, на кордоні Київщини з запорізькими степами, то в столиці України. Виростав у ті часи, коли на Україні, під московською займанщиною, став помалу пробиватися крізь темряву світанок. І в цьому світанкові він брав активну участь з ранніх студентських років. Належав до таємних українських революційних гуртків і відчував на собі "недремлюще око" російської жандармерії майже весь час. Коли загорілись вогні українського революційного визволення в 1917 році, він скоро стає обранцем народу до Української Центральної Ради (Київ) та до всеросійської конституанти (учредітельного собрания) в Петрограді — в числі делегатів від України. До цієї гідности він доходить наслідком своєї наполегливої праці та здібностей, поряд з участю в "нелегальному" українському русі працює в легальній суспільній ділянці, особливо в кооперації — як її організатор в масах, інспектор Київського Союзу (Союзбанку), нарешті один з його директорів, до 1916 року, коли був покликаний до війська.

З вибухом революції 1917 р. настав час, як пише д-р Мандрика в своїх споминах, коли день був рівнозначний тижневі, а місяці — рокам. Відбувся процес становлення української влади й ліквідація російської. У всіх ділянках цього процесу — адміністративній, судовій, господарській, шкільній та ін., як і в органах народної репрезентації, Микита Іванович брав енергійну участь. Позатим він був ще представником нової української влади поза кордонами України, в ділянці дипломатичної служби — на Кубані, в Грузії, на Далекому Сході — в Японії й суміжних країнах, у Туреччині — в Константинополі, в Болгарії. Ділив він також долю України під білими й червоними навалами та під німецькими "союзниками", в 1918 р. Про це розкажуть його спомини, коли будуть надруковані.

1922-го року М. І. Мандрика затримався надовше в Софії, Болгарія, де продовжував своє університетське навчання під керівництвом його київського професора П. М. Богаєвського. 1925-го року він, як докторант, переїжджає до Чехословаччини, до Українського університету в Празі, здобуває титул доктора прав, а в 1927 році, після габілітації, одержує посаду доцента й викладає міжнародне право та правничі дисципліни взагалі. Його докторська праця була на тему "Національні меншини в міжнародньому праві", а на габілітацію — "До історії консульських інституцій". У той же час готує для наукового з'їзду в Празі працю на тему "Міжнародне право і політична сваволя". Перебуваючи в Празі, д-р Мандрика був членом дирекції Українського соціологічного інституту, лектором і науковим секретарем та одним з редакторів наукових збірників інституту — "Суспільство". Головним предметом його викладів був курс "Суспільні антагонізми та їх роля в історичному процесі". Розгорнений виклад з цього курсу зберігається в міміографічному записі.

Роки 1928 та 1929 стають межовими в житті Микити Івановича та його дружини, покійної Ганни Тимоф. з Боровицьких, з якою він узяв шлюб у Києві на початку 1918 р. (під час облоги Києва московськими червоними ордами й бомбардування міста) і яка стала його супутницею на все своє життя. Спершу він сам, а опісля й його дружина виїжджає на постійно до Канади. Їхав сюди М. І. з великими плянами та завданнями — організувати український університет, що йому доручали й про що просили його деякі старші українські професори, та дати фінансову допомогу українським установам в Європі. Це було якраз перед великою економічною кризою в Америці й Канаді — часи й обставини були мало відповідні для такої місії. Д-р Мандрика університету не організував, але зумів відкрити вищі освітні курси та об'їхав Канаду з 12 лекцій-

ними турами, від океану до океану. Став активним у національно-політичному та культурному житті. Заклав і редагував певний час тижневик "Правда й Воля". Інспірував та організував з такими діячами того часу, як проф. К. Андрусин, Вол. Біберович, А. Господин, Д. Будка та ін. Українську національну раду, Товариство української культури. Два згадані товариства стали прототипами центральних репрезентацій в українському громадському й науковому житті. Написав і видав низку більших і менших праць з історії, економічної політики, літератури тощо. Згадати тільки "Антологію української літератури в Канаді", кілька брошур на теми організації держави, московського більшовизму, робітничого питання, кооперації і т. ін., зокрема "Теорію господарської демократії". Ця остання книжка, 160 ст. друку, написана як збірка лекцій автора протягом року в Вінніпегу, під час великої економ. кризи 1930 р. і пізніших років. Ці лекції переклав англійською мовою в парламенті Канади депутат М. Лучкович, на правах рукопису, для політичних провідників.

Але М. І. Мандрика вважає за своє головне покликання і свій головний вклад до скарбниці української культури — свою *поетичну* творчість. Він почав писати поезії понад 70 років тому. Перша збірка (двох авторів) була видана 1907 р. До неї увійшли лише "благонадійні" вірші. Більшість його віршів була неблагонадійною з погляду російської влади, під поліційним наглядом якої він був від 1905 р. Більша збірка "Пісні про Анемону" вийшла в Києві 1917 р. Вона розійшлася за місяць. Рецензії на неї писали: Дм. Дорошенко (Жученко), М. Зеров, Ф. Слісаренко та ін. Окремі поезії друкувалися на сторінках журналів. Наступний рік, 1918-й, був останнім роком перебування Мандрики в Києві і взагалі на Україні.

Настала перерва на 7 років. Лишень у Празі він мав змогу давати регулярно до друку свої поезії (журнал "Нова Україна"). Однак "втрачений" час не був зовсім втраченим, бо писати Мандрика не переставав. Він надолужив друкування вже в Канаді. Тут 1941 р. вийшла його збірка "Мій сад", а пізніше 5 більших томів: "Золота осінь", "Радість", "Симфонія віків", "Сонцецвіт", "Вино життя", а окремо вийшли поеми: "Канада", "Мазепа", "Україна", "Мандрівник", "Вік Петлюри" та інші. Проф. К. Андрусин так висловлюється про творчість Мандрики в своїй рецензії на "Симфонію віків": "М. І. Мандрика є одним з провідних українських поетів сучасності. Треба надіятись, що значна частина його літературної творчості буде перекладена на англійську мову, щоб його ідеї та ідеали знайшли найбільше поширення. Бо він заслуговує на студії та пильну увагу всіх тих, хто, хоч і є меншістю, все ще віддає перевагу духові над матерією." ("Новий Шлях", ч. 8, 1962; англ. мовою "Свобода", "Фрі Пресс"). Ще більше підносить проф. Андрусин творчість його в рецензії на "Сонцецвіт", англійською мовою, в часописі "Свобода" (ч. 149, 1965).

М. І. МАНДРИКА

ПРОРОЦТВО

Пролог

Земля — кладовище імперій,
Що вимерли, як динозаврів рід.
Не знаєм ми усіх містерій
Про людства довгий історичний хід.
Та знаємо:

Імперій розпад неминучий.
На їх кістках, як квіти на весні,
Народи йдуть в своє будуче.
У дні нові, дні кращі і ясні.

I.

Усі Чингізи, Ксеркси, Тамерлани,
Всі Александри — переможці війн
Змішалися з земними порохами,
А їх імперії зітліли в гній.

II.

Закон життя природний і незмінний.
Ніхто не міг його перемогти —
Ні цар Петро, ні Бонапарт побідний,
Ні Цезар, ні Шарльмань напів-святий.

III.

Британія була зразком імперій —
Величний твір залізних поколінь.
Іде й вона уже в Нірвани двері.
Історія вже пише їй Амінь.

IV.

Гряде й до тебе грізна Немезида,
Розбійної Москви пекельний твір —
Від меж Суомі і до гір Колхіди
Поляже трупом людожерний звір.
Крізь лапи мертві й пазурі криваві,
Від гір Карпат до Ханки берегів,
Зійдуть життя зелені свіжі трави
Для всіх народів звільнених країв.

Епілог

І серед них — найкраща і єдина
Буде сіяти сонцем Україна.

4. IV. 73.

Примітки: Суомі — Фінляндія, Колхіда — Грузія, Ханка — озеро на кордоні Китаю і Зеленого Клину коло Владивостока.

У ділянці наукової діяльності М. І. Мандрика провів уже 18 років у складі Української Вільної Академії Наук в Канаді, відновивши цим перервану свою співпрацю, безпосередню участь в українському організованому науковому світі після розриву із Всеукраїнською Академією Наук у 1925 р. (співпрацю через кореспонденцію). До 1955 р. М. І. ухилився від вступу до УВАН, придивляючися до початків її праці і ставлячися до неї з певним застереженням. Але

коли після смерти першого президента УВАН проф. Д. І. Дорошенка президентом став проф. Л. Т. Білецький, то переговори про вступлення Микити Івановича до УВАН кінчилися позитивно, хоч це сталося (принципова згода М. І. вступити до УВАН) незадовго до смерті проф. Л. Білецького. У лютому 1955 р. проф. Л. Білецький помер, а в квітні того ж року М. І. Мандрика став членом Академії і її президії, а через два роки — віце-президентом її. На цьому посту він пробув до 1970 р., коли його обрали президентом УВАН.

Ця довга праця в УВАН привела його до твердого рішення покінчити із замкнутим колом малої кількості членів УВАН і поставити її на ширшу основу, щоб тим забезпечити їй жвавішу наукову діяльність через залучення молодших і молодих українських науковців, як це пощастило зробити д-рові М. Мандриці в Осередку української культури й освіти, де він був багато років президентом. За старим статутом Академії, що скорочено називається УВАН, і за консервативним наставленням попереднього її президента, кількість її дійсних членів (керівний склад) було дуже обмежене — "апостольським числом" 12. З того числа сім членів мешкали далеко від Вінніпегу, а лише 5 творили діяльну колегію. Праця не могла розвиватися, а репутація УВАН занепадала. Ставши президентом, М. І. Мандрика поставив на порядок денний зміну старого статуту, омолодження членства й активізацію керівного центру УВАН. Не легко було це здійснити, але при дружній допомозі президентових однодумців і зацікавленого поважного громадянства, реформи були зроблені. Два останні роки президентства д-ра Мандрики, цебто 1971 і 1972, були присвячені підготові до цієї реформи. У березні 1972 р. новий статут був схвалений на загальних зборах УВАН, а вслід за тим і в уряді легалізований. На підставі нового статуту кількість дійсних членів Академії поширено з 12 до 36, наукова праця в УВАН поділена на три відділи: гуманістичний, природничих і точних (фізико-математичних) наук та суспільних наук. Кваліфікаційний рівень піднесено й усталено. На день, коли формально закінчився термін президії УВАН під головуванням д-ра М. І. Мандрики, а саме 4 лютого 1973 р., до складу дійсних членів Академії входило вже 14 активних професорів університетів, 6 колишніх професорів, а решта членів — заслужені діячі з вищою університетською освітою, мистці, письменники; члени кореспонденти й співробітники — це переважно молодші, науковці-початківці. Коли на загальних зборах Академії 4-го лютого 1973 р. була обрана нова президія Академії (президентом проф. М. З. Тарнавецький, першим віце-президентом проф. Остап Гавалешка, генеральним секретарем д-р Ірина Любинська, членами проф. Я. Барвінський, д-р Б. Білаш, а з попереднього складу переселені інж. А. Качор, Я. Рудницький та д-р М. Марунчак), то д-р М. І. Мандрика, якому йшов уже 87-ий рік, з радістю заявив: "Тепер я можу вже спокійно сказати, за євангельським прикла-

МАНІТОБСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Від 2-го до 4-го травня ц.р. у Вінніпегу відбулася конференція вчителів української мови з державних шкіл Манітоби. Участь у цій конференції брали як викладачі середніх шкіл, так і вищих. Основним завданням цієї конференції було познайомити молодих учителів (вони становили більшість учасників конференції) з найновішими методами навчання мови, а поряд з тим була мова про те, як краще підготуватися до навчання української мови в провінції — насамперед у більших осередках поселення українців. Окрему увагу приділено на конференції вивченню української літератури і багатого українського фолкльору, включно з тим, який твориться в Канаді. Програма конференції була поділена на окремі сесії, якими по черзі керували д-р Б. Білаш та п. М. Андрусак. Відкрив конференцію вступною промовою інспектор державних шкіл М. Іванчук.

Крім доповідей про методи навчання мови, найважливішою була доповідь-лекція д-ра М. І. Мандрики на тему: "Українсько-канадська література". Великий інтерес викликала на конференції лекція проф. Д. Глинки, який дав багато корисних порад, як користуватися наочними приладами та висвітлювати фільми, діяпозитиви тощо, навчаючи української мови та знайомлячи учнів з українською культурою.

Приємно було почути з інформативних виступах учителів, що рівень навчання української мови дедалі підноситься, а ставлення учнів до вивчення української мови стало вже значно кращим.

Під час цієї сесії відбувся й спеціальний дводенний музичний семінар, яким керував відомий музиколог д-р Павло Маценко, професор Колегії св. Андрія.

З таких поважних заходів можна сподіватися добрих наслідків у навчанні української мови в Канаді взагалі. Ми закликали й закликаємо вою нашу пресу заохочувати до цього найважливішого і шляхетного діла всіх, кого тільки можна, а ініціаторам та ентузіястам висловлювати заслужену подяку за їхні зусилля.

дом: "Нині відпускаєши мене з миром" — і побажав новій президії найкращих успіхів, а Академії плідної праці і щасливої дороги в майбутнє.

**

І тепер, коли пишемо цей нарис, Микита Іванович цікавиться суспільною проблематикою так само і жваво, як це й було досі. Він активний член Президії УВАН і дирекції Осередку української культури й освіти. Час від часу, з'являється і його муза на сторінках нашої преси, і літературні статті чи рецензії. Найінтенсивніше М. І. працює над своїми спогадами, з яких напевно дещо ввійде до Монографії про д-ра М. І. Мандрику, над якою працюють його приятелі та на яку цей небуденний талант давно заслужив.

СОНЦЕЦВІТ

1

Всю ніч дрімала мокра мряка
Над озером у сірій опанчі,
Лише маяк у дзвін бив, неборака,
Надію світлом кидав уночі...

Під ранок небо зашаріло, —
Пожежею палали небеса.
А згодом злегка засиніло
І в травах пишно блиснула роса...

2

Чудовий світ!...
У сяйві сонця зник туман —
І на екран — блакитний лан,
Мов хризоліт,
Широкий до безмежжя
Прибув у пишній владі світла —
В простори побережжя...
І ласка сонця — тож привітна
Й наш сонцецвіт —
Чудовий світ!...

3

На б́ерезі пісок... Піщані дюни,
Мов золотом горять в небеснім сяйві,
А вітерець ранковий строїть струни —
Тоді молюсь без слів... Слова тут зайві!

В повітрі в'ються прудкокрилі меві
І сонну тишу будять дружним хором...
Яка краса в мелодіях життєвих
Для розуму й душі, — як творчим зором

Моя душа хвилюється до болю
І мерехтять в огні думки потужні, —
А срібна піна раннього прибою
Мережить берег, хлюпаючи дружно!...

Це Храм! Я в нім із Богом розмовляю,
Як ті старі в історії пророки.
Казковий сонцецвіт я подивляю
І пишну велич його тихих кроків...

4

В прозорій славі, сонцем злитій, —
Випишує орбіти вільний птах
Найменшим рухом крил...
Летить, як мить, —
Бо чайка створена летіти,
Не марнувати зайво сил
Над плесом вод, вітрами збитім...

Сильна природа в дивних чарах,
Як в нерозгаданих законах — міт
Для вищих творчих мрій...
Шугай!... Шукай!...
Призначення й мета для тебе
В твоїх руках, — лиш тільки смій —
Для поступу життя й науки!...

Лечу в незміряні простори,
Бо хочу бути, щоб збагнути світ
Й глибокий зміст життя...
І жить... Творить!...
Щоб бути вільним й не забути,
Що я приречене дитя
Свого народу в сонцецвіті!...

5

Як тільки в небо задивлюся
Підчас ранкової пори, —
В душі Всевишньому молюся,
Піднявши очі догори.

А в хмарах сонце чародіє
Красою творчості віків...
Мов правда, величчю радіє
Минулим подвигом батьків...

Якби то так і нам сьогодні
Любити край і свій народ,
Творити дії благородні
Без злоби, заздрости й незгод.

Щоб жить з посвятою в природі
Щасливо, радісно й в хвалі
Великих творчих сил і добрий
Зоставить карб свій на землі.

1973

ВЕЛИКА МАНІФЕСТАЦІЯ В 40-І РОКОВИНИ
ШТУЧНОГО ГОЛОДУ НА УКРАЇНІ

Вашінгтон. — 26-го травня ц.р. тут відбулася масова українська маніфестація навколо пам'ятника Т. Г. Шевченкові на відзначення великої трагедії в історії українського народу — сталінського штучного голоду 1933-го року, в наслідок якого загинуло і не народилося не менше семи мільйонів українців.

Виступаючи на цій маніфестації, сенатор Павло Юзік із Канади сказав:

"Завданням цієї маніфестації є привернути увагу американських громадян на нелюдські методи, що їх стосував Сталін і Комуністична партія Советського Союзу з метою встановити комуністичне суспільство під володінням Росії. Хай це відзначування річниці страшного голоду в Україні буде сумною, але водночас і поважною пригадкою про те, що комунізм заперечує і руйнує людські цінності, демократію і свободу, встановлюючи брутальну диктатуру і тоталітарний режим з кінцевою метою захопити владу над світом. Американським громадянам треба нагадати також про те, що сучасні московські правителі продовжують політику геноциду і колоніалізму в Україні з допомогою насильної русифікації, переслідувань, арештувань, заслань і приміщення у закладах для божевільних інтелектуалістів, які обороняють права людини, руйнування українських церков та переслідування їхніх релігійних провідників".

ІЗ КНИГИ "МУДРОЩІ МАНДРІВ"

С О Н

Сьогодні зникає нація,
А світ очманів на футболі.
Микола Холодний

Мені приснився неймовірний сон.
Я брів полями сивого Славути.
Дніпровий син, Славутич молодий,
З доріг далеких повернувшись радо
На землю предків, прадітів, батьків.
Шалена радість колівала груди,
Росло веселкою круте чоло,
Коли я, ставши на майдан Богданів,
Перехрестився на Софіїн храм.
Стояв я довго, згадуючи мандри,
Буддійські храми, осяйний Банкок
І красnobрамний шінтуїзм Кіото,
І — наче спів — Лутфаллову мечеть,
І бурі капища жаркої Яви,
І боговитий австралійський чад,
І каліпуджі вогкої Калькутти,
І давніх коптів різьблені хрести.
Надхненне диво князя Ярослава
Мене вітало в дзвоні молитов —
Свого герольда, Січі правдоносця,
Що спрагло звідав п'ять материків...
Мені здавалось, Григорович-Барський,
Немов онука, обіймав мене;
І посміхався приязно-суворий,
На костур спершися, Скворода.
Раптово з хорів я почув, — Бортнянський
Прославу Ярові дзвенів, гримів.
І сам Тарас, крокуючи на Київ,
Жадав послухати синовній звіт.
Мовляв, чужого скільки навчився,
Свого на скільки в світі відцуравсь...
І в цю величну, тріумфальну пору,
У цей щасливий, неповторний час
Якась юрба пройшла переді мною,
Московським ревом оглушивши дзвін.
Немов прозрівши, я навкіль побачив
Своїх краян... із говором чужим.
Вони спішили на спортову площу,
Палкі й гучні "болільники" м'яча.
І хитро-мрійно з кожної петлиці
Лобатий вождь — із кожного значка —
Дивився, наче глузував спроквола
З покірних тьмі, обдурених хохлів.
І в мить коротку — не змигнути оком! —
Увесь майдан перетворивсь як стій
В спортову площу імени Хрущова
(Чи пак Брежньова — суть не в іменах,
А в самій суті!). Станув на воротах
Бульдоголиций Колька Шеремет,
Хамота виринув правофланговим,
Лівofланговим — Ванька Чернодід.
Що всім еством за другу рідну мову
Аж розпинався — й першу геть забув;
Став центром нападу воскреслий Кравцев —

І вгору жухнув темношкірий м'яч!
Та що за диво? Не м'яча метнули —
Моя безкровна, стята голова
Від ніг до ніг — ударена — літала.
Горлав Хамота: "З-попід споду бий!"
Кричав і Кравцев: "Падбівай наскамі!!"
А Шеремет підкидував: "Лови-и-и!!!"
Пекельна гра тривала безугавно,
І падав м'яч — безкровна голова, —
Кружляв і гупав об майдан Богданів,
Що аж хропів бронзовотілий кінь,
Гривань Хмельницького... "Дурний Богдане,
Дивись очима, пильно придивляйся!" —
Корив Тарас. Мазепа клекотав,
І вів кінноту Отаман Петлюра,
Полкам козацьким даючи наказ:
"Рятуйте м'яч!" І я прокинувся...
Погнав по тілу крижаний мороз,
Промчало полум'я... І я окликнув:
— Рятуйте голови! Нехай мозки
Ненатлим смерчем продуває вітер!
Хай палить серце збурений борвій!
Нехай Микол Холодних осторога
Холодним Яром топить кригу душ!

1970 р.

Зоя КОГУТ

ЖІНКАМ

Нас називали перлами зі Сходу,
Квітами Півдня, Заходу хребтом.
За наші ласки і нашу вроду
Велися війни списом і хрестом.
Для нас писались арії й сонати,
Присвячувались книги й кораблі.
Кохали нас святі і супостати,
Зрікались королівства королі...
Ми на своїх слабих плечах жіночих
Носили долю людства — й гріх мужів...
Ми пелюшки міняли серед ночі
Для будучих пророків і вождів
І терпеливо слухали віками
Їх мудрощі... Від руху наших вій
Діди — ставали раптом юнаками,
Втопивши розум в ложці буйних мрій...
Ідейні — забували про ідеї,
Губили мудрість сиві мудреці.
Жіночістю наповнили музеї
Найліпші, нами збуджені, мистці...
Чого ж нам треба ще? Влади якої?
Яких ще титулів і прав яких?
Лишім мужам всі функції героїв
І ролю переможців світових,
І почуття — сильніших розумово...
У нас є ж сила — певність вікова,
Що досить було Євиного слова,
Щоб захиталась перша установа
І звихнулася перша мудра голова...

Австралія

ЯК МИ КРИТИКУЄМО?

(Про деякі спроби критичного перегляду посмертних публікацій творів Винниченка)

(Закінчення. Див. початок у попередньому числі)

Отак повівся з "контроверзійним Винниченком" В. Давиденко. У другій статті "Останній роман Винниченка" В. Давиденко дав свою оцінку першій публікації з недрукованої спадщини письменника — роману "Слово за тобою, Сталіне!". Треба сказати, що ця стаття написана в лагіднішому тоні й має позначки об'єктивного наставлення. Критик відважується сказати, що йде мова про твір "колись найпопулярнішого в Україні письменника", що й у цьому останньому, написаному на схилі віку, романі автор "рясно приоздоблює... текст свіжими образами, веде розповідь невимушено, динамічно, уміє зацікавити читача фабулою й окремими фрагментами", що "жіночі персонажі в цьому романі, як і в більшості творів Винниченка, викликають у читача симпатію", що "письменницькою інтуїцією Винниченко зумів... схопити і в мистецькій формі змалювати атмосферу загального страху, що панувала в СРСР, а зокрема на Україні в часах Сталіна, представити систему донощитства, що пронизує всі клітини суспільного організму, включно з родиною, в якій син доносить на батька, а батько на сина". Правда, критикові не вдалося глибше збагнути філософсько-соціальні проблеми, що їх поставив в основу свого роману Винниченко. Ні найбільш тривожна проблема сучасного світу—війни і миру, ні мариво смертельного безвихіддя із перманентних світових конфліктів, ні ідея колектократії, чи за найновішим визначенням — конвергенції, як шукання виходу із цієї межової ситуації, ні глибоко схоплена соціальна анатомія сучасного радянського суспільства з його кричущим становищем чи клясовим розмежуванням, ні тонко вирізьблена психологічна особливність людини тоталітарного світу, ні своєрідна постава національної проблеми, ні нарешті місце цього роману в світовій літературі, на що вникливо звернув увагу інший критик (Ігор Качуровський. Про "новий" роман В. Винниченка. ("Український голос", Вінніпег, 27 вересня 1972), — ні одна з цих, кажу, кардинальних проблем, які лежать в основі сюжету роману "Слово за тобою, Сталіне!", не привернула належної уваги критика. Але ми за це не маємо до нього претенсії. Він написав те, що міг написати, схопив те, що дійшло до його свідомости. Але в статті є на нашу думку, кілька хибних тверджень, а ще більше, через хапливість і неухвагу, прикрих помилок, на які варто тут указати. В. Давиденко, наприклад, твердить:

"Центральні постаті роману — родина Іваненків, колишніх есерів, на тлі 1936-38 років видається нереальною."²⁾

Неухважно читав критик роман. Події в родині відбуваються не на тлі 1936-38 років, а на тлі життя СРСР після другої світової війни — 1948-1950 років. На тлі нового, вже післявоєнного терору. Події сталінського терору 1934-39 просякнуті в романі тільки в жахливих спогадах дієвих осіб старшого покоління. І ще нижче Давиденко пише: "Така комбінація з священиком, політв'язнем і чекістом у часах сталінського терору була виключена". Чи була така комбінація виключена в добу сталінського терору 1934-39 років, про це не будемо говорити. Бо ті роки, як ми вже ствердили, існують в романі тільки як епізодичні спогади. Але що така комбінація була не тільки можлива, а й реальна в повоєнну добу, коли Сталін відновив всеросійський патріархат і спрямував його до світової пропагандивної і розвідної акції, це абсолютно ясно. І Винниченків комбінований образ своєю багатопляновістю тільки підкреслює мистецьку вникливість автора.

Бере В. Давиденко під сумнів і макабричний епізод "обробки" в "міліції" підлітка Івасика Іваненка на донощика. До речі, слово "міліція" критик сприймає і трактує дослівно, в той час, як це слово в загальному контексті роману грає функцію очудненого образу. Це звичайний мистецький засіб посилити враження "перевернення" значення. Бере під сумнів В. Давиденко і той момент, коли після екзекуції, примусивши Івасика стати донощиком, йому забороняють будь-кому розповідати про те, що з ним було. — "Невже ж за таких дурнів мав автор чекістів?" — вигукує повчально критик. На це лише можна сказати: поминувши право автора на гіперболу, сумніватися в такій "дурості" чекістів може лише той, хто мав щастя не потрапити на конвеєр тієї "установи". Всі, кого в тій чи іншій мірі перемелювали триби тієї диявольської машини, знають, що поданий у романі епізод з Івасиком не є навіть вигадкою.

Але найприкрише в цій статті — це якась незрозуміла, ба навіть недозволена неухважність автора. Він безцеремонно плутає імена, ситуації, епізоди. Для нього раптом в'язень Марко стає Євгеном, Івасик — перетворюється на Сергійка і

²⁾ Читачів просимо вибачити. Цей неfortunний спосіб узгодження належить не нам, а оборонцезі чистоти "літературних норм" п. В. Давиденкові; так само йому належить не зовсім підперте мовними нормами написання "контроверзійний", замість прийнятого "контроверсійний".

розповідає він свою історію в "міліції" не батькові, як це діється в романі, а якомусь вигаданому критиком "дядькові" і т. д. І все ж таки, скажемо на закінчення, не дивлячись на всі ці недоліки, стаття ця була ще можлива. З неї хоч дрібку правдивої інформації читач міг мати.

Але цього не можна вже зовсім сказати про третю статтю В. Давиденка — "Найгірший роман Винниченка". Загально від цієї статті враження таке, що хтось грізний накричав на автора³⁾ за його ліберальне ставлення до Винниченка в попередній статті, і він вирішив "виправитись". Зачіпкою для цього йому послужила нова публікація проф. Яром Славутичем в альманасі "Північне сьйво" ч. 5 першої частини найдавніше написаного, але й досі не опублікованого роману В. Винниченка "Покладли золота". Придивімось ближче до цієї, ми сказали б, перефразовуючи критика, "найгіршої статті" В. Давиденка.

Насамперед дещо про принципи. Коли перед нами архівна публікація давно написаного твору й давно померлого письменника, то це значить, що і письменник, і його твір (який би він не був) — це вже наша історія. Тут ані обурення, ані заперечення, ані порада щось змінити — недоречні. Бо ані редактор, ані видавець, ані сам критик уже не можуть, бо не мають права, твір поправити на краще. Твір, як документ, уже залишиться для нашої історії таким, як він є.

Щоб оцінити мистецький твір, а особливо, щоб судити його, треба конче прочитати уважно весь твір. Давати оцінку, а ще гірше — авторитетний присуд на підставі поверхового перегляду і частинного знання твору, це — лагідно кажучи — "відважно". Саме таку "відвагу" виявив пан В. Давиденко в статті, про яку в нас іде мова. Прочитавши тільки першу (і то меншу!) частину роману, не знаючи цілої фабули, не знаючи, до яких ідейно-суспільних та моральних висновків приведе читачів діалектика життя і дії героїв роману — критик на підставі кількох довільно висмикнутих цитат робить прокурорський висновок: "Найгірший роман Винниченка". Логіка така: ніби всі дотеперішні романи були погані, а цей — найгірший.

Рукописні матеріали В. Винниченка, звичайно, потребують фахової мовно-літературної редакції. І це, ми думаємо, добре розуміє редактор тексту "Покладів золота" Яр Славутич, автор кількох підручників з мови та літератури для шкіл. Але через якісь, нам ближче невідомі причини (а їх у наших умовах часом є дуже багато), проф. Ярові Славутичеві не вдалося зробити належну технічну коректуру тексту. Тож нічого надзвичайного не було б у тому, щоб читач чи фаховий критик дружньо вказав на ті чи інші коректорські мовно-літературні недогляди. Це було б доречно і корисно для дальшого опрацювання архівних матеріалів узагалі. Але критика це, мабуть, цікавило мало. Вказавши на пару коректорських недоглядів, він переходить до мовно-стилістичних

засобів роману. А це вже справа не редактора, а автора. Він, мовляв, "мовно-літературними нормами нехтує чи й взагалі їх не знає". І для прикладу наводить кілька довільних і на свій лад цитованих уривків. Пригляньмось до деяких із них.

"Дно каналу мокро блищить фарбами (?) ліхтарів..." Погане, мовляв, речення, недоречно вжито слово "фарбами". На це й поставлено після цього слова великий знак "?". Вже цей перший приклад насторожує читача, що знає текст роману і взагалі розуміється на літературі. Чому це не можна вжити в такому сенсі слово "фарба"? Таж у тому самому розумінні ми його зустрічаємо як у клясиків наших — Лесі Українки, М. Коцюбинського, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, так і в багатьох навіть сучасних наших письменників (В. Сосюра, М. Трублаїні та інші)! Це мусів би знати критик. А щодо цитованого речення в цілому, то це просто довільно вирвані з тексту слова, які нічого не говорять. Справжнє звучання цих слів у тексті таке: герой роману сидить у каварні й дивиться у вікно на паризьку вулицю, де переїть дощ з вітром.

"Вітер дугою напинає патьоки дощу; і здається, хтось тягне великого волока каналом вулиці. Людська риба прожогом тікає по закутках або, нап'явши над собою круглі чорні бульби, безладно, безпотрібно совгається то в один бік, то в другий. Дно каналу, мокро блищить вогнями й фарбами ліхтарів і реклам".

Поминаючи те, що це прегарний, талановито схоплений, чисто винниченківський, свіжий і динамічний образ-пейзаж, читач бачить, що цитована критиком фраза не відповідає оригіналові. Що вона не тільки довільно вихоплена з тексту і тим знекровлена, але й зфальшована. Підкреслені нами слова, що грають дуже істотну мистецьку роль в реченні, критик *викинув без будь-якої вказівки на таку операцію*.

Але підемо далі. "Незнанням мови" або "нехтуванням літературних норм" критик вважає ще такі речення чи вислови: "Він дрібненько підбігає до ліжка", "беззвучно котяться сльози", "Вслизує Фінкель", "Гунявий пришиблено підводиться" і ще кілька подібних зворотів. Чому ці (здебільшого влучні, метафоричні) звороти мають свідчити про "нехтування літературними нормами",

³⁾ Наше припущення стало ймовірним, коли оце ми щойно прочитали в нужденному цикло-стилевому журнальчику, під претенсійною назвою "Клич нації", статтю якогось Юрія Ратича "Кому і для чого потрібна апологія Винниченка та його "творчості", де дійсно на Давиденка сильно нагримано за його ухил від генеральної лінії партії. Хоч стаття Ю. Ратича — це лиш маячіння, виповнене злобою, провокативними натяками і нашіптуванням, проте орган, у якому вона друкована, репрезентує, здається, ортодоксальну лінію бандерівського націоналізму. А це має свою вимову.

це вже секрет критика. Але читач мусить знати, що ці цитати вихоплені з тексту не тільки механічно, без урахування їх сенсу і контексту, але й подано їх недбало і зфальшовано. Якби читач хотів звірити ці цитати з оригіналом, то кількох він не зможе знайти в друкованому тексті, бо на вказаних сторінках цих зворотів нема. Критик безбожно плутає сторінки. Кілька поданих цитат зфальшовано в той спосіб, що, як ми вже вказували, критик викидає з них слова або й ціле речення і ніде про це не вказує. Наприклад, автор цитує ... "заважати комусь проходити" і вказує стор. 61. На цій сторінці таких слів нема. Й критик довільно зфабрикував з такого речення: "він (один з героїв роману — Г. К.) делікатно відходить до стіни, щоб не заважати іншим проходити на сходи". Або ще: ... "женитися на дівчатах" подано так, ніби це точна цитата. А насправді після "на" випущено безцеремонно слово "кафешантанних". Зате після "на" стоїть застережливий знак ". Мовляв, неправильний зворот. Чому? Аджеж українська мова знає рівнобіжно дві форми: женитися з ким і (рідше) на кому.

Але не будемо більше зупинятися на цих "винаходах" критика. Скажемо тільки, що в поданих ним цитатах де-не-де можна зауважити коректорські недогляди, але це аж ніяк не свідчить про нехтування автором роману мовно-літературних норм.

Перейдемо тепер до головного, до критики змісту роману.

Вульгарно-соціологічна метода в аналізі літературного твору, яка завжди давала найбільше простору для поверхових публіцистичних філіпик, не дозволила нашому критикові вглибитись і зрозуміти роман "Поклади золота". Він поверхово пробігся по сторінках першої опублікованої частини і вважав, що цього досить, щоб зробити присуд: роман "поганий", "недороблений". "Жодної ідеї в творі не заложено". Тогочасну українську еміграцію компромітує. "Прославляє чекістів". "Насичений жовчю та ненавистю до інакшомислячих" і т. д. Вже навіть з переліку цих кількох негативів роману видно, що щось тут з логікою визначень та оцінок не в порядку. Якщо дійсно роман має всі оці негативи, то хіба ж це не ідея? Погана, не прийнятна для нас, ворожа, але ідея! То як же можна твердити, що "жодної ідеї в творі не заложено"? Адже ж читач навіть з тих хаотичних і побіжних зауважень критика довідується, що в романі йде мова про якісь поклади золота, про викрадені пляни, розташування і добування цих покладів, про широку акцію розшуків цих злодіїв по цілій Європі, що в цю акцію втягнуто не тільки певне коло емігрантів, які завжди готові погріти руки в тих чи інших авантурних підприємствах, але й деяких впливових членів французького парламенту, французьку поліцію і закордонну більшовицьку розвідку. З цього виходить, що це широке, багатоплянове романічне полотно. Тож неймовірно, щоб такий старий і досвідчений автор у таку велику будову не вклав жодної ідеї.

Але залишімо це все на боці. Про ідею роману

Європейська президія СКВУ запропонувала пленумові секретаріату СКВУ нову систему фінансування праці Секретаріату шляхом громадського фонду СКВУ. Творення цього фонду має відбуватися на базі якнайширшої участі українського громадянства — через купівлю гривень, які мають бути щорічним оподаткуванням кожного українця на громадські потреби нашої найвищої громадської установи — Світового конгресу вільних українців.

Кожний українець повинен придбати кожнорічно принаймні одну гривню валютою країни свого поселення. Поширення гривень на мільйонову українську еміграцію може дати в розпорядження СКВУ поважні суми, з яких частина пішла б на покриття адміністративних видатків, а головна сума творила б тривкий громадський фонд СКВУ, з відсотків якого можна буде фінансувати такі важливі справи, як оборона прав людини в Україні, розвиток української культури, розбудова українського шкільництва, виховання української молоді, важливі видання, зовнішня інформація й багато інших важливих ділянок організованого життя української діаспори.

У цьому, 1973, році Світовий конгрес вільних українців має важливі позабюджетові завдання: ефективніша оборона українських культурних діячів на рідних землях, належна інформація в чужому світі, поповнення виховних і вчительських кадрів, відповідна інформація для України, забезпечення нашої дітвори найкращими ілюстрованими журналами та іншими виданнями.

поговоримо тоді, коли він вийде повністю з друку. Наших читачів ми не вважаємо лише потакайлами критиків, що вірять їм на слово. Ми хочемо, щоб читачі самі прочитали книжку і вже тоді вирішували, хто з критиків має рацію, а хто ні. Тут ми зупинимось тільки на двох основних закидах пана Давиденка, а саме: 1) що в цьому романі Винниченко оплюгавлює українську еміграцію, і 2) що прославляє чекістів.

Кожний хоч трошки критично думачий читач, довідавшись про таке обвинувачення, немично поставить питання: якщо в цьому є хоч дрібка правди, то чому так сталося, що цей роман пролежав недрукованим 45 років? Чому ті, кому так залежить на прославленні чекістів і паплюженні еміграції, не вхопили його і не видали відразу? Може вони не знали про його існування? Щоб відповідь була ясніша, треба бодай коротенько зупинитися на літературній історії цього роману. Роман "Поклади золота" був написаний 1926-27 рр. Це саме ті роки, коли українські радянські видавництва в Харкові — "Рух" і "Книгоспілка" — скориставшись з відомої відлиги 20-х років, домоглися права й почали видавати повну збірку творів В. Винниченка. Винниченко плянував і цей новий роман, слідом за "Соняшною машиною", опублікувати в цих видавництвах.

Ідея роману в задумі автора постала в березні 1926 року. Почав писати у травні 1926, а закінчив у тій редакції, що дійшла до нас, у жовтні 1927 року. Правдоподібно в січні 1928 року "Поклади золота" В. Винниченко одіслав до в-ва "Рух". Записи у "Щоденнику" від 30 вересня 1929 року вже свідчать, що в-во "Рух" роман відкинуло і машинопис повернуло авторові. Чому так сталося? Що не сподобалося тим наглядачам за літературою, що дають дозвіл на друк твору? На це дає нам відповідь офіційна рецензія, що її в-во "Рух" прислало разом з поверненням машинописом і яка збереглася в архіві письменника. Рецензент з обуренням пише:

"Висвітлення цього питання (діяльності чекістів за кордоном — Г. К.) абсолютно нічим не ризніється від того, що пише про нас жовта буржуазна преса"... "Така подача матеріалу є не що інше, ...як наклеп на систему роботи органів ДПУ і в цілому цілої влади". І трохи далі, подавши соковиту своєю вбивчою гостротою цитату, в якій Винниченко малює психологічний образ "шефа соціалістичної жандармерії" за кордоном, тобто головного чекіста, рецензент висновок: "Цього досить, щоб одразу зрозуміти, що Винниченко подає комуніста як тип цілком морально розкладеної, що загубила свої колишні принципи і партійну чистоту, людини". До цього рецензент подає ще з роману таку цитату, яка характеризує комуністичну партію, що доскочила влади:

"...колишні аскети та схимники повдягалися в шовки та оксамити, розіп'яли на олтарі цієї Астарті Революцію і, одрізаючи шматками тіло її, торгують нею на всіх торжищах. Колишні мученики за віру позлазили з хрестів своїх, повдягалися в цяцьки влади, розкошів, насилля, лицемірства... і відгородані, гладкі, бруталні, лівиво, недбало урядовими голосами повторюють старі псалми".

Процитувавши це місце з роману, рецензент резонно стверджує:

"Тут картається ціла система нашого життя, весь ідейний зміст наших провідних думок". (Підкр. моє — Г. К.). І з цього він робить такий загальний висновок: "Про чекістів автор говорить у романі як про розбещених садистів і тим у нього вичерпується вся характеристика їх, вся суть їхньої роботи".

Отаке, виявляється, "прославлення чекістів". А як же є з оплюгавлення української еміграції? Про це більшовицький рецензент пише так:

"Поряд з такою характеристикою типів комуністів і взагалі радянських робітників, Винниченко подає цілу низку портретів білоемігрантів". Але тут "хоч подані Винниченком типи щодо своєї "соціальної професії" являють собою дно еміграції,... та змальовані вони як люди повнокровні, людяні, і хоч своєрідно, але моральні"... "Словом, типи ці своєю людяністю і душевною м'якістю та щирістю просто таки викликають симпатію і співчуття читача".

З усіх цих своїх міркувань рецензент робить загальний висновок: "Наша радянська суспіль-

ність, трудящі маси нашої країни, що від них іде соціальне замовлення на літературу, таких "Покладів золота" не приймуть".

Отже, як бачимо, у світлі цієї давньої оцінки "Покладів золота" комуністичним рецензентом, твердження Давиденка про плюгавлення української еміграції і прославлення чекістів — це, лагідно кажучи, непорозуміння. Пан Давиденко, звичайно, своє твердження спирає на цитати з тої частини роману, яку він прочитав. Але ми вже бачили методу цитування пана Давиденка. Нею можна доводити що завгодно. Поза тим цитати, які подає Давиденко, часто в сюжетній канві роману виконують зовсім іншу функцію, ніж їм приписує Давиденко. Візьмемо тільки один приклад. Давиденко запопадливо цитує те місце з роману, де двоє голодних емігрантів, красуня Леся і мрійний авантюрист Мик, втягнених в аферу полювання на "чекіста" Гунявого, що нібито вкрав документи на "поклади золота", приходять до драстичного рішення: "Знаєш що, Леско, — каже Мик, — давай зараз пошлемо йому гарний букет білих троянд! Га? Білих, чистих, невинних!" І своє рішення вони виконують. Для Давиденка це обурливий факт. Де ж пак, чекістові — білих, чистих, невинних троянд! Бож він не знає — дальшої функції цих "білих троянд". Він не знає, що Гунявий насправді не чекіст, а відомий артист українського драматичного театру Нестеренко, що його дружину вбили, звалтувавши, чекісти, а дітей запроторили в невідоме. Що Нестеренко, в справедливій помсті своїй, убив чекіста-гвалтівника, втік за кордон і тут розшукує одного провідисвіта, що знає, де його діти, і за це взяв у нього великі гроші, але зник і тайни не розкрив. А леж у першій частині роману про це ще нічого невідомо. А пан Давиденко дуже поспішав з засудженням.

І ще не можна не розуміти того, що герої роману "Поклади золота" Мик (Микола Терниченко), Леся та їх парадоксальні філософські монологи та дискусії — це не просто собі герої з традиційної соціально-побутової повісти з дидактичним наставленням. Ні, це, коли хочете, спроба завершення давніх Винниченкових філософсько-психологічних студій над бунтівливим поколінням "між двох революцій". Психологічний комплекс давніх своїх героїв: Мирона і Дарії з "Чесність з собою", Юрія Микульського і Ріни з роману "Божки" чи гордих реформаторів людської природи з довкілля "Української хати", що.

ВІДБУВСЯ 1-ИЙ З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ КАНАДИ "СЛОВО"

Торонто. — Тут відбувся з великим успіхом 1-ий з'їзд українських письменників Канади, на який прибуло багато гостей із США. Повний звіт про цей з'їзд подамо в наступному числі.

Ред.

за висловом М. Євшана, опинилися "на другому березі", "по той бік добра і зла", яким було "все дозволено", — увесь той характеристичний типаж цього покоління Винниченка переніс в еміграційні умови пореволюційної доби. Ці своєрідні й по своєму цікаві типи пройшли через вогонь української національно-визвольної боротьби 1917-1920 рр. і опинилися на еміграції. Це не були будівники, не організатори, а фантасти і дон Кіхоти. І вони тут завершували свій шлях стражданням, позою чи криком "одчайо-веселих конкістадорів", як висловлювався колись Євшан. Звідси в них ота роблено-легка філософія "непочування", отой іронічний тон про "святість", "гріховність", "каяття", "злочини", "убивства", які так ніби не подобаються Давиденкові. Аналітикові й людезнавцеві авторові роману вони були потрібні, щоб зобразити в розв'язці роману їх поспіль *духову смерть*.

"Поклади золота" — це твір зовсім не про еміграцію. Це цікава символіка доль вибраних і своєрідних людей доби двох революцій. Ані останній з могокан передреволюційних реформаторів людини і моралі, — Мик, ані злодій Крук, ні адвокат і крутий Фінкель, ні безпринципний пристосуванець Свистун, що діє там, де більше платять, ні жертва скомплікованих обставин революційної доби — Гунявий-Нестеренко, — ніхто з них еміграції, як екзильної спільноти, не репрезентує. Навіть вороже наставлений і до роману і до еміграції радянський критик угледіз тут тільки "дно еміграції", а не еміграцію як цілість. Винниченко в своїй творчій фантазії акцентував увагу тільки на тих типах, подіях і відламах еміграції, що, на його думку, найбільше заслуговували на зображення й осуд. Чи може тема негативного типуажу в еміграції заборонена? Чи може українська еміграція "свята та божа" і не мала серед себе ні злодіїв, ні пройдисвітів, ні повій, ні різних фантастів, що хотіли розбагатіти і багатіли на патріотизмі, як часто іронічно любив казати покійний Є. Маланюк, розбагатіти на організації якогось там "Комітету визволення людства", чи "фабрики для експлуатації великої сили — людської дурости"? Досить прочитати тільки спогади Євгена Онацького "На похилій площі" (історії грошових комбінацій Дідушка, графа Тишкевича чи барона Гротте та деяких місій за кордоном), щоб переконатися, що цього тоді не бракувало. А у Винниченковому "Щоденнику" занотовано силу фактів про урядові фонди в якогось Супруна, у колишнього міністра уряду УНР Перепелиці, про шахрайську аферу якогось Устрика чи ще голоснішу аферу земляка нашого з Дарниці на прізвище, здається, Савицького, в яку замішані були міністри й депутати французького парламенту та різні високопостав-

НЕ ЗАБУДЬТЕ

**В І Д Н О В И Т И
ПЕРЕДПЛАТУ**

СВОЄЧАСНО!

лені особи Парижу в 20-і роки. Самого Винниченка його правний дорадник М. Вілінський, в берлінську добу еміграції, пробував втягнути у фантастичну історію розшукування і піднесення затоплених у Білому морі кораблів з різними скарбами. Це все багатющий матеріал для белетристики. І його лише частково використав у своєму романі Винниченко. То чому ж це має бути конче "паплюження еміграції"?

І остання заувага. Як і в попередніх статтях, у цій останній вражає поверховість і неухважність автора. Ми вже вказували як непрощенто плутає критик імена дієвих осіб, як ігнорує або плутає сторінки посилання на джерела тощо. Тут ще додамо: твір Винниченка "Конкордизм" він пише як "Конформізм", роман "Заповіт батьків" у його визначенні — п'єса, проф. Яр. Славутич для нього те саме, що Я. Славутич чи Яр. Славутич. Редактор роману "Слово за тобою, Сталіне!" — один раз Григорій Костюк, другий — І. Костюк, третій Ю. Костюк. Таке, вибачте, нехлюйство літератора викликає не тільки посмішку, але й недовір'я до всіх його розважань. Воно свідчить, що такий літератор не поважає ні праці своєї, ні читачів, і статті свої пише на коліні, покvapно. Але не завадило б критикові пам'ятати німецьку народну приказку, що "покvapність добра тільки для ловлі бліх".

П. С. Наша стаття вже була написана, як у січневому числі "Нових днів", 1973, появилася стаття В. Чапленка "Останній "винниченківський" роман В. Винниченка". У ній автор влучно й аргументовано розглядає хибну Давиденкову інтерпретацію Винниченкового роману "Поклади золота". Оскільки ця стаття В. Чапленка трактує Давиденкову критику роману "Поклади золота" в трохи іншому аспекті, ніж це робимо ми в останньому розділі нашого огляду, ми дуже радімо нашим читачам, для глибшого пізнання проблеми, ознайомитись із цією статтею В. Чапленка.

ЧУЖОМОВНА ПРЕСА ПРО УЧАСТЬ УСП В КОНГРЕСІ СОЦІЯЛІСТИЧНОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ

У квітні ц.р. паризький місячник *Est et Oust* написав про участь у конгресі Соціалістичного інтернаціоналу й Української соціалістичної партії. Там зазначається окремо, що в своєму звідомленні на конгресі УСП представила становище України під російською окупацією. Місячник *Est et Oust* читають спеціалісти в багатьох країнах світу.

У газеті *The Christian Science Monitor* була стаття 30 березня ц.р. з цього ж приводу, а її автор Пауль Воль там пише: "Українська соціалістична партія досі ще існує, а її еміграційні представники брали участь 1972 року в Конгресі Соціалістичного Інтернаціоналу, на якому були західно-німецький канцлер Віллі Брандт та ізраїльський прем'єр-міністер Гольда Меїр".

ПРО СКОВОРОДУ БЕЗ КАДИЛА

Ніхто не може заперечити факту, що Григорій Сковорода був надзвичайна постать в історії України. Недарма з приводу його 250 роковин згадують його з пошаною по обох боках залізної завіси. Мушу зазначити, що цю пошану віддають Сковороді подекуди й люди, які його творів не читали, і ті, що стараються перетолкувати світогляд і життя Сковороди на свій лад. Тому виникають різні непорозуміння, суперечності, за що, само собою, Сковорода не відповідає.

Син козака, Сковорода здобув широку освіту в Київській Академії і довершив її читанням творів античних (грецьких і латинських) авторів та подорожами в країни Західної Європи. Пильно читав Біблію в оригіналі — мовою старо-жидівською. Був авторитетним знавцем поезії і поетичної теорії. Перед Григорієм "Варсавою" (сином Сави) стояла велика наукова і церковна кар'єра. Він, коли б хотів, міг стати єпископом, а то й митрополитом, як його шкільний товариш по академії, київський Митрополит Самуїл Миславський. Однак Сковорода не піддався на спокуси світські й церковні:

"Кинь весь мир сей прескверний! Он — то вточ єсть темний ад".

У поезії про "Птичку жовтобоку" Сковорода радив їй не мостити гнізда високо і закінчив словами:

Нащо ж мені замишляти,
Що в селі родила мати?
Нехай у тих мозок рветься,
Хто високо вгору дметься,
А я буду собі тихо
Коротати милий вік.
Так мине мене все лихо,
Щаслив буду чоловік.

У цих словах — *філософія життя* Сковороди. Був він послідовником грецького філософа Епікура, котрий учив, що щастя людини — в безтурботності ("атараксія"), а досягнути цього можна скромним життям, рівномірною працею, задовольняючись своєю долею і зберігаючи веселий настрій, без страху перед убогством, недугами й смертю. Даремно пізніше, особливо в середні віки приписували Епікурові, нібито він навчав людей ганятися за насолодою, розкішним життям; від того й словом "епікуреєць" почали називати людей, схильних до розгульного життя.

Сергій Єфремов в "Історії українського письменства", виданій перед 1-ю світовою війною, висловився, що Сковорода був сторонником "гедонізму" (грецьке слово *гедоне* — значить — "насолода", "втіха"). Це — непорозуміння. Гедоністом був філософ Арістипп з Кирени. Про

Сковороду відомо, що він спав 4 години на добу, рідко їв м'ясо, уникав алкоголю. Цим він викликав проти себе доноси земляків, котрі приписували йому "Маніхейську ересь". І в своїй одежі і всьому "стилі життя" був Сковорода далекий від "гедонізму": його утіхою була музика, поезія, наука, листування й розмови з приятелями. Цей спосіб життя можна б назвати словами відомого німецького соціолога Макса Вебера — "мирським аскетизмом" (*Innerweltliche Askese*).

Утеча від світу, від його спокус — то була домінуюча ідея в думці і в житті Сковороди. Епікур радив своїм учням жити так, щоб їх світ не помітив, бо так вони будуть щасливі: *лате біосас — проживи сховано!* Сковорода звелів перед смертю зробити напис на надгробку своєму: *"Мир мене ловил, но не поймал"*.

Ці основи світогляду Сковороди треба мати на увазі, коли хочемо зрозуміти нині дивну для нас байдужість філософа до подій, котрі відбувалися тоді на Україні та за її межами. Нагадаємо деякі факти. Після перемоги царя Петра під Полтавою 1709 року Україна стала провінцією московської великодержави. 1722 р. навіть гетьманський уряд скасовано, і в Україні запанувала "Малоросійська Колегія" під командою московських "бригадирів". Відновлення гетьманства за Данила Апостола (1727-30) не було тривале, а Кирило Розумовський (1750-1764) став гетьманом тільки з ласки цариці Єлисавети, що повінчалася з його братом Олексієм Розумовським. 1775 р. російське військо зруйнувало Січ Запорізьку. Ця подія зосталася в народній пам'яті символом втрати свободи, бо селянам, загроженою панщиною, вже не було куди тікати на волю, в Запорізькі степи: *"А щоб те всі знали, тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували"*, — писав Шевченко про кобзаря Перебендю. 1768 року відбувся масовий рух козаків і селян на Правобережній Україні, що була під польським пануванням — Коліївщина. 1773 р. ще сильніше повстання почав з Яіку (Урал) і Волги донський козак Омелян Пугачов, що назвав себе царем Петром III, і воював за визволення селян з кріпацтва. 1783 р. цариця Катерина видала указ, яким забороняла перехід селян на Україну від одного пана до другого: цим було заведене кріпацтво у нас на московський лад. 1789 р. у Франції почалася Велика Революція, котра відкрила нову добу в історії Європи під кличем — "Свобода, рівність, братерство". Ще перед тим за океаном збунтувалися колоністи в Північній Америці проти лондонського уряду і створили вільні Сполучені Штати 1776 р. під проводом Вашингтона.

Даремно шукати відгуку на ці історичні події

в писаннях Сковороди або в його листах до приятелів. Все це минуло поза увагою Григорія Сковороди. В нашій історії 18 вік позначений прискореною асиміляцією української шляхти з польською аристократією на Правобережній Україні і переходом українського козацького старшинства в табір московський "задля лакомства нещасного", як співалося в українських думках. Цариця Катерина II уміла використати кар'єризм "малоросіян", про яких писала, що вони мають "страсть" к чинам и особливо к жалованью". І козацькі старшини добилися свого: російський уряд зрівняв їх у правах з московським дворянством і дав їм необмежену владу над закріпаченими хліборобами — "голяками", як їх називав Сковорода.

Наш філософ засуджував тих земляків, що гналися за багатством, "чинами" і розкішним життям. В "Саді божественних пісень" є одна, що починається словами "Всякому городу нрав і права"; Сковорода згадує "Петра", що плазує перед панами задля службової кар'єри і "Федька-кушця", котрий обманює своїх клієнтів, і юриста, що нагинає закони для своєї вигоди ("строїть на свій тон юриста права"), і тих, що збільшують свої земельні володіння ("тот непрестанно стягаєть ґрунта") і т. д. Сковорода розумів, що в суспільстві, серед якого він жив, владу мали царі, від них та від їх слуг-себелюбців виходило зло, неправда, утиск. У пісні 20 він писав:

"О мире! Мир безсвітний (безрадний)
Надежда твоя в царях!".

Яку ж дає відповідь філософ на неправду, на зло, що жило й ширилось у суспільстві? Думка Сковороди була навколо власної особи, своєї душі:

"Всякому голову мучить свій дур, —
А мні одна только в світі дума.
Как би умерти мні не без ума!"

Філософ закінчує свою пісню і звертається до смерти:

"Смерте страшна, замашная косо!"

Він утішає себе й інших певністю, що той не мусить боятися смерти,

"Чия совість, як чистий хрусталь".

Сковорода високо ставив свободу, називав вільність найдорожчим скарбом у світі. В оді про вільність (*De libertate*) філософ писав, що "злато против волности еще оно блато". В пісні 12 він звертався до вільности: "О свобода! В тобі я начав мудрїть" (став мудрим). І тут знайдемо слова, що найцінніше в світі майно — це "покой та воля свята". В пісні 9 Сковорода писав: "Мні вольность одна єсть нравна" (по душі). З цього видно, що Сковорода думав про свою власну свободу, незалежність від спокус світських. Його ідеал — жити геть далі від міського шуму, від заморських мандрівок, від війни і цивільної служби:

"Не пойду в город богатий. Я буду на полях жить.
Буду вік мій коротати, где тихо время біжить".

Він цурається навіть "наук нових", окрім "умностей Христових". Сковорода хотів би жити як анахорет-пустинник, що задовольняється найменшим:

"Нічого я не желатель, кромі хліба да води.

Нищета мні єсть приятель — давно ми з нею свати".

В пісні 13 автор описує ідилію життя на лоні природи:

"Ах поля, поля зелені,
Поля, цвітами распещренні (оздоблені)!
Ах долини, яри,
Круглі могили, бугри!"

Згадує "потоки чисті, береги трависті", "жайворонка між полями, соловейка між садами" та пастуха овець, що грає на сопілку. Цю привабливу картину завершує Сковорода словами:

"Пропадайте, думи трудні,
Городи премноголюдні!
А я з хліба куском
Умру на місті таком".

Філософ хотів утекти від "грішного світу" на лоні природи, де сонце світить і гріє, де спокій і тишина. Сковорода просив Бога, щоб поміг йому "в Твоєму жить небеснім граді" та щоб його не притягла "в свій слід блудниця-мир, сей темний світ!" (пісня 17).

Сковорода-філософ шукав щастя, що приходить людині через безжурність, як учив Епікур. У пісні 21 Сковорода висловлює навіть сретичну думку:

"Щастія ніт на землі, щастія ніт в небі..."

І філософ знаходить щастя в дружній розмові з другом своїм на лоні природи:

"Сядем собі, брате мій, сядем для бесіди,
Сладок твій глагол живий, чистить мні всі біди..."

Ця Сковородинська ідилія може в нас викликати різні питання: аджеж бачив він кривду людську не тільки в містах; мабуть, ще більшої кривди, утисків зазнавали в той час люди на селі від тих, що "стягали ґрунта", забираючи землі від рядових козаків і обертаючи їх у своїх "підланих". Історики Олександр Лазаревський та Венедикт М'якотін зібрали великий матеріал з архівів. З того видно, якими методами "нова кляса" — старшини козацькі — уміли збільшувати свою земельну власність коштом рядових козаків і селян. Немає в писаннях Сковороди протесту, виразного засуду тієї кривди, яку мусіла терпіти величезна більшість народу ("голяки") від "дуків, що забрала поля й луки", та що бідному козакові "ніде стати й коня попасти" (Дума).

Про тих, що вміли "стягати ґрунта", Сковорода писав:

"Вас Бог одарив ґрунтами, но вдруг може то пропасть.

А мій жребій (доля) з голяками".

Сковорода знав, що "ґрунта" дістали нові пани не "від Бога", а з ласки урядів та своїми заходами, далекими від правди й справедливости. Ско-

ворода співчував "голякам", але не вказав їм шляху до свободи, щоб позбутися кривди й насильства владущих.

Сковорода проповідував усім верствам суспільства поміркованість, опанування своїх егоїстичних нахилів, бо то корінь зла; треба задовольнятися малим:

"Ах, нічим ми не довольні —
Се істочних всіх скорбей!"

Чи могла ця проповідь філософа впливати на тих, що робили службову кар'єру, нагинаючи право й закон на свою користь, або тих, що "стягали ґрунта?" Тікаючи з городів многолюдних на село, Сковорода бачив не тільки поневолеваних селян "голяків", але й національне гноблення України, проти чого протестували і деякі представники вищих українських верств.

Молодший сучасник Сковороди — Іван Котляревський, уважний читач творів нашого філософа, не вагався засудити соціальну кривду, яку терпіли українські селяни від рабовласників-панів. Для них автор "Енеїди" призначив місце в пеклі:

"Панів за те там мордували
І жарили з усіх боків,
Що людям льюти не давали
І ставили їх за скотів."

І національну гордість знаходимо в "Енеїді перелицьованій". Автор згадує часи Гетьманщини, коли жилося українцям вільніше, ніж під командою московською:

Так славної пам'яті бувало
У нас в Гетьманщині колись.
Так просто військо шикувалось,
Не знавши "Стої, не шевелись!"
Так славної полки козацькі —
Лубенський, Гадяцький, Полтавський —
Було собі як мак цвітуть..."

До Котляревського, людини світської, військової, члена масонської лжожі, дійшли ідеї Великої французької революції з її кличами — "свобода, рівність, братерство". У Сковороди — сучасника Французької великої революції немає відгуків на ту епохальну подію. Між ними була значна вікова границя: Сковорода народився 1722 р., а Котляревський — 1769 р.

Французька революція збудила до національної свідомости, до активності політичної широкі народні маси. Коли жив Сковорода, націю "представляли" в Європі (окрім Англії) тільки шляхта та вище духовенство. Тому говорилося в тодішній Польщі: "*Шляхта — нарід*". Інші групи суспільства були тільки убогим простолюддям, що платить податки ("*Misera contribuens plebs*").

Тільки в оді Сковороди — *De Libertate* — є зерно національної свідомости автора. Автор звертається до Богдана Хмельницького словами:

"Будь славен вовік, о муже ізбранне,
Волности отче, герою Богдане!"

В Київській академії часто виставляли в той час історичну драму "Милость Божія", в якій

ПОМЕР ПЕРШИЙ ДЕПУТАТ-УКРАЇНЕЦЬ ДО КАНАД. ПАРЛЯМЕНТУ МИХАЙЛО ЛУЧКОВИЧ

Едмонтон. — У кінці квітня ц.р. тут помер на 80-му році життя видатний український діяч у Канаді Михайло Лучкович перший український депутат до канадського (федерального) парламенту, обраний 1926 р. Він був членом парламенту аж до 1935 р. Михайло Лучкович написав і видав англ. мовою антологію української прози *Their Land* ("Їхня земля"), книжку спогадів *A Ukrainian Canadian in Parliament* ("Українець у канадському парламенті"), переклав англійською мовою твір Тодося Осьмачки "Ротонда душоґубців".

на першій місці виступав Б. Хмельницький, як борець за незалежність. Може бути, що Сковорода згадував свої студентські роки, коли писав оду про свободу.

Найближчий учень і приятель Сковороди Михайло Ковалинський (він учився в Харківській колегії) у біографії нашого філософа переказує його слова, що Сковорода читав біблію "з наміром навчитися пошани до Бога, страху Божого, любови до ближнього, послуху начальству, покірности до влади..." Хоч Сковорода бачив, який несправедливий був режим російських царів і яке тяжке було панування поміщиків над "голяками", але його філософія веліла йому ставитися до всякої кривди соціальної спокійно: він не був охочий до "мятежей". Трудно собі уявити Сковороду як ватажка повсталих селян проти панів, коли сам Сковорода приятелював з землевласниками, що жили з праці селян, "підданих".

Син свого часу, Сковорода, хоч і писав, що його "доля з голяками", однак уважав, що мусять бути неоднакові правила поведінки для різних суспільних станів. Він написав книжку "*Християнської етики (добронравіє) для молодого шляхетства Харківської губернії*" і в цій книжці твердив, що дворян треба навчати правил моралі іншим способом, ніж свинарів і хліборобів...

У Сковороди був погляд, що людське життя неначе театр, у котрому кожному доводиться грати свою "ролю" (це слово Сковороди), яку призначив Бог. В цих словах чується вплив теології Кальвіна, про предестинацію, споконвічне призначення від Бога. М. Ковалинський пише:

"Сковорода вчив, що всі стани добрі, і Бог, розділяючи членів суспільства (на стани), нікого не покривдив."

Тому людина, що живе згідно із "вродженою склонністю", буде щаслива через працьовитість, через виконання повинности, "на яку Промисел Божий поставив кого..." Навпаки, нещасливі прокляті Богом ті люди, що живуть всупереч "званію природи". Подібність з Кальвіновим поділом людей на Богом вибраних ("*electi*") і засуджених ("*damnati*"), мабуть, не випадкова. Щоправда, Сковорода казав, що він сам собі вибрав

ролю "на театрі сего світа", між "голяками", в наміреному убозтві. Але можна думати, що цей нахил шукати щастя в простому, незможному житті сам Сковорода уважав за "перст Божий".

В своєму житті, незалежному від принад світу, та в небоязкому осуді-критиці всяких "прихотей" Сковорода мав багато приятелів і не мало ворогів — світських і духовних осіб. Уже його відмова стати монахом і робити кар'єру в ієрархії православної церкви викликала невдоволення серед духовенства. Йому казали, що він міг би стати "стовпом церкви і покрасою монастиря" (Печерського в Києві). Розгніваний Сковорода відповів:

"Доволі й вас, стовпів неотесаних у храмі Божім".

Українська церква після 1686 року втратила свою автономію і з волі царя Петра I підлягала так званому "Святішому синодові", міністерству, залежному від царського уряду. Бути "стовпом" у такій установі Сковорода не хотів, бо це перело його релігійному світоглядові та моралі.

Своїх студентів і людей всякого стану Сковорода вчив розуміти біблію не дослівно, а символічно. В біблійі, казав Сковорода, "я шукаю суті крізь буквальне значення". Тому він толкував оповідання біблійі про перехід синів Ізраїля "сухим дном" Червоного моря з пророком Мойсеєм на чолі способом символічним, як і інші подібні чудеса.

Сковорода не вірив у Пекло ("Ад"): "Ада ніт і не бивало". Пекло для людини це "зла воля". Отже, щоб бути щасливим, люди повинні викоренити зло, гріх у власній душі. Тоді не буде людина боятися смерті.

Свою філософію визначив Сковорода власними словами:

"Коли дух у людині веселий, думки спокійні, серце мирне, то все світле, щасливе, блаженне".

А досягнути цього можна, пам'ятаючи слова Епікура, які часто повторював Сковорода в розмовах з людьми, в поезії, в філософських трактатах і в листуванні:

"Дяка всеблаженному Богові, що трудне зробив непотрібним, а потрібне не трудним".

Філософія Сковороди не була в згоді з тодішніми церковними доктринами. Але адміністрація Слобідської України, де Сковорода прожив більшу частину свого віку, не переслідувала "Старчика Варсаву" (сина Сави). Навіть губернатор харківський після розмови з Сковородою "полюбив його", як пише Ковалинський. А проте не трудно було б поставити Сковороду перед суд за ересі, за погляди, не згідні з ученням церкви. Чи не ересь — рівняти філософа Епікура з Ісусом Назаретським? Сковорода писав у 30 Божественній пісні, що не треба боятися смерті, бо смерть це *спокій, не зло*:

"Так живал афинеїський,
Так живал і єврейський
Епікур — Христос..."

Чоловік глибоко релігійний, Сковорода однак не вважав обрядів церковних за обов'язкові для

спасіння душі. Тому перед смертю, що настала 29 жовтня (старого стилю) 1794 р., Сковорода не хотів приймати тайн причастя і маслосвяття. Ковалинський пише, що Сковорода, як і апостол Павло, вважав, що людина спасається вірою, незалежно від виконання ритуалу-обрядів. Однак він погодився на це, "виконав усе згідно з обрядним звичаєм: Сковорода мав на думці "совість слабіх, непевність віруючих", не хотів своєю відмовою виконувати обряди захитати віру в людях.

Друг Сковороди Мих. Ковалинський свідчить, що його учитель з найбільшою охотою розмовляв "з простолюдинами" і менше знався з людьми вищих клас. Мені здається, що Ковалинський трохи перебільшує, бо він згадує імена значних і заможних людей із шляхти, у яких жив Сковорода, як їх бажаний гість: Щербинин у селі Ба-

ЧЕТВЕРТИЙ КОНКУРС СУЖ КАНАДИ НА ТВОРЧИСТЬ МОЛОДИХ

Управа Спілки українських журналістів Канади проголошує оцим ЧЕТВЕРТИЙ КОНКУРС на літературну і журналістичну творчість молодих авторів, твори яких друкувалися в українських виданнях або були окремо видані в Канаді в 1972 і 1973 рр.

У конкурсі можуть брати участь автори віком до 25 років або до віку закінчення університету.

Конкурс творчости молодих буде проведено за такими правилами:

1. Кожна редакція українського часопису, журналу або радіо-програми в Канаді надсилає на конкурс найбільше три вибрані нею твори молодих авторів у формі вирізок із сторінок своєї публікації (статті, репортажі, літературні прозові або поетичні твори, нариси і т. ін.). До уваги беруться тільки твори, друковані в даному часописі чи журналі, виголошені на радіо-програмі або видані окремо в 1972-73 рр.

Автори можуть і особисто надсилати на конкурс свої твори, що були друковані в українських часописах, журналах чи виголошені на радіо-програмах, були видані окремо в 1972-73 рр.

Жюрі, що його призначить управа Спілки українських журналістів Канади, вибере з-поміж надісланих на конкурс творів найкращі та визначить нагороди.

Спілка українських журналістів Канади оголошує такі нагороди: 1—\$100.00, 2—\$75.00, 3—\$50.00.

Реченець надсилати твори кінчається 1-го листопада 1973 р.

Управа СУЖК просить редакції й окремих авторів негайно надсилати на конкурс твори. Імена авторів і назви часописів, журналів чи радіо-грам треба подавати в окремому заклеєному конверті, позначеному гаслом, яким треба також зазначити надсиланий твір чи твори. Посилати на адресу Спілки:

Association of Ukrainian Journalists
of Canada

140 Bathurst St. — Toronto, Ont. M5V 2R3

баях, у Захаржевського в Бурлаках, у с. Хотетові на Московщині (у Ковалинського), в Іванівці у Ковалевського, де Скворода й умер. Свої філософські книги писав Скворода, само собою, не для "простолюдинів", що в більшості були неграмотні. Твори Сквороди були в копіях поширені між його приятелями — духовними особами, поміщиками й купцями і були видруковані далеко пізніше, в 19-му столітті.

Однак не можна заперечити впливу Сквороди на українську "чернь", як тоді називали селян і міщан, простих людей. Тут діяла, мов якісь чари, привабна постать Сквороди, що своїми словами і способом життя захоплював "простолюдинів", мов святістю. Його добрість, розум, веселий характер, нарочита бідність, любов до людей і охота помагати їм словом і ділом, не вимагаючи ні від кого подяки і вдячності, — ці риси характеру "старчика" Сквороди давали людям України живий образ "праведника". І хоч філософські твори його не були доступні "черні", зате його поезії, писані мовою, близькою до народної української, ширилися в суспільстві хліборобів далеко.

Тарас Шевченко, згадуючи в поезії своє дитинство, зазначив, що він у свій зошит *"списував Сквороду або Три Царіє со дари"*. Слова, які часто зустрічаємо в писаннях Сквороди — *"Когда ти невесіол, то ти нищ і гол"* — відповідали українському характерові. Ці слова, в "гедоністичному стилі", чули українці в поезії кобзарів: *"Дай же Боже, щоб козаки пили й гуляли та веселі мислі мали!"*

І Сквороду не раз мучила нудьга, і думки про смерть тривожили душевний спокій філософа: *"Ах ти, скука, ах ти, мука"*, — писав він. Однак Скворода старався зберегти веселий настрій і своєї меланхолії не показував нікому. Гумористично згадує він оповідання біблії про вигнання Адама з раю. Коли Адам, послухавши Єви, покуштував овочів з дерева добра і зла, боячися кари за порушення Божого наказу, заховався в кущах, то Господь Бог, шукаючи грішника, гукає: *"Адаме, Адаме, куди тебе чорт заніс?"* Подібну гумористичку міг чути Скворода в тодішніх українських інтермедіях та віршах на теми з біблії. Так, в однім вірші Бог каже до грішників:

"Пішов же вон, Адаме, з раю!

Наївся яблук, аж сопеш!"

Єву "небогу" Господь посилав "прясти"...

Образ мандрівного філософа в сірій свиті, з сопількою, флейтою і бандурою, людини, що хотіла жити вільно, незалежно, для розширення свого знання і для передачі своїх думок іншим, — ця постать захоплювала багатьох сучасників Сквороди і викликає інтерес до нього й досі.

"Бо я не орю, ні сію, ні торгую, не воюю, а відкидаю всяку житейську тирботу (печаль)". — так писав Скворода до Ковалинського. Цим шляхом ішов Скворода, щоб досягнути щастя. Живучи в грішному світі, Скворода тікав від мирських принад і спокус. Був певен, що це йому

удалося, бо звелів перед смертю своєю на гробовому камені написати слова переможця: *моя ляв, світ його "не піймав"...*

Що дає нам філософія і приклад життя Сквороди? *І мало й багато*. Ми розуміємо, що наслідувати Сквородин *modus vivendi* (спосіб життя) величезна більшість людей не може, бо тоді розпалася б усяка господарська й політична структура суспільства. Нам чужа *байдужість* Сквороди до великих потрясень, що сталися за його життя в політиці: до згаданих попереду подій можна ще додати руїну незалежної Польщі, ліквідацію Кримського Ханства і відступ Туреччини з північного побережжя Чорного моря. Тому не годиться порівнювати Сквороду з грецьким філософом Сократом: Скворода прямував до удосконалення, до щастя, тікаючи від бурі й боїв житейських, а Сократ, навпаки, був активний у політиці і як громадянин-воїн. Противники засудили Сократа на смерть, бо він критикував їхню політику. Скворода критикував лихі звичаї, гріхи людей, він *моралізував*, але політичні проблеми обминав.

Ковалинський згадує свою розмову з Сквородою, в якій Скворода говорив про різні "толки і акти", а також і про так звану "секту мартиністів*"). Молодший сучасник Сквороди, російський письменник і видавець Ніколай Новіков (1744-1818) належав до масонів і був критиком кріпацького режиму. За це цариця Катерина II звеліла посадити Новікова в кріпость Шлюссельбургу 1792 р. Як повідомляє Ковалинський, Скворода сказав, що він не знає мартиністів: *"Якщо вони відокремлюються в правилах і обрядах, щоб здаватися мудрими, то я не хочу їх знати; а коли вони шукають мудрости щирим серцем, щоб бути корисними громадянами суспільства, то я їх шаную; але для того нащо б їм відокремлюватись?"* З того видно, що Скворода був проти будь-яких тайних товариств ("сект"), котрі ставили перед собою і політичні цілі.

"Непротівлення злему" дією, яке міститься в філософії Сквороди, дуже вподобав Лев Толстой, що хотів стати на рівень з "простим народом" і шукав щастя через самовдосконалення: *"Царство Боже внутрі нас"*.

Події, що настали в Росії та в інших країнах в ХХ віці, показали ясно *непрактичність* цієї філософії.

*) Мартиністи (їх у Франції називали ілюмінатами) — палкими чи горливими) — то була секта містиків, заснована з почину Мартінеза р. 1754. Мартиністи мали певні ритуали при вступі членів до їх тайних організацій. Сам Скворода був схильний до містицизму. До масонів і мартиністів він не належав. Однак філософією Сквороди цікавилися масони. В І томі нового видання творів Сквороди згадано два новознадені трактати Сквороди в матеріалах бібліотеки Арсенєва в Москві, серед масонських рукописів: *"Бесіда 1-я/Сіон"* та *"Бесіда 2-я/єврейський Сіон"* (Київ, 1973, стор. 7).

Всеж слід визнати вагу особи Сковороди і його прикладу в українському народі, в нашій історії. Він був "стихийний демократ", бо в час агресивного кріпацтва братався з "черню" і не гнувся перед "начальством", хоч був незаможний і не мав "чинів". Сковорода глузував з шляхти, що називала людей нижчого стану "черню", і питався: "Відкіль же вилонилися білі пани"? За цю гуманність любили Сковороду в народі і серед освічених, моральних людей ім'я його було в великій пошані: не дарма Котляревський умістив віршу Сковороди в своїй "Наталці Полтавці": "Всякому городу нрав і права"... Сковорода ширив освіту і охоту до науки в Україні, і заснування університету в Харкові 1804 р. було великою мірою ділом його послідовників, "сковородинців".

Читаємо "кострубату" мову Сковороди: то мішанина українсько-церковно-слов'яно-російська. Чи він гордував рідною українською мовою? Ні! Ковалинський пише, що Сковорода,

"коли писав для своєї сторони, то уживав малоросійського діалекту і правопису, що вживається в вимові малоросійській; він любив завжди свій рідний язик і рідко примушував себе розмовляти чужою мовою..."

Деякі поезії Сковороди читаємо мов народні пісні або вірші Шевченка, з їх коломийковим розміром. Але прозових своїх творів Сковорода не писав щиро-народною мовою. То була *вина школи*, в якій він учився. В Київській академії викладова мова була латинська, а ще польська, бо церковно-слов'янська мова не була вироблена досить для таких наук, як філософія, фізика чи астрономія.

В Росії, від часу царя Петра I, російська мова почала витіснити мертву церковно-слов'янську. І молодший сучасник Сковороди — Г. Державін — писав поезії досить доброю вже російською мовою, а історик Карамзін в кінці 18 віку дав раду своїм землякам: *"Пишіть так, як розмовляють..."*

Треба пам'ятати, що в 18 віці в різних країнах Західної Європи найбільш уживали мови латинської та французької. Пруський король Фрідріх Великий писав свої твори мовою французькою, навіть поет Гете на початку писав вірші французькою мовою. І Пушкін замолоду хотів бути французьким поетом, бо знав французьку мову краще за російську. Сковороді найлегше було писати мовою латинською, і латинські поезії він писав, узявши за приклад особливо Горация: Гораций був прихильником філософії Епікура.

Недавно в Мюнхені мав доповідь єпископ Рюпп (Rupp), католицький пронуцій в Багдаді (Ірак). Тема доповіді була: *"Григорій Сковорода і Жан-Жак Руссо"*. Єпископ Рюпп знає слов'янські мови і читав твори Сковороди. Доповідач звернув увагу на схожість поглядів Сковороди і Руссо на виховання, згідно з природою людей і на захоплення їх життям на лоні природи. І мандрівне життя Сковороди та Руссо зближає обох цих філософів.

Мені довелося зробити деякі зауваги до доповіді єпископа Рюппа і вказати на різницю їх поглядів і способу життя. Сковорода був релігійним "світським аскетом", чого не можна сказати про Руссо, що був "bonvivant" і до релігії ставився байдуже. Сковорода жив згідно з своєю філософією, а Руссо, хоч писав твори про виховання, однак своїх нешлюбних дітей віддав у притулок для "безбаченків". Руссо проповідував радикальну реформу суспільства, його ідеї підготувляли значною мірою ґрунт для Великої французької революції, а Сковорода шукав насамперед власного удосконалення і вважав за ідеал жити далеко від турбот "городу багатолюдного". Повний контраст між обома був у поглядах на науку й мистецтво. Руссо заперечував вагу наук і мистецтва для поступу. Сковорода, навпаки, займався пильно наукою і був прихильником поезії й музики.

УВАГА!

УВАГА!

Усім зацікавленим нашим красним письменством пропонуємо купити книжку

Володимира Винниченка

"СЛОВО ЗА ТОБОЮ, СТАЛІНЕ!"

(Політичні концепції в образках)
РОМАН.

Редакція і вступна стаття Григорія Костюка. Мистецьке оформлення Якова Гніздовського. Видання Комісії для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка Української Вільної Академії Наук у США.

Книжка у гарній твердій оправі і на доброму папері, 374 сторінки. **Ціна 8 дол.**

Замовляйте в Академії або у в-ві "Нові дні":

Ukrainian Academy

206 West — 100 Street

New York, N. Y. 10025, USA

ПЕРША УКРАЇНЬСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

**24-годинна, солідна і шквора обслуга
чищення і направа "форнесів" безплатно.**

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

ПРО ІСТОРІЮ УКРАЇНСЬКОГО ЕМІГРАЦІЙНОГО ПИСЬМЕНСТВА

Хоч як це не дивно, але проминули ювілейні роки, минуло півсторіччя самостійницької української еміграції, а ніхто, здається, ані натякнув на потребу підбити підсумки творчості українських письменників-емігрантів за ці 50 років у формі "Історії українського еміграційного письменства". У всякому разі я ні від кого не чув про таку потребу, як не траплялися мені думки про це і в різних статтях оглядового характеру. І, либонь, таки я вперше висунув таку думку в своїй статті "Завдання нашої літературної творчості на чужині", написавши: "Ефективність цієї творчості була б переконливіша, якби замість голого переліку імен (як у цій моїй доповіді) та написав хто справжню історію еміграційного письменства, з науковою аналізою конкретного надбання кожного письменника... Це були б підсумки того, що вже зроблено"...¹⁾. З цією думкою я звертався до нашого літературного критика Вадима Сварога аж двічі: один раз, як працював з ним у Каліфорнії (1962-1963 р.р.), другий раз — у листі до нього років зо два тому. У Каліфорнії я накидав був навіть схему побудови такої історії, дав її Сварогові, щоб заохотити до праці. На жаль, він не зацікавився цією темою. Самому мені не хотілося за цю роботу братися, бо... я ж хотів, як цього прагне й кожен письменник, щоб у нашому літературно-історичному процесі було визначено місце й моєї творчості. А мені самому, зрозуміла річ, писати про себе не можна. Але ця тема мене весь час муляла, і от я тепер, не дочекавшись, щоб хтось узявся за цю роботу, і знайшовши випадково в своєму архіві оту накидану ще десять років тому схему, вирішив викласти хоч би загальні думки, потрібні для здійснення цього задуму. Якщо десь доведеться мені згадати й свою творчість, то я братиму це в дужки, а ті дужки означатимуть, що це лише мої суб'єктивні інформації чи бажання, необов'язкові для інших авторів.

Насамперед виникає питання: що таке українське еміграційне письменство досліджуваної доби? Хоч це, здавалося б, досить просте питання, та коли його продумати уважніше, то виходить, що відповідь на це питання не така легка. Були бо різні умови життя й творчості в різних письменників цієї доби, і ці факти не вкладаються в ту саму схему періодизації, бо й не всі ці письменники, як побачимо зараз, однаково "еміграційні" і через те не підлягають однаково розглядові. От, наприклад, якщо Володимир Самійленко, тікаючи від більшовиків на захід, не поїхав далі Львова, а потім і повернувся до Києва, чи його можна вважати еміграційним письменником? Він же увесь час був на українській землі! Те саме можна сказати про Д. Донцова як "старого емігранта" з Наддніпрянщини (я маю на

увазі його літературно-критичну діяльність), про Кліма Поліщука та його дружину Галину Орлівну. То інша справа, що В. Самійленко міг у Галичині почувати себе емігрантом: як сатирик, він не міг у галицькій ідеологічній атмосфері мати себе, як "удома", оскільки він звик до ліберальних умов для сатиричної творчості в Російській імперії після 1905 р. та повної вільності під час революції 1917-1920 років. Якщо він міг надрукувати в донцовському "Літературно-науковому віснику" протибольшевицьку "Гею", то вже із своїм "Спритним ченчиком" він не міг туди потрапитися. А от Д. Донцов не тільки до галицької атмосфери пристосувався, а ще й "згустив" її, почав задавати тон у літературному житті. Чому повернулися на Наддніпрянщину К. Поліщук та Г. Орлівна, я не можу сказати, але мені ясно, що й вони, як і Самійленко та Донцов, не можуть бути в "Історії українського еміграційного письменства". Не така легка справа і з творчістю В. Винниченка 20-их років. Хоч він жив і творив тоді на чужині, але його твори, та ще й не тільки давніші написані, а й написані на чужині (п'єси "Над", "Великий секрет", роман "Соняшна машина") друкуються на Наддніпрянщині, і він мав безпосередній контакт з українськими читачами на Україні. Чи цю його творчість можна вважати еміграційною? Я думаю, що ні. Адже й Леся Українка чи не більшість своїх творів написала поза межами України, та ніхто не скаже, що це письменниця-емігрантка! Звичайно, Винниченкова творчість 30-их та 40-их років уже цілком належить до еміграційної. Є деяка подібність із щойно визначеним питанням про Винниченкову творчість 20-их років у питанні про Євгенову Маланюкову творчість 20-их та 30-их років. Хоч він жив у Празі та в Варшаві, але друкувався у донцовському "Літературно-науковому віснику" та в "Віснику" у Львові і мав повний, навіть ідеологічно гармонійний контакт із читачами на західних українських землях.

Коли говорити про письменників "нової еміграції", то й серед них є не дуже легкі для з'ясування постаті та факти з їхньої творчості. Не можна спускати з уваги того, що в більшовицькій дійсності була так звана "внутрішня еміграція", до якої передусім належали письменники, що хоч і жили на Україні, але писали "захально", не могли тих своїх творів друкувати, а через те й доводити їх до українських читачів на батьківщині. А деякі до того ще й фактично писали на вигнанні, переважно в Середній Азії, тобто на чужині. [Наприклад, я не міг друкуватися на

¹⁾ "Визвольний шлях", кн. VII-VIII, Лондон, 1965 р., стор. 751.

Україні від початку 30-их років, а від 1938 року й жив поза межами України, спочатку в Туркменії, а потім на Північному Кавказі (не на Кубанщині) і там понаписував свої твори "Ісько Газа", "Півтора людського" (почав ще на Україні), "Люди в тенетах" (почав ще на Україні), "Цяця-молодичка", "Купідонові стріли", "Пеня на Дзюбину голову", "Життя і серце" та дещо інше]. Здається, те саме можна сказати про Докію Гуменну, яка, після надрукування в "Житті й революції" прийнятного для режиму "Віруса", пізніше писала вже, здається, "захаявно", але в мене немає інформації, що саме так (тобто "захаявно", без надії опублікувати це за тих умов) вона написала.

З усього сказаного можна зробити висновок, що еміграційними письменниками треба вважати тих письменників, які не мали безпосереднього контакту з українським народом, а в історії еміграційного письменства слід розглядати лише ті твори, які не були доведені до українського читача на Україні. Звичайно, це тільки основна теза, і це не значить, що, пишучи, наприклад, про еміграційну творчість В. Винниченка, не можна не згадати того, що його "Соняшна машина" була надрукована на Україні, пишучи про творчість У. Самчука як одного з письменників "нової еміграції", не слід згадувати про його надруковану в Галичині "Волинь". Це треба мати на увазі тим більше тоді, як письменник, опинившись у вільних умовах західного світу, перевидав друкований твір у новій редакції, із якимись змінами. | Хоч я написав "Пиворіза" ще на Україні, ба й видав його там, у Львові, але на еміграції я перевидав його з великими змінами, тож про це не можна не сказати, писавши про мою творчість. Не можна замовчувати й того, що п'єса "Купідонові стріли" була надрукована у Кракові під заголовком "Знайдений скарб", що його дав цьому творові, без узгодження зі мною, ред. Р. Купчинський. Моя повість "На узгір'ї Копет-дагу", видана вперше у Львові, пізніше була перевиdana в Канаді в розширеному вигляді і під змінним заголовком — "У нетрях Копет-дагу"). Цим я хочу сказати, що тільки властиво-еміграційні твори того чи того письменника мають бути всебічно проаналізовані в "Історії українського еміграційного письменства", і саме з цією метою, тобто щоб дати більші можливості для такої всебічності, я хотів би обмежувати розгляд того, що вже на Україні розглянуто (напр., про "Соняшну машину" В. Винниченка у 20-их роках написав багато). Звичайно, це не виключає того, що й на еміграції можна писати цілі монографії про ці твори.

Другий важливий момент у проєктованій праці — визначення об'єктів вивчення чи, інакше сказавши, вибір письменників і творів, що за їхню значність заслуговують на історичну санкцію. Тут треба пам'ятати, що історія письменства — ні в якому разі не бібліографія видань, а вивчення історично-літературного процесу, і через те в ній, в історії письменства, мають бути з'ясовані та вивчені тільки ті письменники та твори,

які були чинниками певного розвитку українського мистецького слова, збагачували мистецьке надбання українського народу. Не є історія письменства й літературною критикою як такою, яка може розглядати всі твори, що появляються в друкованому вигляді, з метою або визначити їхню повноцінність, або цілком відкинути з метою не допустити їх в історію письменства. Звичайно, я не можу сказати, що вибір письменників та творів — легка справа. Мистецькі твори не вимірюють метрами чи аршинами. Але в розпорядженні історика письменства є для цього один досить певний критерій — принцип максимальної наукової об'єктивності, що виключає з його свідомості особисті симпатії й антипатії, партійність, конфесійний фанатизм тощо. Коли мова йде про проєктовану в цій статті історію українського еміграційного письменства за минуле півстоліття, то ці останні перешкоди виростають майже до неподолінних розмірів, оскільки люди мого покоління були фактично сучасниками всього досліджуваного процесу, і через те їм здобулися на таку об'єктивність майже неможливо. От я в цій статті згадую і далі ще згадуватиму навіть тих, хто мене "викреслював" з українського письменства, і роблю я це з метою бути об'єктивним, але разом з тим не виключені й мої певні суб'єктивні симпатії чи антипатії (хоч для письменників "старої" еміграції я, не будучи учасником тодішнього літературного життя на еміграції, не був сучасником, а декого з цих письменників, зокрема Є. Маланюка, я навіть через романтику віддалі й як "недосяжного" ідеалізував, лише пізніше, зблизька "зменшив" своє захоплення). "Яскравим" прикладом не-об'єктивності в подачі письменників та творів є стаття Є. Маланюка в "Encyclopedia Britanica", що я про неї свого часу писав уже в нотатці "Як ми інформуємо Захід про українське письменство", надрукованій у журналі "Нові дні", ч. 96 за січень 1958 р. Він же "викинув" з історії українського письменства "народників" І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, ну, і Винниченка, а замість цих велетнів нашого мистецького слова виніс на міжнародний форум своїх приятелів, що мають у своїй спадщині по одній маленькій збірочці віршів, — Ю. Дарагана, О. Ольжича, О. Телігу. Необ'єктивною ця інформація Є. Маланюка була ще й через те, що він не був літературознавцем, а для того, щоб писати історію письменства, мало бути навіть талановитим поетом. З цього випливає й та незаперечна істина, що за цю справу не можуть братися дилетанти. Тим то цілком ясно, що коли за це візьметься хтось із кваліфікованих літературознавців, то з проєктованої історії українського еміграційного письменства автоматично випадуть деякі з тих письменників, що в різних наших оглядах та рецензіях фігурували як "генії" чи "великі" письменники. Одним із "кандидатів" на таке вилучення передусім може бути О. Ольжич, людина, може, заслужена в нашій політичній боротьбі, але аж ніяк не видатний поет. Про нього влучно написав О. Стефанович: "Він важить більш, аніж його камін-

ний, сірий вірш". А А. Юриняк у своїй рецензії на збірку О. Ольжича "Величність", попри свій щирий замір доказати протилежне шляхом докладної аналізи "поетикальних засобів" цього поета, не зміг показати ні "досконалості" його рим, ні свідомого звукопису (алітерацій, що їх він помилково називає "асонансами") тощо²). Звичайно, не виключено, що й Ольжича історик може принагідно згадати, хоч би для того, щоб засвідчити наявність у нашій еміграційній поезії 30-их років фашистських ідей та настроїв, процитувавши для цього рядки з його поезії "Японія": "Бий їх, кволих, слабих, оспалих!" (тут мова про японських імперіялістів, що тоді "били" оспалих китайців). Зрештою, Ольжич може фігурувати в групі таких, як і він, малопродуктивних поетів, що їхня спадщина не перевищує кількох десятків віршів, — О. Теліги, О. Лятуринської, О. Стефановича й ін. Сама мала кількість у їхньому надбанні свідчить про малу "потужність" їхнього хисту, бо хоч і кажуть звичайно, що в такій справі, як мистецька творчість, сила не в кількості, а в якості, але без певної кількості немає й повної якості. І цих поетів не виправдус навіть рання загибель чи смерть: якщо Ольжич загинув, коли йому було 36 р., О. Теліга прожила приблизно стільки років, то це такий вік, коли справжні талановиті поети навіть закінчують поетичну творчість і переходять на прозу, як це було, наприклад, з О. Пушкіним. А скільки дав Пушкін в поезії! Леся Українка прожила не набагато довше за О. Телігу, а хіба ж кількість їхніх творів можна порівнювати? Ну, а О. Стефанович і прожив таки довгенько. А крім того, у його спадщину могли потрапити поезії Лавра Миронюка, що передав Стефановичу в присутності Ф. Мелешка до схову чи не аж двісті поезій, як про це казав мені останній. Може, сам Стефанович і не міг привласнювати цих чужих творів, але після його смерті видавці могли помилково їх приписати Стефановичу. Ця можливість тим імовірна, що поезії цих двох поетів дуже схожі, як у цьому можна легко переконатися,

проглянувши хоч би вміщені у збірнику "Координати", I (В-во "Сучасність", 1969 р.).

Взагалі сказавши, якщо проєктований у цій своїй статті історик українського еміграційного письменства схоче сумлінно виконати своє історичне завдання (а інакше не варто й заходжуватися біля цієї справи), то він повинен бути готовий до розвінчування "геніїв" та "великих", що їх натворили в нашій еміграційній письменстві партійні, приятельські та інші рецензенти. От є у нашій еміграційній поезії більше добрий перекладач, аніж талановитий поет, що підписувався "Михайло Орест". Я не заперечую його плідної діяльності на полі нашої літератури у вільному світі, розуміючи його як автора оригінальних поезій, доброго перекладача й видавця (чи краще сказати: редактора) творів його брата Миколи Зерова, але чи можна про нього сказати, що він "великий поет"? А от якийсь "Петро Боголюб", заховавшись під цей кон'юнктурний псевдонім, охарактеризував його ось так: "Михайло Орест — великий мислитель"³). Це заголовок його статті про творчість Михайла Ореста, але в цій статті він не доказав "величчя" цього поета.

Хто читав мою статтю "Завдання нашої літературної творчості на чужині", той знає, що я не схильний применшувати вагу нашої вільної у вільному світі літературної творчості, але для того, щоб ця вага була повновіага, треба позичити з неї оті безпідставні перебільшення. Звичайно, не слід забувати й протилежних випадків — недооцінки справжніх вартостей та низькоякісних "кількостей".

З огляду на складність явища нашої еміграційної літератури та фактичну відсутність справжніх оцінок наших досягнень у творчості окремих письменників не може бути легким і питання про *періодизацію* історії її та віднесення чи приділення окремих письменників до того чи того періоду або групи. Ув отій згаданій на початку цієї статті схемі побудови я намітив був такі розділи цієї історії: 1. Уводина (виклад таких думок, як в оцій своїй статті, але й недостеменно цих самих, бо проєктований історик може мати свої міркування). 2. Українське еміграційне письменство після краху нашої визвольної боротьби 1917-1920 років. 3. Українське еміграційне письменство після Другої світової війни. 4. Загальні висновки (значення українського еміграційного письменства як вільного вияву творчості українських письменників, що значною мірою компенсує втрати такої творчості під більшовицьким режимом).

Але тут виникає питання: кого з письменників приділити до першого періоду, кого — до другого? А може, є такі письменники, що їхню творчість треба розглядати в обох періодах, оскільки вони це були живі й після Другої світової війни? Якщо до першого періоду, без сумніву, належать О. Олесь, С. Черкасенко, В. Винниченко (цей

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ

"БУТТЯ"

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

123 стор.

Ціна 2.50 дол.

З замовленням звертатися:

"PLY" Co-op Ltd.

768 Queen St. West

Toronto 140, Ont., Canada

²) "Овид", ч. 4, жовтень-грудень 1969 р., ст. 33.

³) "Визвольний шлях", кн. IX, вересень, 1965 р.

останній творчістю 30-40 років), то як бути з Є. Маланюком, з Уласом Самчуком? На мою думку, Є. Маланюк мусить бути у першому періоді, бо тоді він сказав усе, що міг сказати, тим часом як у другому періоді уже тільки "підсумовував" надбання першого періоду, як про це свідчать його збірки "Серпень" та "Перстень і посох" (?— В. Ч.). Занепад його хисту в другому періоді засвідчив він сам у своїх рядках:

Зі мною ангели не розмовляють більше,
Дух відлітає, тяжеліє тіло
І тягне до землі. Й земля рождає вірш,
Що ледве рушиться, змагаючись безкрило,
Що ледве дихає, що ледве примовля
(? — В. Ч.)....⁴)

Але творчість У. Самчука, навпаки, належить уже переважно до другого періоду, коли з'явилися його найкращі твори — "Чого не гоїть вогонь" та "На твердому ґрунті". [Моя творчість, зрозуміла річ, теж належить до другого періоду, тільки в ній слід окремо розглянути а) "захалавні" твори, видані на еміграції, як от "Люди в тенетах" тощо, та б) твори, написані вже на еміграції, — "Чорноморці", "Гетьманська спадщина" тощо].

Звичайно, і в першому, і в другому періодах є письменники, приналежність яких до того чи того періоду очевидна. "Безсумнівними" в цьому розумінні є ті письменники молодшого покоління, що я їх зразу після закінчення Другої світової війни "зарєєстрував" у своїй статті "Серед брязкоту зброї" (була надрукована в авгсбурзькому журналі "Наше життя", а пізніше передрукована в журналі "Молода Україна").

З усього цього випливає, що той, хто взявся б за цю відповідальну працю, мусів би добре продумати матеріал та систему його викладу, бо тільки так можна дати уявлення про український історично-літературний процес на чужині. При цьому творчість письменників слід розглядати у їхніх взаємозв'язках за ознаками методів творчості (реалізм, романтизм, неоклясицизм тощо), жанрів, стилів.

Внаслідок тільки такої роботи з-під пера автора вийшла б справжня "Історія українського еміграційного письменства", а не збірка статей про окремих письменників, їхніх, так би мовити, "літературних портретів".

Само собою розуміється, що в проєктованій історії мусить бути розглянута й еміграційна літературна критика, яка в другому періоді була виразно поділена на три різновиди: а) реалістичний, б) неоклясичний, в) "модерністичний".

В окремому розділі слід розглянути організацію письменників "МУР, Об'єднання письменни-

ків в Авгсбурзі (як дуже активне, що перше після війни почало видавати газету "Наше життя", журнали "Заграда", "Сьогодні"). До речі, не зайвим був би в цій "Історії" й огляд еміграційних літературних журналів та альманахів, від "Нової України" починаючи.

Як бачимо, навіть з тими логічними "обмеженнями" та вилученнями окремих безпідставно прославлених письменників, що про них була мова на початку цієї статті, матеріалу для роботи проєктованого історика більше ніж досить.

А така "Історія українського еміграційного письменства" мусить бути написана, і її можуть написати тільки еміграційні літературознавці. Поневолені під більшовицьким режимом літературознавці не сміють навіть згадувати про наші здобутки і пишуть лише про здебільшого мертворожені писання "радянських" "письменників-орденоносців".

Думайте, читайте...

"МЕЧ СВЯТОСЛАВА"

Вийшла друком дев'ята книга "МЕЧ СВЯТОСЛАВА" Івана МАНИЛА-ДНІПРЯКА.

Ціна 2 долари.

"Книжка "Меч Святослава" під кожним оглядом добра... Це найкраща Ваша книжка!" —

З. ДОНЧУК.

"Ви починали непогано. Та й у пізніших Ваших творах, уміщених у цій збірці, є багато цікавих моментів, а головне — усі зони мають зміст". — В. ЧАПЛЕНКО.

"Щиро дякуємо за 2 прим. Вашої нової збірки "Меч Святослава". Бажаємо дальших успіхів!" — НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА.

"Твої твори деякі — класичні. Напишу рецензію". — Л. ПОЛТАВА.

Таку ж думку про "Меч Святослава" висловили Ю. МОВЧАН, І. КМЕТА-ІЧНЯВСЬКИЙ, Я. СОКІЛ та ін.

Замовлення і гроші (можна готівкою в конверті) висилайте на адресу:

Mr. I. Manylo

Cumberland Rd., Millville, N. J. 08332, USA

⁴) Подаю за "Післясловом" Д. Донцова, надрукованим у "Визвольному шляху", кн. II за 1969 р. Між іншим, у цій Маланюковій тексті засвідчений і занепад авторового українського мовного чуття, яке, щоправда, й раніш не було в нього дуже тонке.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ОЙ, ВОЛОШКИ, ВОЛОШКИ!

(Фрагмент із повісти "Покоління зійдуться")

Десь у далекому Ноймаркті ліс на камені ріс. Ліс обкопували, зрубували, обстрілювали — і він нидів, блід, втрачав запах життя, вкривався іржею. Скільки тут не закопувано людей—юних хлопців і дівчат, ліс не оживав. І дощі зрошували, і сонце зогрівало; лиш десь здалека оспівували його вигнані наполохані пташки, так ліс завмирав. А люди мусіли тут жити, боротися з недугою, від якої дерева сохли, і звір утікав. Сохли дерева, знечулені в корені. А люди казали: "В усьому тут Божа рука!".

Серед лісу огорожа, бараки, обставлені вежами для вартових. Серед лісу яма, мов болюча рана. У цій ямі найнявся комусь торохкотіти млинок. Молов він камінь на борошно. Торохкотіння це — весела й нудне — пахло здалека свіжим хлібом. Яма вирувала густим пилом, закипала потім, зяяла дірою в небо. На дні ями ворухнуться лахміття — це люди. Вони підставляють динаміт під кам'яну стіну, б'ють молотами, так начебто за тою стіною мали розвиднитись їм нові обрії у рідні простори. У торохкотіння млинка впліталася пісня — далека і давня.

Тут, у цій ямі, працював Дмитро. Білоруси звикли були його кликати Митька. Якось раз йому скотився камінь на ногу і його забрали до шпиталю, але місця там не було, вбрали ногу в гіпс і відіслали до найближчого бараку, в якому лежали лише ті, яким виходу вже не було. Якщо ти здоровий, але коли в тебе немає рук чи ніг, до праці ти не здатний, то й ніхто не поспішить рятувати тобі життя. Дмитро ще до таких не належав, примістили його тільки задля місця.

Одного ранку, коли сонце націлилось у вікно бараку, розвісивши на стіні свою теплу тканину, стіна ця відкрилась Дмитрові сторінкою болючої історії. Стіна списана була прізвиськами, датами, гаслами, перегуками, останіми прощаннями з життям, характерними підписами — різними мовами

..."Проклятого, 1949 тут поневірялись українські дівчата тільки за те, що не дались збезчеститись"... і цілий ряд підписів. "Далеко до тебе, моя люба батьківщино, а в мене немає ніг!"... "Перекажіть моїй дружині, діточкам, що коли шукатимуть батька свого, то хай зупиняться тут серед лісу на цій галявині, замішеній нашими черепами, і помоляться за мене!"... "Я скінчуся тут, а разом зі мною скінчиться тут цей "рай" і райх!"... "Передайте рідним привіт!"... "Навчайте діток казочок про вовка й овечку!"... "Передайте рідним, приятелям і знайомим привіт — улюблену мою пісню:

"Ой, волошки, волошки —
Червоні, сині та білі!

Ви у мойому житті
Спомин чудовий лишили!"

Надя".

Прочитавши це, Дмитро забув, що в нього нога в гіпсі. Вихопився з-під коца і потягся до стіни, припавши устами до сучковатої дощини. Йому хотілось слова із стіни позбирати, мов ті ліскові горішки, якими він ділився з Надею там, на рідній царині. Знайомий почерк дрібненькими пальчиками взяв його за серце і не пускав. Слова не відступалися, застигли й живі припадали до його душі. Сонце водило пензлем по стіні, просмикало крізь поживклий ліс, піски, рани й бандажі, озолочувало стіну й живу мову на ній. Слова на сонці оживали, ворухнулись. Дмитро бачив далеку царину, вориння, зелені верхи, те ж саме сонце і Надю з бандурою в руках. Її пальчики ніжно лоскотали струни й висотували з них нечувані досі квиління Дмитрової душі.

Кожного ранку й вечора в молитовній позі із схрещеними руками прилипав до сучковатої стіни.

"Тут була Надя! Це почерк її руки. Пісня її — моя пісня! Десять років не бачились. Де мені шукати її?" — бився думками.

А Надя, тут недалеко за горбом, працювала у "баворки". Як тільки вичитала Дмитрове пошукування — пташкою стрепенулась. Тікала вечорами з хати в недалекий лісок за горбом. З-за огорожі виглядала, чи не побачить десь у якомусь вікні бараку Дмитра. "Почути голос його хоч здалека. Присідала навпочіпки, щоб підглянути життя в таборі. А в таборі, як у таборі. Десь вихопиться пісня, заплаче у якомусь вікні дівчина, метушня і гамір. — Підглянула в лісі каменолом.

Баворка вивозила до міста городину продавати. Мала вже тут свій постійний куток — лавочку. Біля городини залишала Надю, сама верталась додому.

Одного разу Надя, збираючись до міста, приготувала Дмитрові посилку. Взяла свіжоспечену хлібину, кусник сала, дещо з городини — усе це завинула в платину, вложила листа й заадресувала, але своєї адреси подати не хотіла. День видався мрячний. Увесь час Надя стояла за прилавком і ніяк було їй одірватись на пошту. Після обіду небо прояснилось. Надя кожного разу над вечір замикала ту лавочку і йшла пішки додому. Сьогодні вона замкнула раніше, ніж звичайно, й подалась додому ноймарктським лісом. Як дуже хотілось їй зустріти Дмитра, так і боялась цього. Ішла лісом з заадресованою посилочкою, наспівуючи й розглядаючись навкруги. Зупинилась на березі каменолому. Яма пчихала пилюкою, хмурилась до сонця замряченими челюстями. У ямі,

мряці пилу ворушились люди. Один із них — і буде ж Дмитро. Але звідси його не впізнаєш. Надя сиділа на березі наспівуючи пісню "Волошки". Пісня зливалась із відгомонам змішаних з гуркотом пісень, вліталась в торохкотіння млинка. Щораз більше Надю гнітила сила гіркою відчаю, і тоді вона питала себе: чи не пуститися комитьголовою у глибінь ями. "Чого ця доля ще хоче од мене?" — сказала. А після цього хлібину в платині піднесла вгору й кинула в глибінь ями. Не прислухавшись до відгуку, метнулась у кущі й подалась бігом, навпростець лісом до своєї господині.

**

"Дорогий Дмитре!

І знов, немов на глум, зводить нас доля. Чого їй ще треба від нас? Я не знаю, чи ще є що в тебе для неї, бо в мене небагато. Не гнівайся, що я адреси своєї тобі не подаю. Хіба вона моя? Ми народ без адреси. Я знаю вже, що ти живий. Але смутить мене, що ти в каміноломі. Це ж для тебе, молодого хлопця, велике горе. Мені хотілося б почути, що ти десь відстоюєш волю нашій батьківщині. Саме в цьому розгарі, коли рішатиметься доля народів, хто стане за нас? Як розіпхають нас по якихось норах, хто підійме наш прапор? Мені тяжко уявити, щоб наша Україна піднялась без тебе. Піснями її не здобудемо.

Я рада б зустріти тебе, хоч і боюся цього. Може краще буде жити тільки надією про нашу зустріч. Мені чомусь тепер згадалось, як ми часто вдвох виступали на сцені в любовних ролях. А один раз я грала на сцені роль безрукої дівчини...

Прощай!
Твоя Надя."

Дмитро не знав, чим пояснити Надину конспірацію. Чому вона не хоче подати своєї адреси. Не плянує зустрічі.

Оця хлібина в платині з невідомої плянети злітала частіше. Разом із хлібом — лист, щоб, як то кажуть, і для душі, і для тіла.

"Все це гарно, але чому не подасть адреси? Як довго ще можна ждати на це?" — думав Дмитро.

Млинок торохкотів, яма глибшала, дні поринали в темні ночі — черствіли. Дмитро тільки й мріяв про зустріч з Надею. Вставав і лягав з думкою про неї. Вона являлась йому у снах, наближалась кожною стиглою стебеліною, дозріваючою ягідкою. Десь з-за кущів показувалась темносиня беретка, в якій Дмитро так звик був її бачити. Вчувались звуки бандури. Простягались ніжні руки, брали його в палкі обійми. Дмитро в уяві обцілював ці тендітні пальчики, що лоскотали бандуру і в чарівному звучанні торкались струн Дмитрової душі.

Між робітників рознеслась вістка, що на галявині в лісі в неділю — Зіслання св. Духа — відправиться св. Літургія для робітників-українців.

Вістка ця подала надію на молитовне поєднання з усіма, що відійшли, і зустріч із живими, яких не часто можна зустріти тут.

І прийшла ця неділя. Зелена запашна неділя, десь із українських піль, з вінками й хоругвами — та й зупинилась тут у чужому лісі на безхресному кладовищі.

Дике поле, пооране скалистими скибами, обведене чорною ливною — кладовище. Муравлині купини, позначені нумерованими палями, — могилки. Тут вистрягли жовті коліна, там гострі лікті. Блищать дощами змиті нігті. Зів'ялою травою постелилось волосся. Розчин піску, перемішаний з кістками й тілом. Тіло, після зливних дощів, немов ріпа з землі показалося. Їх, здавалось, живцем тут запорпували: складали всіх горілиць, а вони після того ще вивертались, як кому вигідно та либо було. Лежали то потилицями, то зіницями до неба. "Пізнавайте! Читайте нумери! хто визнається на цих нумерах?... Пізнавайте нас!" — З гнівом до Бога повертались спиною до сонця.

Схилилась громада прибита понумерованими копаками до землі: застрягла в пісках похилим лісом. О, скільки гарячих молінь, протестів і скарг упало тут.

Молоді хлопці й дівчата взяли за руки і живим вінком обвинули безхресне кладовище:

Помолимося за тих, що у розлуці
Помруть відірвані від рідних хат;
Помолимося за тих, що у розпуці
Вночі гризуть залізні штаби грат,

Що душать жаль у невимовній муці.
За тих, кого веде на страту кат.
Над ними, Господи, в небесній тверді
Простри Свої долоні милосердні!

І настала мить, у якій сонце зупинилось, зсунувши з обличчя свого хмарину, вибачаючись.

Тоді Дмитрові мигнула в очах знайома беретка. "А може це тільки галюцинація" — подумав. Вона щезла на мить, а опісля знов, — попливла у хвилля зачісок. Дмитро пустився навздогін, пропихався крізь гурт, збивав людям з уст отче-наші.

Надя оглянулась, смикнула в кущі — ховалась. Дмитро за нею — вона втікала. Пробувала загубитись у гурті. Хтось притримав її за рукав. Дмитро наздогнав. Надя, немов піймана злодійка, трусилась. Ішли лісом. Надя не сама, з нею господинин синок — малий Альфред. Ішли мовчки, немов нагнівані. Надя несла в руці пучок якогось зілля. Час до часу підносила до носа, крадькома кидаючи оком на Дмитра. За кожною усмішкою очі їй запливали сльозою. Дмитро не міг опритомніти, йому уявлялось, що це сон.

— Надю!

— Так, Дмитре.

— Мені не віриться, що це ти.

— В цьому є трохи рації.

(Продовження на 30 стор.)

ГАННА ТИМОФІВНА МАНДРИКА

(За передмовою до збірки "ГАННА МАНДРИКА — ВИБРАНЕ",
видання Комітету Українок Канади, Вінніпег, 1962)

Ганна Мандрика (1894-1957) була видатною українсько-канадською діячкою, журналісткою, педагогом — жінкою високої культури, інтелігентности та особистого чару. Походила з старого і знаного українського роду. До Канади переселилася в 1929 році, до свого чоловіка д-ра М. І. Мандрики. Дуже скоро вона включилася до українського жіночого клубу, провідницею якого була Анна Йонкер. Ганна Мандрика стала душею цього об'єднання різних жіночих українських товариств міста Вінніпегу, яке найраніше почало співпрацювати з місцевим відділом Канадської жіночої ради. Згодом названий український клуб реорганізувався в Українську жіночу раду, яка з часом стала всеканадським Комітетом українок Канади.

Поза своєю участю в українському жіночому русі Ганна Мандрика відзначилася в праці, як перша управителька Українського канадського фонду допомоги. На цій посаді вона була від 1945 до 1949 року. Головним завданням фонду була поміч українським скитальцям та іншим українським жертвам війни в Європі. Перебуваючи на цій праці вона заслужила високу пошану і вдячність не тільки в Канаді, але й далеко поза нею.

Як громадська діячка Ганна Мандрика відзначалась не тільки своїми писаннями, але й промовами, до яких вона мала особливий хист.

Коли Ганна Мандрика приїхала до Канади, вже існували українські жіночі товариства, але вони вели працю відокремлено — кожне в своєму громадському середовищі. Їй стало ясно, що українське жіноцтво має об'єднатись для спільної дії, і під її впливом була створена федерація жіночих товариств у формі "Української жіночої ради", яка розгорнула дуже активну діяльність. Провід у Раді взяла на себе Ганна Мандрика, підучуючи й притягаючи до проводу все більше й більше жінок. В 1937 р. до Ради входило вже 11 жіночих організацій, і Рада близько співпрацювала з Канадською жіночою радою, скріплюючи свої зв'язки з загальноканадськими організаціями.

Коли по війні зникла потреба моральної та матеріальної допомоги тисячам українських скитальців, Комітет Українців Канади став шукати такої особи, яка б могла поставити відповідно цю справу, мала повне довіря та виконувала свої обов'язки з любов'ю. Вибір припав на Ганну Мандрику. На пропозицію генерального секретаря Комітету Я. В. Арсенича Г. М. прийняла це становище з почуття національного обов'язку. Вона була ініціаторкою й організаторкою цілої системи, вклала весь свій час і свою душу. Спра-

ведливо на її надгробнику написано: "Свій Божий дар і своє серце віддала народові".

Вона була також організаторкою перших українських дитячих ясел у Вінніпегу. Підучувала української мови дорослих уже дівчат і молодих жінок, як кандидаток на громадський провід. Популяризувала українських письменниць і поеток своїми лекціями, промовами та фаховими розвідками в пресі. Її перу належать розвідки про Лесю Українку, Ольгу Кобилянську, Олену Пчілку та ін., про окремі твори цих письменниць, про їх виховне значення. Вибрані її розвідки, статті й промови видані згаданою вище збіркою.

Народилася Ганна Мандрика в Києві 12 грудня 1894 р. Її батько, Тимофій Боровицький, був управителем нотаріальної контори в Києві. Мати її — Марія, з дому Обушинська. Вчилася Ганна в Київській дівочій гімназії св. Княгині Ольги, потім на Вищих українських курсах, закінчила Український педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі. Одружилася вона з Микитою І. Мандрикою, тоді членом Української Центральної Ради, 1-го лютого 1918 року, під час бомбардування Києва московськими арміями Мурав'йова. З ним щасливо пробралася через фронт услід за українським урядом.

Хто знав Ганну Мандрику, той й тепер пам'ятає її і як мудру дружину д-ра М. І. Мандрики, ідеальну господиню, культурну і тактовну як у своїй родині, так і серед людей. Недарма її чоловік звертався до неї тільки на "ви", очевидно, з безмежної пошани до її людяности, доброго виховання й уміння оцінити чоловіка й тільки мудро з ним поводитись, ніколи не порвуючи гармонію і мир у родинних відносинах. Як дружина, Ганна Мандрика була взірцем і вчителькою для дуже багатьох українських жінок.

Померла 8-го червня 1957 р. в Вінніпегу від серцевої недуги.

ФЕДІР ОДРАЧ

"ВОЩАДЬ"

повість

387 стор.

Ціна \$5.00

Замовляти:

Кляра Одрач

**9 Bank Street
Toronto, Ontario, Canada**

ДРЕЙФ МАТЕРИКІВ

Ще п'ять років тому гіпотеза про дрейф материків сприймалась скептично, але, в результаті нових досліджень, сьогодні вже вона має багато послідовників, а аргументи критиків значно ослабли.

Ідея руху материків не нова. Ще 1620 року Ф. Бекон дискутував можливість того, що Західня півкуля була колись з'єднана з Європою і Африкою, а через 200 років після нього французький учений А. Снайдер, указав на подібність між американськими і європейськими закам'янілими слідами рослин віком до 300 мільйонів років і запропонував теорію, що всі материки колись були суцільним масивом.

У кінці ХІХ століття геологи світу вже серйозно обмірковували можливість дрейфу материків.

У 1908-1910 р.р. американський учений Тейлор і німецький Вегенер, незалежно один від одного, запропонували механізм, за допомогою якого можна підрахувати горизонтальні переміщення земної кори і показати, що, можливо, материки роз'єдналися. Пізніше Вегенер, на основі геологічних та палеонтологічних даних, показав кілька відповідників, які дають історичну картину на двох берегах Атлантичного океану. Він вважав, що десь коло 200 мільйонів років тому всі материки були з'єднані в один суцільний надматерик, який він і назвав Райдаеа. І хоч більшість дослідників схиляється до концепції про існування двох великих масивів, а не одного, роботи Вегенера стали в центрі дебатів, які продовжуються дотепер.

Зовсім недавно знайдено додаткові докази руху материків. Останні льодовики залишили значні сліди в Південній частині Південної Америки, Африці, Австралії, на Мадагаскарі і в Антарктиці. Разом з геологічними змінами, зв'язаними з льодовиками, знайдено багато закам'янілих розкопок однакових рослин, а це вказує на те, що якби, наприклад, з'єднати східній берег Південної Америки з західнім берегом Африки, то не було б ніякого розриву ні в минулому рослинного світу (200 мільйонів років тому), ні в картині геологічних змін у наслідок льодовиків. Крім того, залишки мезозавра з-перед 270 мільйонів років знайдено на обох берегах Південного Атлантичного океану, в Бразилії, в південній Африці і ніде більше. Якби Мезозавр міг добре плавати, він би через океан проник до багатьох частин світу. Він це робити не міг, а тому знайдені залишки свідчать про те, що Південна Америка і Африка були в ті часи з'єднані сухоходом.

Взагалі розкопані залишки тварин можуть бути поважним доказом на користь теорії дрейфу материків. Географічне розміщення тварин вста-

новляється завдяки двом факторам: кліматові і різним водним перепонам, особливо морям і океанам. Напр. тварини, що живуть біля полюсів, мають менше видів, ніж ті, що живуть у тропічних місцевостях. Океанськими бар'єрами обмежені не тільки суходільні тварини. Велика частина видів риби, наприклад, може жити тільки в прісній воді. Отже, якщо материки розколюються і розходяться, появляється генетична ізолюваність між розділеними сегментами в минулому однорідної земної фауни. А якщо два шматки Землі з'єднуються, то постає однорідна фауна наслідком вільної міграції. В цьому процесі, очевидно, також відбувається вимирання менш пристосованих груп, які не можуть витримати сильнішої конкуренції.

В новому світі, наприклад, на протязі мільйонів років після того, як Південна і Північна Америка роз'єдналися, сталося розрізнення видів ссавців. А коли збудували земляний міст між ними, один ссавець з Південної Америки — Арманділло — виемігрував на Північ, а багато таких, які були невідомі на Південь від Панамы, перейшли туди з півночі. В такий спосіб обидва континенти стали мати 22 родини однакових ссавців.

Висновки, зроблені з вивчення розкопаних залишків тварин, не завжди цілком переконливі, але взагалі ступінь погодженості між палеонтологами й іншими вченими знаннів про Землю такий високий, що можна мати довір'я до цих висновків.

Два американські вчені, Дітц і Голден, спираючись на наявні теорії, погодилися з Вегенером, що сучасні материки колись були з'єднані, і намалювали цей надматерик з картографічною точністю. В додаток до цього вони намалювали чотири мапи, на яких показано розлом і розколювання материків за останні 180 мільйонів років. Дрейф материків ці вчені основувають на геології структури Землі (plate tectonics) і на розшириванні дна океану.

За цими теоріями Земля має тверду літосферу, верхній шар її близько 100 км завглибшки. Очевидно, в наслідок діяння сил в астеносфері, слабшій верхній верстві порід, які лежать в основі літосфери, шар літосфери розколюється на кілька окремих плит. Нині є десять таких плит і багато додаткових плиток. Материки лежать на цих плитах і рухаються разом з ними. Механізм руху плит ще не цілком ясний. Дітц і Голден вважають, що, можливо, плити можуть бути холодніші й тяжчі на якомусь кінці, а тому цим кінцем занурюються в глибокі ущелини, які знаходяться в основному на периферії Тихого океану. В наслідок цього виникає тріщина вздовж протилежного краю плити. Ця тріщина заповнюється густим

потоком порід з нижнього шару Землі, а також розтопленими дайками базальту. Ці породи тяжчі за гранітні породи материків, вони осідають на рівні 4 км нижче рівня океану. Таке розірване місце стає новим океанським дном. Плити продовжують розходитись, базальт продовжує далі заповнювати цю тріщину, і цей процес формування нового океанського дна або постійного покриття старого дна називається океанське розширення. Цей процес відбувається швидше ніж формування гірських хребтів чи руйнування їх ерозією.

Прелюдією до гіпотези, що морське дно розширюється, було відкриття т. зв. середньо-океанського хребта. Вздовж цього хребта є тріщина, в яку постійно заходять дайки базальту. Дітц і Голден заявляють, що означення "Середньо-Океанський" неправильне як для Тихого океану. Атлантийський і Індійський океани утворились там, де материки розколотись, а тому їх вісь розширення має бути в центрі, однак Тихий океан не утворився в наслідок тріщини в материках. Це стародавній океан. Його хребет не є посередині, а тягнеться з півночі на південь далеко на схід від центру.

Цей опис процесів дуже спрощений; насправді рух земної кори набагато складніший.

Материки мають в основному ту саму форму й розміри, що й тоді, коли розломився основний материк Райдаеа, як твердять Дітц і Голден. Сторони материків, звернені до Атлантийського та Індійського океанів (Америку з Європою і Африкою) так мало змінилися, що їх можна легко пригнати один до одного. Але плити земної кори, на яких лежать материки, змінюються розмірами і формою як не додаванням нових океанських ден уподовж тріщин, то абсорбцією океанської поверхні в глибоких ущелинах нижчих верств.

За схемою реконструкції Дітца і Голдена материк Райдаеа 200 мільйонів років тому був масою Землі неправильної форми, яку навколо омивав океан, пращур Тихого океану. Затока (Tethys Sea), з якої зформувалось Середземне море, відділяла Африку від Євразії. Друга затока відділяла Індію від Австралії, а третя була пращуром Північно-Льодового океану. Уся площа цього величезного материка становила 40% всієї земної поверхні (як і тепер). Площа суходолу на обох півкулях була майже така сама (тепер дві третини всього суходолу лежить на північ від екватора). Якби Нью-Йорк тоді існував, то він був би на екваторі і більше висунений на схід. Іспанія була б також на екваторі. Японія була б набагато далі на північ, ніж тепер. Індія і Австралія були б рядом з Антарктидою, отже й набагато південніше, ніж тепер.

Після 20 мільйонів років дрейфу, тобто 180 мільйонів років тому, північна частина материка відколотась від південної, яка також стала розколюватись. Індія відділилась тріщиною, яка мала форму і яка почала ізолювати Південно-американську масу від Антарктиди і Австралії.

135 мільйонів років тому, тобто після 65 мільйонів років дрейфу тріщини розширились, Пів-

нічно-Атлантийський і Індійський океани оформились. Тріщина зформувала і Південно-Атлантийський океан. Після 135 мільйонів років такого руху, тобто 65 мільйонів років тому нова тріщина відділила Мадагаскар від Африки. Зформувалось Середземне море, але Австралія ще була з'єднана з Антарктидою.

Протягом останніх 65 мільйонів років Індія, рухаючись на північ, зіткнулась з Азією, і тріщина відділила Австралію від Антарктиди. Північно-Атлантийська тріщина ввійшла в Північний льодовий океан, роз'єднавши північну частину материка. Збільшилась віддаль і від Південної Америки до Африки.

Дітц і Голден обчислили і майбутній рух материків — протягом наступних 50 мільйонів років. За цими їхніми обчисленнями Антарктида буде там, де вона тепер, а Атлантийський і Індійський океани будуть далі збільшуватись коштом Тихого океану. Австралія рухатиметься на північ і зіткнеться з Євразійською плитою. Східня частина Африки відколеться, а Північна закриє Біскайську затоку. Середземне море фактично зникне. Частина Каліфорнії відділиться від Північної Америки і почне рухатись на північ. Через 10 мільйонів років Лос Анжелос, наприклад, буде на одному рівні з Сан-Франціско, що належитиме ще до основного материка. Через 60 мільйонів років Лос-Анжелос почне занурюватись в Алеутське заглиблення.

Ця реконструкція може бути не цілком точною, бо деякі незначні поправки вже автори самі зробили, однак їхні начерки показують шлях, яким майбутня геологія буде йти.

Використані джерела:

1. "Continents Adrift", "Reading from Scientific American".
2. A. Hallam: "Continental Drift and the Fossil Record", "Scientific American", No. 5, Nov. 1972.

УВАГА!

УВАГА!

**ЧИТАЧІ В ТОРОНТО
ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ**

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

**Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслуговування
печей.**

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

Твоя слава, Чигирине!

Тьмяно поблискуючи водами, неквапливий Тясмин бережливо взяв в обійми стародавній, овіяний легендами Чигирин. Над ним, наче споконвічний страж, зазмерла велична Богданова гора. Осінь подарувала їй усі барви, від багрянцю до золота, і на їх фоні, вписана в блідо-блакитне небо, застигла постать Богдана Хмельницького з гетьманською булавою у високо піднятій руці.

Здається, на вершині гори, де сьогодні, як і сотні років тому, лютує вітер, витає пам'ять про минулі часи.

Ні, не згинула твоя слава, Чигирине. Нашадки пам'ятають про бійців козацького війська, які наклали буйними головами в битвах з турками і польською шляхтою. Їм, відважним, поставлено тут монумент, і сама історія говорить з сучасниками словами, що викарбувані на його граніті. Трохи нижче — місце, де понад триста років тому стояв верхній замок Богдана Хмельницького. До цього часу збереглися рештки його фундаментів і глибоких ровів.

Чи буде повернено Богдановій горі її колишній вигляд? Так. І допоможе реставраторам нещодавно знайдене цінне свідчення історії — щоденники останнього коменданта Чигирини, фортифікатора Патріка Гордона. Військовий інженер залишив не тільки опис боїв, а й план стародавнього міста. За ним саме археологи відкриють фундаменти, а архітектори здійснять реконструкцію резиденції гетьмана, башт і стін. Поруч з пам'ятником Хмельницькому з'явиться скульптурна галерія сподвижників і соратників видатного українського полководця і державного діяча.

Чигирин стане початком великої історичної експозиції краю. Складовою частиною її буде також село Суботів, засноване Михайлом Хмелем. Археологи знайшли фундаменти оборонних башт в улюбленій резиденції гетьмана та ряд поховань у Іллінській церкві — родинній усипальниці Хмельницьких, що її збудував Богдан у 1653 році. Зараз вона сядяглась у будівельне риштовання і реставрується за проєктом, який розробив кандидат архітектури С. К. Кілессо. Монументальній споруді повертається первісний вигляд, звільняючи від пізніших нашарувань. Церква, в якій поховано 1657 року Богдана Хмельницького, становить не тільки історичну, а й художню цінність. Екскурсанти незабаром зможуть побачити цю чудову споруду такою, якою бачив її Тарас Шевченко, що намалював у своєму альбомі фасад будівлі.

Завершальним в експозиції Чигиринського історичного комплексу буде Холодний яр — той самий, де "колись гайдамаки табором стояли, лагодили самопали, ратища стругали". На крутому пагорбі біля Троїцької церкви, збудована в 1800 році на місці славнозвісного Мотронинського храму, що був оплотом Коліївщини. Назкруги — густі ліси, розтяті ровами. Колись з кілками, вилами і косами проходили тут повсталі селяни, збираючись під прапор свого ватажка Максима Залізняка. Після реставрації будівля стане музеєм Коліївщини.

Холодний Яр зберігає пам'ять про багатьох видатних людей. Дубом Максима Залізняка називають могутнє, у вісім обхватів дерево, що стоїть непорушно ось уже тисячу років. Напис на гранітній брилі напроти Троїцької церкви засвідчує екскурсантам те, що тут бував Тарас Шевченко. А молодий парк і сірий моноліт, закладені три роки тому, складають шану холодноярським партизанам, що завдавали жаху ворогові під час Великої Вітчизняної війни.

Головна тема нового історичного комплексу на Черкаській землі — національно-визвольний рух українського народу.

Л. КОРОБЧАК

ВІСТІ ОСЕРЕДКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ВІННІПЕГУ

Дотація на випуск українського фільму. Канадський уряд дав Осередкові української культури й освіти дотацію в сумі \$6.000 на випуск фільму про перших українських поселенців у Манітобі. Продюцентом фільму має бути Святослав Новицький. Фільм, при мінімальному бюджеті, мав би коштувати \$15.000 із розрахунком, що коли українське суспільство справді зацікавлене своєю культурою та історичною спадщиною в Канаді, воно повинно само подбати про решту потрібних фондів. Дана урядом дотація — це лише заохота, — спонука до дальшої наполегливої праці.

ВИСТАВКИ В ОСЕРЕДКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Від 16 березня до 6 квітня в картинній галерії Осередку тривала виставка картин видатного сучасного художника Юрія Соловія. Виставку офіційно відкрила д-р Марина Антонович-Р. На виставці були показані картини із серії "1.000 голів".

Виставка кераміки та графіки молодого мистця з Калгарі Т. Дякова була в експозиції від 8 до 27 квітня.

Мистецький критик Джон Грєм у "Фрі Пресс" за 14 квітня в рецензії на виставку Т. Дякова пише: "Мірилом успіху виставки може бути те, що перед закінченням офіційного відкриття вже майже під кожною керамікою був значок із написом "Продане".

Таки взяло

Вихвалявся чоловік, як він пиячив на базарі.
— Одну, — каже, — випив, не бере. Другу випив — теж не бере. Третю випив — узяло: гаманця з кишени й кожуха з воза.

1

КОРИСНА ІРЖА

Наукові працівники фізико-технічного інституту АН УРСР одержали в замкненій посудині високий вакуум за допомогою звичайного іржавого заліза.

Звичайні дифузійні масляні смоки, які вживають в вакуумних установах, мають ваду: до вакууму попадають випари масла, які утворюються під час роботи смока. Виявилось, що іржа — це добрий поглинач. Українські науковці нарізують з іржавого заліза пластинки і закріплюють у корпусі, т. зв. пастки, яку встановлюють на смок.

2

ЖИТОМИРСЬКИЙ ПІРОФІЛІТ І МОРСЬКІ МАЯКИ

В 1930 р. на Житомирщині виявили родовище рожевого пірофіліту з запасами в мільйон тонн.

Цей мінерал має унікальні якості: практично не розширюється при нагріванні і не стискається при охолодженні. Маяки не можуть без нього обійтися. До виявлення пірофіліту на Житомирщині його діставали з закордону.

Тепер пальники морських маяків, у яких горить вогонь і вказує напрям кораблям у далеких морях і океанах, зроблені з Житомирського пірофіліту.

3

МІКРОТРОН В УЖГОРОДІ

В Ужгородському відділі фотоядерних процесів Інституту ядерних досліджень АН УРСР і на кафедрі ядерної фізики Ужгородського університету встановлено мікротрон — прискорювач руху електронів електричним полем високої частоти в однорідному магнетичному полі.

За допомогою цього прискорювача можна буде контролювати кількість кисню, фтору та деяких інших елементів у досліджуваних речовинах, потрібних під час промислового виробництва високотоксичних хемічних сполук. Спроби такого контролю розробили вчені кафедри ядерної фізики Ужгородського університету.

4

ПОЛІМЕРИ В МЕДИЦИНІ

В Інституті хемії високомолекулярних сполук АН УРСР створюють полімерні матеріали для потреб медицини. Досі полівретанові (кляса полімерів) матеріали застосовували у серцевій хірургії, виготовляючи з них клапани (хлипаки) для запознення плевральних порожнеч, пльомбування печінки, селезінки, нирок, заміників м'язевих і кісткових тканин.

Українські вчені почали з цих матеріалів виготовляти імплантанти і клеї, які у точно визначений час повинні розсмоктуватись у тілі людини.

(За журн. "Наука і суспільство", ч. 1, 1973)

Ветеринарний лікар

Один чоловік надумав посміятися з ветеринарного лікаря. Зустрівшись із ним, питає:

— Я чув, ви скотячий лікар?

Ветеринар йому на те:

— Так. А що у вас болить?

Здогадливий

— Хлопці, що там за гвалт?

— Та дурнів б'ють.

— Ой, то треба тікати...

У суді

Суддя: — Ви стверджуєте, що вони жили як чоловік і жінка?

Свідок: — О ні, значно краще.

Розумний пес

— А знаєш, куме, є такі мисливські пси, що розумніші за своїх господарів.

— Чи не новину сказав! Я й сам мав такого

Можете повірити

— Можете повірити, що я оце за тиждень убив двадцять дев'ять русаків?

— Казав би вже тридцять!

— Та що це ви, невже я заради одного зайця стану брехати?

Дайте хоч там спокій

— Не витримаю, кумочко! Лишив мене небіжчик, і такий у мене жаль, що піду за ним у могилу...

— Кумцю, майте Бога в серці! Дайте небіжчикові хоч там спокій.

**

Не всяк Святослав — Хоробрий, а Володимир — Великий, як і не кожен Петро — Сагайдачний.

Тож як може бути той Ярослав Мудрий чи Розумний, що вдався Навпачний?

ШАНА Й ДЯКА НАШОМУ ЗАСЛУЖЕНОМУ СЕНЬЙОРОВІ М. І. МАНДРИЦІ

(Закінчення з 2 стор.)

гла не знати де опинитись. Тепер уже можна певніше і спокійніше дивитись у майбутнє дітища великого Ол. Т. Кошиця (Осередок) і дітища великого Д. І. Дорошенка (УВАН) у Канаді — насамперед завдяки д-рові Микиті Івановичу Мандриці. Якщо не повелось йому замолоду виконати доручену місію — український університет тут закласти, то бодай на схилі віку поталанило надолужити те торжеством на відтинках інших. І про це нехай знає історія.

У неділю, 29-го липня 1973 року на оселі "Київ"

(біля Торонто, Канада)

відбудеться

СУЖЕРІВСЬКО-ДОБРУСІВСЬКА ЗУСТРІЧ

з українським громадянством у 40-ву річницю великого
голоду в Україні 1932-33 років

ПРОГРАМА ЗУСТРІЧІ БУДЕ ОГОЛОШЕНА ПІЗНІШЕ.

КОМІТЕТ

(332 Глен Парк Авеню, Торонто 19, Онт.)

ОЙ, ВОЛОШКИ, ВОЛОШКИ!

(Закінчення з 24 стор.)

- Чому так?
- Не мене питай.
- Ні, це ти! Та ж сама, що й була!...

Надя посміхалась, втираючи кінцем хусточки, в якій завинуте було зілля, сльозу. Хлопчик ішов за ними, граючи на губній гармонійці. Сонце кинуло на них свою тінь, але це вже тоді, як вони стояли обнявшись. Тепер уже Дмитро відчув, що Надя без руки, що ліва рука в неї штучна. Дмитро обняв Надю, як і колись. Надина права рука із зіллям спочила на Дмитровому плечі, а ліва звисала мертва. Надя схлипнула. Десь за куцями гармонійка вигравала стару романтичну німецьку мелодію.

— Чого ти, Надю? Заспокійся!

— Я вже не обйму тебе, як колись... не заграю на бандурі... — розхлипалась і зайшла у нестримному плачі...

Дмитро замовк. Вони вже тепер обоє плакали. Тепер Дмитро узнав, чому Надя боялась цієї зустрічі.

— Не турбуйся, Надю! В нещасті шукатимем свого щастя. Трапляється ще гірше.

— Я боюсь, що прийде час, коли всі будуть покидати цю прокляту Німеччину, роз'їжджатимуться у вільні країни, наші повернуться на Україну, а я залишусь уже навіки тут, прикута своєю штучною рукою.

— Час прийде. Він уже недалеко. Але ми тебе тут не залишимо, ти поїдеш з нами.

— Кому й навіщо я вже здалась...

— Так, Надю, не говори! Рука ще не все. Бережи душу!

— Так, Надю, не говори! Ти добудеш її, вона повернеться тобі. Бережи душу!

Вони притискались одне до одного, щоб зцілитись в одне — сильне й нерозлучне.

А від цього, здавалось, і сонце кріпло, і ліс оживав, і ціла поляна засвітилась свічками-цвітками, а далекі жита волошками — червоними, синіми та білими.

(Закінчення з 2 стор. обкл.)

О. Шнурко, Міссісгага, Канада	1.50
В. Шірей, Нью Гейвен, США	1.50
Р. Ричок, Мейплвуд, США	1.50
В. Зимовець, Ст. Леонард, Канада	1.50
В. Гончарук, Кітченер, Канада	1.50
П. Кукуруза, Міннеаполіс, США	1.50
Д. Томачок, Ст. Пол, США	1.00
Проф. А. Степовий, Монреаль, Канада	0.50
Д. Садівничий з Клівленду замість квітів на могилу світлої пам'яті С. Кузьменка	5.00

Нових передплатників приєднали:

М. Шаблій, США	1
Д. Нитченко, Австралія	1
В. Косогор, США	2
А. Бондаренко, Англія	3

Дякуємо всім за допомогу.

Редакція і адміністрація "Н. Д."

ДО РЕДАКЦІ Й АДМІНІСТРАЦІ
ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"

До цього долучаю грошовий переказ на 20 дол. на пресовий фонд з нагоди весілля Володимира Макаренка і Ольги Сивак, яке відбулося 10-го лютого 1973 року у православній українській церкві Св. Володимира, Садбері.

Володимир — син активних працівників на церковній ниві і в українському житті. Він вчиться в Лореншен університеті, співає в церковному хорі і читає апостола.

Батько, Олексій Макаренко, довголітній голова Православної Громади Св. Володимира в Садбері. Мама, Марія, не відстає від свого мужа, вона активно працює в жіночому товаристві при церкві і в громадському житті. Не забули і про "Нові дні".

Бажаю Вам здоров'я та успіху в розбудові журналу "Нові дні".

З пошаною до Вас із любов'ю у Христі.

Прот. Д. Сидоренко

**

Велике спасибі за побажання і пожертву, а молодій парі — щастя на новій дорозі життя.

Адміністрація і редакція

Вельмишановний п. Редакторе!

Висилаючи передплату на "Н. Д.", хочу запитати Вас, як головного редактора нашого журналу, про те, що мене непокоїть. На другій сторінці обкладинки "Н. Д." є чорним по білому, що журнал редагує колегія, там же подаються імена всіх членів редколегії, а статті їхні то появляються, то довгий час не видно їх, а декого вже й більше року. Чому це за останніх кілька місяців не видно в журналі жодного слова Ваших колег — членів редколегії? Правда, І. Пишкало дав не дуже давно цікавий огляд "Дорога у вічність", цебто про Григорія Сковороду та як його ювілей відзначався на Україні, а після цього й Пишкало ані гу-гу. А шкода.

Невже М. Дальний та П. Маляр закопали свої таланти таки навіки? Р. Рахманний, правда, лишився "живим" і плодovitим журналістом, але за його статтями треба шукати по інших часописах, яких я й інші читачі "Нових днів" не випишують.

Чи можете сказати, що є причиною журналістичної пасивності (не знаю, чи я тут ужив правильного вислову) Ваших колег у редакції?

Остаюсь з пошаною до Вас, передайте всім трудівникам "Н. Д." шахтарський привіт із задимлених Судбур!

Ваш Теодор Мороз

**

Ви не перші, шан. Читачу і дорогий п. Мороз, про це питаєте, бо не тільки Ви цим стурбовані. Найкоротша відповідь: трудно називається... І не тільки "Нові дні" редагує колегія — приблизно так само... Мені від тієї пасивності не легше. Декому я відповідаю: мають мої колеги велике довір'я до свого головного редактора, коли можуть дозволити собі аж таку розкіш — покладатись цілковито на нього, не пишучи нічого до "Н.Д." і лишаючись спокійними за долю журналу. Мабуть, найбільше причин стати пасивним маю я сам (після понад трьох років надзусиль), але спокуса стати пасивним — трохи небезпечна. Чи так думають мої колеги, їйправо не знаю: на мій запит (лист, написаний з доручення видавничої спілки) не всі колеги відповіли (по трьох місяцях). Отож піді-знай, яка там страшна причина, коли я десь у Мічігані працюю і з того живу (звідти редагую журнал, "мушу" мати час на все і не смію нарікати ні на кого), Р. Рахманний — у Монреалі живе й трудиться, П. Маляр — у Сиракузах (штат Нью-Йорк), М. Дальний — у Гвелфі, Онт., а лише І. Пишкало, найщасливіший, — у Торонто, як і адміністратор В. Павлюк із дружиною Вірою (ці теж "мусять" мати час на все і ні на кого не сміють слово докору сказати).

Якщо Ви дуже хочете допитатись про причини пасивності того чи того з моїх колег, то запитайте їх самих — цим і мені Ви облегшите труд, бо я й без того не маю коли вгору глянути.

З особливою до Вас пошаною

Д. К.

**

Високоповажаний п. В. Павлюк — адміністратор "Н. Д."!

Одержавши Вашу пригадку, висилаю \$6.50. Журнал продовжуйте висилать. Ви згадуєте за покращення якості журналу. Сумніваюсь. Якщо за Добоша не згадали навіть у хроніці, то що можна сподіватись даліше.

З пошаною М. Аксюк (Квебек)

**

За те, чого ми не згадали, відповідає один з членів редакції. Дуже прикро, але друкарня наша ще не друкує нам того, чого пасивний член редакції чи просто співпрацівник не напише. За регулярні міжнародні огляди в нас відповідає Р. Рахманний, за події на Україні — П. Маляр, за хроніку з українського життя тут — І. Пишкало, а за політично-ідеологічні події — М. Дальний. А що лишається, за те гол. ред. відповідає.

З пошаною Василь Павлюк

Вельмишановний професоре і дорогий наш редакторе "Нових днів"!

Завинив я перед Вами чималенько. Відбувся Ваш ювілей — 60-ліття — ще в листопаді минулого року, а я так і не привітав Вас. Все якось відкладаєш на пізніше, а те пізніше переходить у ще пізніше і т. д. Бідні ми на той час. Але краще пізно, ніж ніколи. Тому вітаю Вас з шістьдесятью — разом із чеком на "Нові дні", бажаю Вам всього найкращого, а особливо кріпкого здоров'я та витривалості як у приватному житті, так і на громадській ниві. Ми мусимо бути безмежно вдячні Вам за те, що Ви взялися і не допустили до загибелі нашого журналу "Нові дні". Ви врятували і вивели "Н. Д." на рівну дорогу; Ви витрачаєте свій вільний час (його нам усім бракує), енергію і напевно гроші — на добро нашої справи, а ми, читачі, недоцінюємо того — замість приходити з допомогою, висловлюємо (не завжди й слушно) різні докори та нарікання на недоліки. Ви стільки років усе робили безплатно, а чи багато з тих, що так спішать нарікати, — хоч пальцем поворухнули безплатно?

Ще раз дякую за те, що Ви так терпеливо тягнете громадського воза, до якого так мало охочих упрягтися, бо вже так салом обросли, що хомути не налазять.

Щиро Вам відданий
Федір Подопрігора, Ландон, Онт.

Щиро дякую за все, дорогий Земляче. При Вашій допомозі і при допомозі таких, як Ви, якось походжу ще в тому самому хомуті — поки налазять.

Д. К.

ПІСНЯ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ

(До 55-річчя її існування і 30-річчя виходу в чужину)

Славному диригентові-композиторові
Григорієві Трохимовичу КИТАСТО-
МУ присвячую.

Чуття любови до свого народу,
до України — рідної землі
нас звали й звать шукати скрізь нагоду
служити їй і в чужині, і в млі.

Хоча вогонь війни і зла недоля
в нас відбрала Рідний Край, близьких,
та світить Сонцем нам майбутня воля
і на шляхах, і на стежках вузьких!

Хоч наші душі сповнені журбою
за рідними, коханими, за Краєм,
ми пісню й кобзу маємо з собою!...
А ними і серця чужинців краєм!

В них — пульс прапредків наших і віків...
І — перемог екстаз, розлуки болі,
шабель свист, голос славних козаків
у зривах України все до волі!

**

Ми ідемо із піснею світами...
І нею прославляєм свій народ!
Ми ще зустрінемося в Краю з братами
У радощах!... Найбільша з нагород!...

Іван ДІДЕНКО

Лос Анджелос, Каліф., 6 травня 1973

ПЕТРО І ОЛЬГА НЕЛІПИ

відзначили 50-і роковини свого одруження

У Торонто проживає широко знаний Петро Неліпа з дружиною Ольгою, що вже за ними 50 років з дня їхнього одруження, але їхні сини — Василь з дружиною Людмилою та Гриць з Тамарою — довідались про день одруження батьків — що 50-ліття припадає на 27 травня ц.р. і планували на їх честь величавий ювілей, але батьки Неліпи, через свою скромність, запротестували і категорично заборонили будь-що робити. Натомість погодились 27 травня з дітьми і внуками виїхати на мальовничий берег озера Сімко, де сини збудували просторий котедж, щоб там у родинному колі провести цей урочистий день.

Проте, сини і невістки, діставши згоду батьків виїхати на лоно природи, — порушили заборону і вирішили хоч декого запросити для товариства, щоб у ширшому колі відзначити ювілей своїх дорогих батьків.

І так на призначену 12 годину дня прибули із Вітбі свати Носовенки та куми й близькі приятелі синів — родини: Лучка Микола з Тонею, Добрин Олекса з Марією, Явний Богдан з Ганною, а

справжньою несподіванкою було, коли прибули із Торонто Романенки і Пригорницькі.

Під час обіду всіх присутніх здивували внуки — дев'ятирічна Наталочка і Петрусь (6 років), які на честь дідуся і бабуні без жодної сторонньої допомоги влаштували гарний концерт: співи, танці, деклямації гарною рідною мовою, показували акробатичні вправи тощо.

Пізніше виявилось, що Наталочка — надзвичайно талановита дитина, яка до цього часу здобула 8 золотих і 4 срібних медалі, тому стало зрозумілим, чому діти в такому віці змогли улаштувати такий концерт.

Діти захопили старших — і всі почали співати, а Ювілятка пані Ольга Неліпа згадала, як ще дівкою була, і гарно продеклямувала декілька віршів, вивчених ще у дитинстві в народній школі.

Ювілят Петро Неліпа всім сердечно подякував і з цієї нагоди офірував дар на пресу, яку він шанує і регулярно читає, в тому числі \$20.00 на "Нові Дні".

На Многія Літа Ювілятам!

Дмитро Пр.

Від вид-ва. Дорогим ювілятам — сердечний привіт і щира подяка за пожертву.

ПОЇЗДКИ НА УКРАЇНУ

GLOBE TOURS

16-ДЕННІ ТУРИ

ДАТИ ВІДЛЕТІВ

(Всі відлети понеділками літаками "Ейр Канада")

11 червня	765.00
18 червня	798.00
25 червня	798.00
2 липня	798.00
9 липня	798.00
16 липня	798.00
23 липня	798.00
30 липня	798.00
6 серпня	798.00
13 серпня	798.00
20 серпня	772.00
27 серпня	772.00
3 вересня	720.00
17 вересня	705.00

22-ДЕННІ ТУРИ
Є ПРЯМИМИ ПОЛЕТАМИ
ТОРОНТО—КИЇВ
(ЧЕРЕЗ МОНРЕАЛЬ)

ПОДАНІ ЦІНИ Є З ТОРОНТО,
БАЗОВАНІ НА МІНІМУМУ 15
ОСІБ, ЩО ІДУТЬ В ГРУПІ РАЗОМ.
ДЛЯ ЦІН З ІНШИХ МІСТ, ДЛЯ
ГРУП З 15 ОСІБ:

З ВІННІПЕГУ — додайте 26.00
З МОНРЕАЛЮ—відтягніть \$ 39.00
З ЕДМОНТОНУ — додайте 64.00
З ВЕНКУВЕРУ — додайте 103.00

22-ДЕННІ ТУРИ

ДАТИ ВІДЛЕТІВ

(Всі відлети четвергами літаками Аерофлоту)

7 червня	857.00
28 червня	891.00
5 липня	882.00
19 липня	891.00
26 липня	882.00
2 серпня	891.00
9 серпня	882.00
16 серпня	891.00
23 серпня	882.00
30 серпня	865.00
6 вересня	826.00

ТУР "А"

МОСКВА
КИЇВ
ЛЬВІВ
ТЕРНОПІЛЬ
КИЇВ
МОСКВА

ТУР "В"

МОСКВА
КИЇВ
ТЕРНОПІЛЬ
ЧЕРНІВЦІ
КИЇВ
МОСКВА

ТУР "С"

МОСКВА
КИЇВ
ЛЬВІВ
ЧЕРНІВЦІ
КИЇВ
МОСКВА

ТУР "А"

КИЇВ
ЛЬВІВ
ТЕРНОПІЛЬ
КИЇВ
* СОЧІ
КИЇВ

ТУР "В"

КИЇВ
ТЕРНОПІЛЬ
ЧЕРНІВЦІ
КИЇВ
* СОЧІ
КИЇВ

- * ЯЛТА замінює Сочі в турах, що починаються 31 травня... / червня... 5 липня... 26 липня... 9 серпня
- * ОДЕСА замінює Сочі в турах, що починаються 28 червня... 19 липня... 2 серпня

ЦІНИ ПОЇЗДКИ ВКЛЮЧАЮТЬ: Політ реактивним літаком туди і назад, перебування в першокласному готелі (за винятком Ялти, де перебування буде в готелі туристського класу), дві особи в кімнаті, сніданок, обід і вечеря кожного дня, всі переїзди в Радянському Союзі, одну поїздку для огляду міста в кожному місті на маршруті, перевіз і доставку двох валізок (максимальна вага 44 фунти).

ДУЖЕ ВАЖЛИВА ЗАВВАГА. З огляду на недавню девальвацію американських і канадських доларів, ми сподіваємося підвищення коштів турів. Ми звідомимо наших клієнтів так скоро, як справа цін вистабілізується.

GLOBE TOURS

1066 Bloor Street West
TORONTO
531-3593 (416)

615 Selkirk Avenue
WINNIPEG
586-1886 (204)

10534-97 Street
EDMONTON (East-West Travel)
424-9907 (403)

2679 East Hastings Street
VANCOUVER
253-1221 (604)

2020 Stanley Street
MONTREAL
288-2125 (514)

1570 Wyandotte Street East
WINDSOR
253-0849 (519)

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

If not delivered please return to:
NOW I DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

"УКРАЇНСЬКА КНИГА"

В нас можете набути книжки та брошури, які допоможуть Вам ознайомитись з містами України. В кожній книжці пояснюється, де знаходяться музеї, кінотеатри, театри, крамниці, ресторани і т. п.

АНГЛІЙСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ. Упорядкував К. Т. Баранцев. "Рад. школа", Київ 1973, стор. 170. Ціна \$ 1.00	Качура Я. ІВАН БОГУН. "Молодь", Київ 1972, стор. 102. Ціна 1.95
Алексюк А. М. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ. "Рад. школа", Київ 1973, стор. 258. Ціна 1.95	КОЛОСОК. "Веселка", Київ 1973, стор. 12. Ціна 0.40
Басенко К. ПОЧАТОК. "Рад. письменник", Київ 1972, стор. 550. Ціна 2.55	Литвиненко В. ЗОЛОТЕ ЯЄЧКО. Казка. "Веселка", Київ 1973, стор. 20. Ціна 0.40
Білокур К. АЛЬБОМ. "Мистецтво", Київ 1972, стор. 70. Ціна 6.95	ПІСНІ КАРПАТ. "Карпати", Ужгород 1972, стор. 222. Ціна 2.25
Верьовка Г. СПОГАДИ. "Муз. Укр.". Київ 1972, стор. 218. Ціна 2.10	СПІВЕЦЬ. Із світової поезії кінця 18-го першої половини 19-го сторіччя збірка. "Веселка", Київ 1972, стор. 250. Ціна 1.00
Григорук А. ГУСАК ЧЕРВОНОЛАП. "Веселка", Київ 1971, стор. 11. Ціна 0.35	Сковорода Г. БАЙКИ ХАРКІВСЬКІ. АФОРИЗМИ. "Прапор", Харків 1972, стор. 128. Ціна 1.35
ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ. Випуск 7. "Наукова думка", Київ 1972, стор. 165. Ціна 2.10	Сковорода Г. ПОВНЕ ЗІБРАННЯ ТВОРІВ в 2-ох томах. Том I. "Наукова думка", Київ 1973, стор. 525. Ціна 4.60
Ільєнко І. Г. КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО. "Молодь", Київ 1973, стор. 245. Ціна 1.25	Томчаний М. БРАТИ. "Карпати", Ужгород 1972, стор. 170. Ціна 1.10

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату.



UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928